

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Diplomová práce

Bc. Andrea Veverková

**Společenstvo krejčí v Praze: organizace krejčovských
živnostenských podnikatelů v Praze od časů monarchie do
konce první Československé republiky**

Tailors' Association in Prague: organization of tailoring tradesmen in Prague
from the time of the monarchy to the end of the first Czechoslovak Republic

Praha 2023

Vedoucí práce: PhDr. Barbora Štolleová, Ph.D

Poděkování:

V prvé řadě bych ráda poděkovala své školitelce paní PhDr. Barboře Štolleové, Ph.D., za cenné rady a připomínky, za její odborné vedení, laskavý přístup a poskytnutý čas ke konzultacím, především bez její velké ochoty by tato práce nemohla vzniknout. Dále bych ráda poděkovala panu prof. PhDr. Eduardu Kubů, CSc., za jeho cenné připomínky a rady. Rovněž bych ráda poděkovala Mgr. Jiřímu Vlasákovi za jeho vstřícnost a pomoc při zpracování fondu Společenstva krejčí v Praze. Za vstřícnost a přípravu archivního materiálu bych ráda poděkovala všem archivářům

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/diplomovou/rigorózní/dizertační práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 28. května 2023

Andrea Veverková

Klíčová slova (česky)

živnostenská společenstva, krejčí, živnostenské podnikání, české země, 20. století

Klíčová slova (anglicky):

Trade Associations, Tailors, Trade Business, Bohemian Lands, 20th Century

Abstrakt (česky)

Předmětem zkoumání diplomové práce je Společenstvo krejčí v Praze, které vzniklo v roce 1911 sloučením tří hlavních pražských společenstev. Práce analyzuje organizační strukturu a činnost živnostenského společenstva od jeho vzniku do konce první Československé republiky. Soustředí se na jeho ekonomické, stavovské, sociální a kulturní funkce (osvětová a vzdělávací činnost). Práce zkoumá, jak společenstvo plnilo nebo naopak neplnilo role dané právním rámcem, jak ovlivňovalo podnikatelské prostředí Prahy a zda jeho vliv sahal i do jiných regionů, jakou roli hrálo pro své členy a jak se toto proměňovalo v čase. Základem diplomové práce je zpracování dochovaného archivního materiálu s využitím odborného periodického tisku. Práce je tak jednak příspěvkem k poznání živnostenských společenstev jako specifického typu organizace živnostenských podnikatelů v první polovině 20. století, jednak k vývoji krejčovského řemesla v českých zemích.

Abstract (in English):

The subject of the thesis is the Tailors' Association in Prague, which was founded in 1911 by the merger of the three main Prague associations. The thesis analyses the organisational structure and activities of the trade association from its foundation to the end of the First Czechoslovak Republic. It focuses on its economic, status, social and cultural functions (educational and enlightenment activities). The thesis examines how the association did or did not fulfil the roles given by the legal framework, how it influenced the business environment of Prague and whether its influence extended to other regions, what role it played for its members and how this changed over time. The basis of the thesis is the elaboration of the surviving archival material using professional periodicals. The thesis thus contributes both to the knowledge of trade associations as a specific type of organisation of trade entrepreneurs in the first half of the 20th century and to the development of the tailoring craft in the Czech lands.

Obsah

1 ÚVOD	- 8 -
2 LITERATURA, PRAMENY A METODY	- 8 -
2.1 LITERATURA	- 8 -
1.1 PRAMENY	- 15 -
2.2 METODY A KLADENÍ OTÁZEK	- 20 -
3 ŽIVNOSTENSKÁ SPOLEČENSTVA JAKO POVINNÉ ORGANIZACE ŽIVNOSTNÍKŮ	- 22 -
4 KREJČÍ A KREJČOVSTVÍ/KREJČOVINA NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ	- 26 -
5 PROCES SLUČOVÁNÍ A VZNIK SPOLEČENSTVA KREJČÍ V PRAZE .	- 30 -
6 STANOVY SPOLEČENSTVA KREJČÍ V PRAZE.....	- 36 -
7 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA	- 43 -
7.1 SPOLEČENSTEVNÍ/VALNÁ HROMADA.....	- 43 -
7.2 PŘEDSTAVENSTVO (VÝBOR).....	- 45 -
7.3 STAROSTA.....	- 49 -
7.4 ZVLÁŠTNÍ KOMISE.....	- 50 -
8 ČLENSKÁ ZÁKLADNA	- 54 -
9 REPREZENTACE SPOLEČENSTVA.....	- 60 -
10 ADMINISTRATIVA A FINANCOVÁNÍ SPOLEČENSTVA	- 69 -
10.1 ADMINISTRATIVA	- 69 -
10.2 FINANCOVÁNÍ.....	- 71 -
11 AGENDA	- 74 -
11.1 KREJČOVSKÁ ŽIVNOST	- 74 -
11.2 KOLEKTIVNÍ SMLOUVA A MZDOVÝ CENÍK	- 76 -
11.3 PODPORA KREJČÍCH NA TRHU	- 78 -
11.4 BOJ PROTI FUŠERSTVÍ	- 83 -
11.5 KREJČOVŠTÍ UČNI A ŽIVNOSTENSKÉ POKRAČOVACÍ ŠKOLY	- 85 -

11.5.1	<i>Učni</i>	- 86 -
11.5.2	<i>Živnostenské pokračovací školy</i>	- 90 -
11.6	OSVĚTOVÁ A PORADENSKÁ ČINNOST	- 94 -
11.7	PODPORA (NEJEN) ČLENŮ V NOUZI	- 97 -
12	ZÁVĚR	- 103 -
	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	- 109 -
	SEZNAM OBRÁZKŮ:	- 117 -
	SEZNAM ZKRATEK:	- 118 -
	PŘÍLOHY	- 119 -

1 Úvod

Předmětem zkoumání předkládané diplomové práce je Společenstvo krejčí v Praze.¹ Práce analyzuje fungování (organizační strukturu včetně personálního obsazení) a činnost vybraného živnostenského společenstva s mírnými přesahy od jeho vzniku (1911) do sklonku první Československé republiky (1938). Tyto specifické živnostenské korporace vznikaly na základě tzv. živnostenského řádu z roku 1859 jako částečná náhrada zanikající cechovní soustavy. *Ottův obchodní slovník* o nich pojednává jako o „*sdružení živnostníků a jejich pomocníků, provozujících v jedné nebo několika sousedních obcích (okresích) stejnou živnost neb aspoň živnosti příbuzné.*“² Živnostenská společenstva fungovala v hospodářském prostředí českých zemí až do komunistického převratu po druhé světové válce, kdy mezi lety 1948 až 1960 došlo k jejich postupné likvidaci.³

2 Literatura, prameny a metody

2.1 Literatura

Krejčí a krejčovství/krejčovina⁴ v 19. a 20. století náleží mezi značně nerovnoměrně zpracovaná témata. Krejčí a jejich řemeslo bylo v minulosti a stále je i v současnosti odbornou veřejností nazíráno především optikou dějin umění. Tím došlo ke zdůraznění role krejčích jako umělců, k akcentování jejich vztahu k módě. Upozaděny v dosavadním výzkumu tím nebyly jen další aspekty výkonu krejčovské profese (odborná příprava, vzdělání, pohyb na trhu), ale došlo tak k redukci celého oboru výroby oděvů, který zaměstnával tisíce lidí. V roce 1900 uvedlo jako své první povolání činnosti spadající do oblasti výroby oděvů v českých zemích 114 184, přičemž z toho krejčovské řemeslo aktivně vykonávalo 59 019 osob.⁵

Živnostenská společenstva coby specifický typ živnostenských organizací ustanovených na základě živnostenského řádu z roku 1859 jsou v odborné literatuře reflektována jen okrajově. Jedinou publikací zpracovávající organizaci živnostenského

¹ Celý oficiální název zněl Společenstvo krejčí v královském městě Praze a po vzniku Československé republiky byl pozměněn na Společenstvo krejčí v hlavním městě Praze. V předkládané práci bude užíván zkrácený název Společenstvo krejčí v Praze.

² Josef Pazourek (ed.), *Ottův obchodní slovník*, sv. 2, část 2 Pie-Žurnál, Praha 1924, s. 1338.

³ Pavel Marek, *České živnostnictvo 1945–1960: likvidace živnostníků, řemeslníků a obchodníků v českých zemích*, Brno 2006, s. 114.

⁴ Výrazy krejčovství/krejčovina jsou pro účely této práce užívány synonymně. Krejčovina představuje spíše dobové označení, krejčovství je nověji zaužívaným pojmem.

⁵ *Statistická příručka království Českého – sestavila Zemská statistická kancelář království Českého*, Praha 1909, s. 41.

podnikání v českých zemích, avšak jen v časovém vymezení do propuknutí první světové války a konkrétně v Rakouském Slezsku, je práce Květoslavy Málkové.⁶ Autorka se zaměřuje na právní rámec v Předlitavsku, přičemž ve svém výkladu vychází z dobových příruček pro živnostníky. V druhé části své práce pak zachycuje proměny živnostenských korporací a institucí ve vybraném regionu, a vysvětluje, jak se živnostenský řád a jeho novely promítly do organizace živnostenského podnikání v Rakouském Slezsku. Podobně je koncipována i kratší studie Karin Pátrové. Proměnu složení a fungování živnostenských společenstev v bývalém okrese Jílové sleduje pod vlivem příslušné právní legislativy do roku 1947.⁷ Případové studie zaměřené na konkrétní živnostenská společenstva nabídli Jan Štemberk (společenstvo pražských drožkářů)⁸ a Jiří Vlasák (společenstvo pražských stavitelů)⁹. Oba autoři se však primárně zaměřují na agendu vybraného společenstva úzce soustředěnou na podporu členů a jejich podnikání. Organizační struktura a personální výstavba stojí v obou případech na okraji zájmu. Limitovaná výpověď pro zvolené téma spočívá i ve skutečnosti, že Štemberkova Vlasáková studie pojednávají profese relativně nové, s krejčovstvím nekomparovatelné.

Velmi podobně si stojí literatura k organizaci krejčovského řemesla po zavedení živnostenského řádu (1859). Dějinám krejčovského stavu se ve svých textech věnoval Josef Wagenknecht.¹⁰ Autor zpracoval a vydal např. *Dějiny krejčí malostranských a hradčanských*¹¹ a *Krejčí v Praze: Od založení města až po dnešní doby*.¹² Obě publikace zaznamenaly zásadní historické milníky pražských krejčí především staršího období, od poloviny 19. století je pojednání zkratkovité. Wagenknecht sestavil rovněž seznam

⁶ Květoslava Málková, *Vývoj živnostenské otázky v rakouském Slezsku 1859–1914*, Bruntál 2010.

⁷ K některým uvedeným korporacím přidává i bližší informace z jejich fungování a zpracovávané agendy, ale nejde do dostatečné analytické hloubky. Nejzajímavější v tomto textu byly ve vztahu k předkládané diplomové práci zmínky o proměnách vývoje organizace krejčovského řemesla a uvedených prvků agendy pro srovnání s pražským společenstvem krejčích. Viz Karin Pátrová, *Živnostenská společenstva bývalého okresu Jílové*, in: *Studie a zprávy: Historický sborník pražského okolí*, roč. 8, č. 2, Zdíby 2020, 9–46.

⁸ Činností společenstva, které přímo nepodporují podnikání (osvětová a sociální činnost), se autor nevěnuje. Viz Jan Štemberk, *K vývoji a činnosti společenstva pražských autodrožkářů*, in: *Hospodářské dějiny = Economic History*, roč. 24, č. 2, Praha 2009, s. 135–147.

⁹ Studie ukazuje zapojení živnostenského společenstva do dění v Praze v oblasti stavitelství v meziválečném období. Nastíněny jsou vize společenstva a snahy o jejich realizaci. Viz Jiří Vlasák, *Společenstvo stavitelů v Praze a jeho podíl na výstavbě hlavního města v meziválečném období*, in: *Documetan Pragensia, Praha v obnoveném státě: Zemská metropole hlavním městem nové republiky*, roč. 39, Praha 2020, s. 89–104.

¹⁰ Josef Wagenknecht (1893– ?) krejčí, autor článků v Krejčovských listech, úředník Společenstva krejčí v Praze od roku 1927, stavovsky aktivní, jednatel Sdružení krejčovských mistrů malostranských, historik krejčovského řemesla, autor publikací týkající se krejčích a krejčovského řemesla. Viz A. Švihnos, *K životnímu jubileu kol. Wagenknechta*, in: *KL*, roč. 41, č. 4 ze dne 15. 2. 1948, s. 4.

¹¹ Josef Wagenknecht, *Dějiny krejčí malostranských a hradčanských*, Praha 1931.

¹² Josef Wagenknecht, *Krejčí v Praze od založení města až po dnešní doby, Část 1*, Praha 1932. Josef Wagenknecht, *Krejčí v Praze od založení města až po dnešní doby, Část 2 a 3*, Praha 1933.

*Krejčovských korporací v Praze*¹³ se soupisem povinných i nepovinných krejčovských korporací k roku 1935, čímž zprostředkoval pohled na hierarchii a struktury organizování krejčích v Praze. Pouze dílčím způsobem pojednávají o organizaci krejčovství práce Jany Trousilové, které se věnují krejčovské živnosti na Rakovnicku v první polovině 20. století. První její text je pravděpodobně publikovaný katalog k výstavě¹⁴ druhý pak atestační práce.¹⁵ Oba cílí na organizaci živnostenského podnikání, nicméně svou povahou jsou převážně popisné a nenabízí kontext širšího podnikatelského prostředí. Zachycená agenda a fungování Společenstva krejčích v Rakovníku umožnila alespoň dílčí srovnání se Společenstvem krejčí v Praze. Přímo ke Společenstvu krejčí v Praze byl dosud publikován pouze stručný přehled Zory Damové v rámci doprovodné publikace k výstavě Pražské módní salony 1900–1948 Uměleckoprůmyslového muzea.¹⁶

Nově zavedená živnostenská společenstva těžila z jisté organizační kontinuity se zrušenými cechy. Přehledová publikace Jiřího Smrže zachycuje strukturu a fungování pražských cechů a řemesel spolu s jejich stručnou historií.¹⁷ Detailně analyzuje cechovní zřízení v Praze v záběru několika set let, ovšem poslední desetiletí existence cechovního systému pojednává ve zkratce a nezabývá se transformací cechů v živnostenská společenstva. Důkladný vhled do „pomezí“ mezi cechy a živnostenskými společenstvy představuje jen několik případových studií. Příkladem je společná studie archivářů Archivu hlavního města Prahy Jiřího Smrže a Jiřího Vlasáka o organizaci pražských kameníků, zedníků a stavitelů.¹⁸ Studie zachycuje rozpad cechovního zřízení a zrod živnostenských společenstev na konkrétním příkladu pražských společenstev řemesel souvisejících se

¹³ Josef Wagenknecht, *Krejčovské korporace v Praze*, Praha 1935.

¹⁴ Pravděpodobně se jedná o katalog k výstavě uspořádané autorkou v Rakovníku v roce 2011 s názvem *Krejčovské salony fenomén První republiky*. Práce není systematicky strukturovaná. Záběr textu jde spíše od organizací živnostenského podnikání k živnostenskému podnikání. Viz Jana Trousilová, *Živnost krejčovská a příbuzné živnosti ovlivněné módními trendy v Rakovníku v 1. pol. 20. st. s odkazem na historický vývoj*, Rakovník [2005?]. [29] s., [54] s.

¹⁵ Pojednává o Zemské a okresní oděvně, Oděvním společenstvu v Rakovníku, Společenstvu krejčích v Rakovníku, Okresní jednotě živnostenských společenstev v Rakovníku, odborném školství v Rakovníku, Učňovské besídce, kdy stěžejní období práce jsou 30. až 50. léta 20. století. Viz Jana Trousilová, *Živnostenské podnikání v Rakovníku v první polovině 20. století na příkladu krejčovských a oděvních živností*, Dizertační práce (Ph.D.)--Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, Praha 2012. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/44236>

¹⁶ Autorka Společenstvo krejčí v Praze zmiňuje a představuje na základě živnostenského řádu, jeho stanov a periodika *Krejčovské listy*. Viz Zora Damová, „*Společenstvo krejčí v Praze“ 1910–1950*, in: Eva Uchalová a kol., *Pražské módní salony 1900–1948 = Prague fashion houses 1900–1948*, 2. vyd., Praha 2018, s. 34–45.

¹⁷ Práce se soustředí hlavně na právní stránku organizace cechů a pomíjí jejich hospodářskou roli. Více viz Jiří Smrž, *Cechy v pražských městech: Od prvních zpráv ve 13. století až do jejich zrušení v roce 1860*, Praha 2019, 463 stran.

¹⁸ Jiří Smrž – Jiří Vlasák, *Organizace pražských kameníků, zedníků a stavitelů v 18. a 19. století*, in: Zdeněk Hojda – Jan Kahuda – Zdeňka Kokošková (eds.), *Z archivu ke studentům a zase zpět*, Praha 2021, s. 173–182.

stavbou. Dalším příkladem je atestační práce o koželužských organizacích Michaly Havlíčkové.¹⁹ Problematiku transformace cechů v živnostenská společenstva rovněž zpracovala autorka ve své atestační práci *Koželužské organizace v Čechách do roku 1918*. Práce cílí na uvedená živnostenská společenstva jen do 80. let 19. století, čímž zůstává stranou etapa jejich dostavby na počátku 20. století. Autorka pojednala organizaci a financování spolu s problematikou učňů a odborného vzdělávání.

Dosavadní odborná literatura nenabídla komplexní vhled do konkrétního živnostenského společenstva. Dává pouze skromnou výpověď ohledně živnostenských společenstev jako organizací, a ani v konkrétních případech nezodpověděla základní otázky ohledně jejich role v hospodářském životě, přitom se jedná o dlouhodobý fenomén. Současně existující literatura svým regionálním zaměřením, popřípadě soustředěním se na společenstva s malou členskou základnou, nedává možnost relevantního srovnání, ať už vnitřní struktury či rozsahu agend se Společenstvem krejčí v Praze, neboť by se většinou jednalo o srovnávání Davida s Goliášem.

Využití odborné literatury orientované historicko-umělecky je pro zkoumané téma poměrně limitované. Přínos spočívá hlavně v porozumění vysoké krejčovně (haute couture), jako určité nejvyšší metě, které mohl krejčí ve své profesi dosáhnout. Základní rámeček světa módy v prostředí českých zemích ve sledovaném období přibližují dvě publikace Evy Uchalové, které vznikly na základě výstav Uměleckoprůmyslového muzea v 90. letech 20. století. Sledují proměny české módy, její místo ve společnosti, vazby na zahraniční trendy.²⁰ Vysokou krejčovinu dává nahlédnout i další publikace z produkce Uměleckoprůmyslového muzea. *Pražské módní salony 1900–1948*²¹ přináší 22 krátkých medailonů předních pražských módních salonů v první polovině 20. století. Dále byly publikovány biografie předních pražských krejčovských podnikatelů, jako byli např. Arnoštka Roubíčková,²² Oldřich Rosenbaum,²³ Hana Podolská²⁴ a Franci Rabínková

¹⁹ Vzhledem k časovému záběru práce se větší část textu autorka věnuje cechům. Pojednání o živnostenských společenstvech ovšem dovedla pouze do 80. let 19. století nikoli do roku 1918. Jako jedna z mála prací ovšem zachycuje zlomové období zrušení cechů a nástupu živnostenských společenstev. Viz Michala Havlíčková, *Koželužské organizace v Čechách do roku 1918*, Pardubice 2009 [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/tga6c6/>. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. Vedoucí práce doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

²⁰ Eva Uchalová, *Česká móda 1870–1918: Od valčíku po tango*, Praha 1997. Eva Uchalová, *Česká móda 1918–1939: Elegance I. republiky*, Praha 1996.

²¹ Eva Uchalová a kol., *Pražské módní salony 1900–1948 = Prague fashion houses 1900–1948*, Upravené 2. vydání, Praha 2018.

²² První kapitola pojednává velmi stručně o založení dámského krejčovství a počátcích živnosti. Následující kapitoly již popisují fungování krejčovství zaměřujícího se na haute couture. Arnoštka Roubíčková se

Epsteinová.²⁵ V zanedbatelné míře však uvedená biografická literatura poskytla informace o módních salonech jako podnikatelských subjektech, jejich pohybu na trhu, propagaci/prezentaci, klientele, tedy optikou business history.

Krejčovské řemeslo ve sledovaném období našlo svého hlavního konkurenta v konfekční výrobě oděvů. Kniha *K dějinám oděvního průmyslu na Prostějovsku*²⁶ autorského duha Karel Sommer a Emil Gímeš svým akcentem na problematiku dělnické třídy je poplatná době svého vzniku (publikováno 1970). I přesto přináší nosný vhled do „zrodu“ konfekční výroby v českých zemích a do vývoje vztahu mezi rukodělnou výrobou oděvů a mechanizací výroby. Fungování konfekční produkce v Československu se věnuje ve svých pracích Lucie Doležalová. Autorka v textu *Významná osmička československé konfekční výroby 1928* shrnuje stav konfekční výroby v českých zemích ve 20. letech 20. století a na případu firmy Gustava Sborowitze²⁷ vysvětluje proces inovace, tj. zavádění mechanizace do výroby oděvů. Text si všímá i proměny vzájemného postavení konkurentů na trhu s oděvy, a to konfekcionářů a krejčích.²⁸ Doležalová dále v článku *Československá konfekční výroba ve 30. letech 20. století*²⁹ zohledňuje vlivy dalších faktorů, jako byl vznik Československého státu, role zaměstnaneckých organizací a krejčovských společenstev na proměnu konfekční výroby. Vystihuje tak specifický vztah vzájemného soupeření i

zaměřovala hlavně na německy mluvící a židovskou klientelu. Viz Eva Uchalová, *Modelový dům Arnoštka Roubičková Praha 1909–1943*, Praha 2016.

²³ První kapitola s názvem *Předchůdci* se věnuje historii krejčovského řemesla v Praze od 12. století do konce 19. století. Počátky salonu založeného matkou Oldřicha Rosenbauma jsou popsány skromně. S nástupem Oldřicha do vedení firmy došlo ke specializaci a posunu k haute couture. Oldřich Rosenbaum kladl důraz na uměleckost, originalitu a exkluzivitu svých modelů. Viz Eva Uchalová – Howard Vincent Kurtz, *Oldřich Rosenbaum, Oldřic Royce: Život s módou v Praze a New Yorku*, Řevnice 2017.

²⁴ Začátky krejčovské živnosti pojednány velmi kuse. Produkce Hany Podolské se zaměřovala na elegantní a praktickou módu. Ve své době se tradovalo, že by každá žena měla mít jeden univerzální model ušitý salonem Podolské. Hana Podolská se zaměřovala na českou vyšší a střední třídu. Viz Eva Uchalová, *Hana Podolská: Legenda české módy*, Praha 2018.

²⁵ Americká novinářka s československými kořeny ve své knize pátrá po rodinné historii židovských předků v českých zemích. Autorčina babička za monarchie pracovala v Praze pro jeden z předních módních salonů. Po první světové válce si založila vlastní podnik, jehož vedení předala ve 30. letech své dceři, která v tomto řemeslu pokračovala. Je s podivem, jak málo prostoru je věnováno kariéram babičky a matky autorky, přestože nejednou sama autorka poukazuje, že právě šití a móda pro ně nepředstavovaly pouze zdroj příjmu ale i únik. Tento druh literatury tak může sloužit pro dokreslení krejčovské profese, byť s rizikem vyššího výskytu nepřesností. Viz Helen Epstein, *Nalezená minulost*, Praha 2000.

²⁶ Karel Sommer – Emil Gímeš, *K dějinám oděvního průmyslu na Prostějovsku*, Prostějov 1970.

²⁷ Gustav Sborowitz (?–1928) obchodník se starým i novým oděvem, konfekční podnikatel na Prostějovsku. V roce 1901 založil v Prostějově firmu Gustav Sborowitz na šití oděvů. V roce 1901 se z firmy stal tovární podnik na výrobu konfekce. Viz Hanácký Jeruzalém, *Firma Gustav Sborowitz*. Dostupné online z: <http://hanackyjeruzalem.cz/firma-gustav-sborowitz/> [cit. dne 20. 5. 2023].

²⁸ Lucie Doležalová, *Významná osmička československé konfekční výroby 1928*, in: *České, slovenské a československé dějiny III.*, Ústí nad Orlicí 2008, s. 99–104.

²⁹ Lucie Doležalová, *Československá konfekční výroba ve 30. letech 20. století*, in: *České, slovenské a československé dějiny II.*, Ústí nad Orlicí 2007, s. 29–33.

symbiózy mezi rukodělnou a sériovou/mechanizovanou výrobou oděvů. Ve stejném duchu přispěla Lucie Střechová ve svém textu *Konfekce našim sportovcům!*. Autorka ukazuje posun v konfekční výrobě v Československu ve 30. letech prostřednictvím sportovního oblečení a jak toto ovlivnilo trh s oděvy a vztah s krejčími na dvou konkrétních příkladech.³⁰ Konfekčnímu prostředí se rovněž věnovala Ludmila Cvrčková Porkertová ve své atestační práci pojednávající o firmě Rolný.³¹

Pouze limitovanou výpověď ke krejčovskému řemeslu coby zkoumanému tématu má odborná literatura zaměřená na textilnictví. Literatura publikovaná před rokem 1989 se převážně soustředila na textilní průmysl (zpracování materiálu, technické postupy, výrobu textilií, prodej textilního zboží apod.). Předně to byla řada *Z dějin textilu: studie a materiály, sborník příspěvků k dějinám textilní a oděvní výroby v ČSSR* Výzkumného ústavu bavlnářského v Ústí nad Orlicí. Svým zaměřením z velké části zasahuje textilní průmysl, ale zahrnuty byly i studie/text věnující se dějinám konfekční produkce.³² Výzkumný ústav bavlnářský v 80. letech rovněž vydal i dva sborníky ze setkání historiků textilního a oděvního průmyslu.³³ V současné době přináší texty o dějinách textilu a oděvu odborné, recenzované periodikum *Textil v muzeu* vydávané Technickým muzeem v Brně.³⁴

Dějiny podnikání/business history patří k bohatě se rozvíjejícím platformám hospodářských dějin. Přínosná pro diplomovou práci byla odborná literatura z posledních let, a to konkrétně kolektivní monografie *Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé*

³⁰ Text stojí na dvou konkrétních kauzách zachycených na stránkách Krejčovských listů a Krejčovských zájmů (viz kapitola Prameny). V prvním se jednalo o nový sokolský kroj, o jehož návrh a realizaci se přihlásila firma Nehera. V druhém případě pak šlo o realizovanou zakázku firmy Rolný pro Československý olympijský výbor pro zimní a letní hry v roce 1936. Obě akce ukazují nejen posun domácí konfekční produkce, ale i přetrvávající nepřátelství mezi konfekcionáři a krejčími, a to předně těmi pražskými. Viz Lucie Střechová, *Konfekce našim sportovcům! Československý sportovní oděv 30. let 20. století*, in: Dagmar Blümlová a kol., *Čas zdravého ducha v zdravém těle: Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*, České Budějovice 2009, s. 485–491.

³¹ Ludmila Cvrčková Porkertová, *Od živnostenského podnikání k průmyslové velkovýrobě. Historie rodinné firmy Rolných 1862-1939*, 2009, Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Vedoucí práce Kubů, Eduard. Dostupné online z <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/19023>.

³² *Z dějin textilu: studie a materiály, sborník příspěvků k dějinám textilní a oděvní výroby v ČSSR*, Ústí nad Orlicí: Výzkumný ústav bavlnářský, 1982–1988.

³³ Výzkumný ústav bavlnářský, *Setkání historiků textilního a oděvního průmyslu a Rohlena, Václav, ed., 1. setkání historiků textilního a oděvního průmyslu: protokol jednání v Mostku ve dnech 23. -24. května 1985*, Ústí nad Orlicí 1985. Výzkumný ústav bavlnářský, *Setkání historiků textilního a oděvního průmyslu. 2. setkání historiků textilního a oděvního průmyslu: Česká Skalice 14.-16. září 1987*, Výzk. ústav bavlnářský: Protokol jednání, Ústí nad Orlicí 1989.

³⁴ Periodikum vychází zpravidla jednou do roka a každý ročník je tematicky zaměřen. Od roku 2006 do roku 2011 (včetně) se obsah ročníků téměř výlučně zaměřoval na odbornou (muzeologickou) práci s textiliemi a zprávách z oboru (především o konaných výstavách). Od roku 2012 do jednotlivých ročníků bývají zařazeny i texty věnující se dějinám textilní výroby a odívání. *Textil v muzeu = Textile in museum: soubor statí k problematice ...*, roč. 1 až 18, Brno 2006–2022.

meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí zahrnující i portréty představitelů dvou předních československých konfekčních firem Arnošta Rolného³⁵ a Jana Nehery³⁶. Dějiny podnikání dosud pouze okrajově refletovaly malopodnikání. Metodologicky přínosný byl proto vhléd do fungování rodinných firem, které mohou být v některých aspektech blízké krejčovským dílnám/podnikům. Rodinnému podnikání se věnovala kolektivní monografie *Rodinné podnikání v moderní době*.³⁷ V roce 2020 vyšlo monotematické trojčíslo *Hospodářských dějin = Economic history* věnované dějinám podnikání/business history,³⁸ v rámci jehož třetího svazku Martin Dominik Hrtus přispěl textem *Záujmové spoločenstvo a jeho vplyv na vývoj podnikateľského prostredia regiónu na príklade Okresného živnostenského spoločenstva v Čadci*.³⁹ V uvedeném souboru byla publikována i dílčí přípravná studie tohoto projektu *Krejčovské listy 1909–1926: periodikum jako pramen poznání živnostenského podnikání*.⁴⁰

Ke zvolenému tématu se vztahuje řada studií z oblasti sociálních dějin. Jana Machačová spolu s Jiřím Matějčkem se dlouhodobě zabývali i sociálními poměry živnostníků v českých zemích v dlouhém 19. století.⁴¹ Studie Jany Machačové *Prostředí drobného řemeslnictva v českých zemích ve druhé polovině 19. století* stojí na příkladu Václava Medka, který byl ševcem a zprostředkuje životní peripetie malého, chudého a venkovského řemeslníka. Přibližuje svět povětšinou anonymních drobných podnikatelů.⁴² Práce Pavly Vošahlíkové *Řemeslo a řemeslníci v rytmu všedního dne ve 2. polovině 19. století* vysvětluje důsledky zavedení živnostenského řádu na řemeslnou výrobu.⁴³ Autorka

³⁵ Ludmila Cvrčková Porkertová, „Obuv Baťa, oděv Rolný“ Arnošt Rolný (1887–1950), in: Drahomír Jančík – Barbora Štolleová (eds.), *Pivo, zbraně i tvarůžky: Podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí*, Praha 2014, s. 112–133.

³⁶ Alena Buršíková, „Nehera šije šaty dobře“ Jan Nehera (1899–1958), in: Tamtéž, s. 134–146.

³⁷ Milan Hlavačka a kol., *Rodinné podnikání v moderní době*, Praha 2018.

³⁸ Eduar Kubů – Barbora Štolleová (eds.), *Dějiny podnikání ve střední Evropě devatenáctého a dvacátého století (Tematický soubor studií)*, *Hospodářské dějiny = Economic history*, roč. 35, sv. 1–3, Praha 2020.

³⁹ Martin Dominik Hrtus, *Záujmové spoločenstvo a jeho vplyv na vývoj podnikateľského prostredia regiónu na príklade Okresného živnostenského spoločenstva v Čadci*, in: Eduard Kubů – Barbora Štolleová (eds.), *Dějiny podnikání ve střední Evropě devatenáctého a dvacátého století (Tematický soubor studií)*, *Hospodářské dějiny = Economic history*, roč. 35, sv. 3, Praha 2020, s. 349–355.

⁴⁰ Andrea Veverková, *Krejčovské listy 1909–1926: periodikum jako pramen poznání živnostenského podnikání*, in: Tamtéž, s. 331–347.

⁴¹ Z letitého výzkumu kromě dílčích studií vzešla i jejich společná monografie *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*. Viz Jana Machačová – Jiří Matějček, *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*, Vyd. 2., Praha 2010.

⁴² Jana Machačová, *Prostředí drobného řemeslnictva v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, in: Zdeněk Kárník (ed.), *K novověkým sociálním dějinám českých zemí. II., Z dob rakouských a předlitavských (184–1918)*, Praha 1998, s. 101–114.

⁴³ Pavla Vošahlíková, *Řemeslo a řemeslníci v rytmu všedního dne ve 2. polovině 19. století*, in: Jana Machačová – Jiří Matějček (eds.), *Studie k sociálním dějinám 19. století = Studien zur Sozialgeschichte des 19. Jahrhunderts*, sv. 6, Opava 1996, s. 47–62.

poukazuje nejen na změny vyvolané modernizací společnosti, ale i přetrvávající tradice, kterých se řemeslníci i přes společenský posun nechtěli nebo těžko vzdávali. Krejčí jsou konkrétně zmiňováni nejen ve vztahu k rozvoji řemesel, modernizaci postupu řemesla, ale i organizaci soukromého a pracovního života. Obě uvedené studie pomohly zformovat obraz řemeslníků druhé poloviny 19. století, jejich světa, chování, jak toto ovlivnily proměny doby a k identifikaci přetrvávajících vzorů a prvků i na počátku 20. století. Studie Jiřího Matějčka *Živnostník. Příklad Antonína Vodseďálka, Jana Vognara, Aloise Beera a Václava Medka*⁴⁴ shrnuje na čtyřech životních příkladech vzory chování a sociální postavení českých živnostníků. Konkrétní osudy živnostníků ukazují paletu, kterou tato profesní skupina v rámci středních a dolních vrstev zahrnovala. Jak pro bohaté, tak i chudé maloživnostníky je však možné najít společné vzorce. Studie přispěla k uvědomění si sociálních a ekonomických rozdílů uvnitř profesní skupiny řemeslníků. Pro bližší seznámení s poměry a vzory středních a nižších vrstev zahrnující řemeslníky přispěly vybrané pasáže monografie Machačové s Matějčkem *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*.⁴⁵

1.1 Prameny

Základem výstavby práce jsou dochované materiály ve fondu Společenstva krejčí v Praze uložené v Archivu hlavního města Prahy. Fond dosud nebyl zpracován a nedisponuje archivní pomůckou. Časový záběr je od roku 1862 do roku 1949. Fond v sobě zahrnuje i materiály předchůdců sloučeného společenstva, ačkoliv sloučené společenstvo vzniklo v roce 1911. Z fondu byly systematicky vytěženy zápisy ze schůzí orgánů této korporace. Ty byly od roku 1911 do roku 1941 vedeny ve formě knih a následně od roku 1943 do roku 1948 v souborech volných listů dle jednotlivých orgánů. Na základě dochovaných protokolů byla rekonstruována organizační struktura, agenda (ve vybraných sondách), administrativní chod společenstva, personální výstavba apod. Komplementárně pak byly využity dokumenty týkající se sloučení společenstva a podací protokoly.

Komplementárními ve výzkumu se staly materiály ve fondech orgánů státní správy i samosprávy, které se společenstvem byly v kontaktu. Fond Obchodní a živnostenské komory v Praze (1850–1949) uložený ve Státním oblastním archivu Praha svým aktovým

⁴⁴ Jiří Matějček, *Živnostník. Příklad Antonína Vodseďálka, Jana Vognara, Aloise Beera a Václava Medka*, in: Lukáš Fasora – Jiří Hanuš – Jiří Malíř (eds.), *Člověk na Moravě 19. století*, Brno 2004, s. 373–384.

⁴⁵ Monografie předává základní vymezení jednotlivých společenských skupin v rámci utvářející se moderní společnosti českých zemí. Viz Jana Machačová – Jiří Matějček, *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*, Vyd. 2., Praha 2010.

materiálem přispěl navzdory torzovitému obsahu k porozumění komunikace mezi Obchodní a živnostenskou komorou v Praze a společenstvem pražských krejčí. Ta spočívala v podávání dobrozdání, návrhů a vyjádření, což zprostředkovalo částečný vhléd do agendy společenstva. Fond Ministerstva obchodu ve Vídni (1888–1918) a fond Ministerstva pro zásobování lidu (1918–1933) oba uložené v Národním archivu vydaly pouze několik dílčích informací ke Společenstvu krejčí v Praze. Ve fondu Ministerstva průmyslu, obchodu a živností (1918–1942) v Národním archivu ČR se nepodařilo identifikovat jakékoli informace ke Společenstvu krejčí v Praze.⁴⁶

Pro lepší porozumění funkce krejčovských společenstev byl metodou sondy využit další archivní materiál z činnosti krejčovských společenstev v Čechách, přičemž byla zohledněna lokalita na čáře dotyku s Prahou. Jedním byl fond *Společenstva krejčích a oděvních živností v Benešově* (1862–1949) uložený ve Státním okresním archivu v Benešově, druhým fond *Okresního společenstva krejčí Beroun* (1913–1949) uložený ve Státním okresním archivu v Berouně. Z obou fondů byly vytěženy stanovy společenstev a knihy zápisů ze schůzí orgánů společenstev, které byly výpovědní pro charakteristiku projednávané agendy krejčovských společenstev.

Zásadní význam pro zpracovávané téma měly právní příručky a nařízení upravující oblast živnostenského podnikání. Výklad a porozumění živnostenskému společenstvu jako organizaci a jejímu právnímu rámci se opírá o v době vzniku společenstva aktuální znění živnostenského řádu, tedy bylo vycházeno z komentovaného vydání živnostenského řádu Tomáše Rebece.⁴⁷ Dobové příručky, které měly za účel přiblížit právní mluvu běžným živnostenským podnikatelům, byly využity i pro vysvětlení některých pojmů. V prvním případě se jedná o publikaci Josefa Grubera s názvem *O vývoji živnostenského zákonodárství v Rakousku a o cílech reformy živnostenské*, která vycházela z instruktážní přednášky určené funkcionářům živnostenských společenstev.⁴⁸ V druhém pak o práci Adolfa Ottise nazvanou *O svazku osob v živnostenských společenstvech*.⁴⁹ V případě vysvětlení pojmů souvisejících s živnostenskými společenstvy ve 20. a 30. letech 20. století bylo užito práce pod editorským vedením Vladimíra Ladislava Mendla *Živnostenská*

⁴⁶ V případě dochovaných stanov se jednalo o stanovy společenstev s německým úředním jazykem.

⁴⁷ Tomáš Rebec, *Úplný řád živnostenský: komentář pro potřebu praktickou se zvláštním zřetelem na judikaturu, sněmovní materiálie a původní předpisy*, Praha 1911, 2. vyd., s. 882.

⁴⁸ Josef Gruber, *O vývoji živnostenského zákonodárství v Rakousku a o cílech reformy živnostenské: dle přednášky na informačním kursu pro funkcionáře živnostenských společenstev v Praze 1904*, Praha 1904, s. 87.

⁴⁹ Adolf Ottis, *O svazku osob v živnostenských společenstvech*, Praha 1910, s. 344.

společenstva⁵⁰ a ještě titulu *Organisace, působnost a správa živnostenských společenstev v republice Československé* z roku 1926, kterou editorsky zastřešil Vladimír Krajča.⁵¹

Unikátním pramenem zprostředkujícím vhled do krejčovského prostředí ve všech zkoumaných úrovních byla dobová stavovská či profesní periodika. Ta vznikala již v druhé polovině 19. století, ale jejich rozmach můžeme sledovat spolu se zlepšením struktury živnostenských organizací na konci 19. a počátku 20. století. Pro tuto diplomovou práci jsou stěžejní *Krejčovské listy: Věstník zájmových odborů a společenstev krejčovských při Zemské jednotě v král. Českém, na Moravě a ve Slezsku a všech českých krejčovských organizací v Rakousku*, které byly systematicky zpracovány.⁵² *Krejčovské listy* byly od svého založení v roce 1909 spojeny s prostředím pražských společenstev osobou majitele krejčovským mistrem Václavem Čabradou⁵³ a následně přešlo na vzniklou Zemskou jednotu společenstev krejčů v království Českém.⁵⁴ Propojení bylo velmi silné i uveřejňovanými informacemi pro členy společenstva (zápisy ze schůzí představenstva, zápisy z valných hromad apod.), což se oficiálně do názvu periodika promítlo až v roce 1924.⁵⁵ Periodikum vycházelo jako čtrnáctideník a představuje důležitý vhled nejen do krejčovské problematiky a prostředí. Jeho výhodou je dlouhá souvislá řada, která referuje o krejčovském stavu od časů monarchie až do doby uchopení moci komunisty v Československé republice v roce 1948. List byl především osvětovým kanálem, proto byl kladen důraz na informování čtenářů o aktuálním dění v profesi a současně přinášel články zaměřené na právní rámec a činnosti spojené s úspěšným podnikáním. Cítil tak hlavně na

⁵⁰ Vladimír Ladislav Mendl (ed.), *Živnostenská společenstva: výklad předpisů hlavy VII. živnostenského řádu s nástinem pojmů a historického vývoje živností a živnostenských zřízení (soustavy cechovní, koncesní a živnostenské svobody)*, Moravská Ostrava 1926, s. 185.

⁵¹ Vladimír Krajča (ed.), *Organisace, působnost a správa živnostenských společenstev v republice Československé: příručka k vedení společenstev a jich jednot*, Praha 1926, s. 242.

⁵² *Krejčovské listy: věstník zájmových odborů a společenstev krejčovských při Zemské jednotě v král. Českém, na Moravě, ve Slezsku a všech českých krejčovských organizací v Rakousku*, roč. 1 až 41, Praha 1909–1948.

⁵³ Václav Čabrada (1853–1916). Krejčovský mistr, který své živnostenské podnikání zahájil v roce 1896. Byl členem Jednoty samostatných mistrů krejčovských v Praze, který ve dvou funkčních obdobích vedl jako předseda a následně spravoval 10 let podpůrné fondy této korporace. Ve Společenstvu krejčů Novoměstských 12 let zastával funkce v jeho výboru. Byl spoluzakladatelem Zásobního družstva krejčů (Krejčovské tržnici, kde působil v představenstvu. Viz *Kolega Václav Čabrada narodil se roku 1853...*, in: *Krejčovské listy* (KL), roč. 8, 1916, č. 3 z 15. 2. 1916, s. 3.

⁵⁴ Zemská jednota českých společenstev krejčů v království Českém se sídlem v Praze byla ustanovena v červnu roku 1913. Měla svou činnost soustředit hlavně na rozvoj odborného školství a osvěty českých krejčů a šířit moderní sociální politiku. Angažovat se měla i v hospodářské oblasti a tím podpořit krejčovská společenstva. Viz *Před ustanovením naší Zemské jednoty*, in: KL, roč. 5, 1913, č. 11 z 15. 6. 1913, s. 1–2.

⁵⁵ Od 1. 6. 1924 podtitul periodika zněl: *Obligatorní orgán členů společenstva krejčů v hlavním městě Praze. Orgán „Zemské jednoty společenstev krejčů v Čechách“, „Zemské jednoty oděvních společenstev na Moravě“, „Zájmových odborů a společenstev ve Slezsku“*, in: KL, r. 16, č. 11 z 1. 6. 1924, s. 1.

menší krejčovské podnikatele/živnostníky, kteří pro své podnikání potřebovali podporu a vedení.

Z dalších profesních periodik byly vytěženy *Krejčovské zájmy: list věnovaný odborným, kulturním a živnostensko-právním otázkám oděvních živností v Československé republice*, s nimiž bylo pracováno metodou sondy (ve vazbě na významné organizační a jiné mezníky ve vývoji Společenstva krejčí v Praze). Vycházely za první republiky v časovém rozmezí od roku 1923 do roku 1939,⁵⁶ nejprve jednou měsíčně a od roku 1927 jako čtrnáctideník. Vydával je Zájmový odbor krejčí při Československé živnostensko-obchodnické straně středostavovské,⁵⁷ periodikum je tak oproti *Krejčovským listům* výrazněji politicky profilováno. Diplomovou práci obohatilo o porozumění opozitním postojům vůči vedení společenstva pražských krejčí a informacemi při tvorbě biogramů.

Vzhledem k přímému propojení společenstva pražských krejčí se světem krejčovského dělnictva bylo pro získání pohledu této specifické skupiny na společenstvo využito dvou periodik (opětovně ve vazbě na významné organizační a jiné mezníky Společenstva krejčí v Praze), s nimiž bylo pracováno metodou sondy. První byl *Oděvník: orgán dělníků a dělnic organisace obuvníků, krejčí, kloboučnicků a příbuzných odvětví v průmysl oděvní spadajících*,⁵⁸ který vycházel v letech 1897 až 1918. Druhým pak *Český oděvník: orgán českého svazu krejčí a příbuzných odvětví v Rakousku*⁵⁹ vycházející v letech 1910–1939 (od roku 1919 přejmenován na *Oděvník: orgán Svazu krejčí, výrobců prádla a příbuzných odborů v Československé republice*⁶⁰).

Komplementárně byl využit denní tisk, a to konkrétně *Národní listy* vycházející v letech 1861 až 1941. S periodikem bylo pracováno v jeho digitalizované podobě pomocí vyhledávače (zadáváním konkrétních hesel, např. krejčí, Společenstvo krejčí v Praze, apod.). Periodikum nabídlo informace při tvorbě biogramů.

⁵⁶ *Krejčovské zájmy: list věnovaný odborným, kulturním a živnostensko-právním otázkám oděvních živností v Československé republice*, Praha 1923–1939.

⁵⁷ Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská vznikla v roce 1919 spojením České strany živnostenské (zal. 1909, zakladatel Josef Václav Najman) a Politické strany českého živnostnictva na Moravě (zal. 1908, zakladatel Rudolf Mlčoch). Působila až do roku 1938. Program strany se formoval řadu let a odrážel snahy živnostenských předáků od počátku 20. století. Viz Pavel Marek, *Živnostenská strana*, in: Pavel Marek a kol., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*, Rosice u Brna 2000, s. 185–197.

⁵⁸ *Oděvník: orgán dělníků a dělnic organisace obuvníků, krejčí, kloboučnicků a příbuzných odvětví v průmysl oděvní spadajících*, Praha 1897–1918.

⁵⁹ *Český oděvník: orgán českého svazu krejčí a příbuzných odvětví v Rakousku*, Praha 1910–1918.

⁶⁰ *Oděvník: orgán Svazu krejčí, výrobců prádla a příbuzných odborů v Československé republice*, Praha 1919–1939.

Nespornou výpovědní hodnotu má pro zkoumané téma dobová beletristická tvorba, která zprostředkovala vzhled do mentality krejčích zkoumaného období i jak byli vnímáni zvenčí/zvenku okolím. Krejčí se objevují v románové i povídkové tvorbě druhé poloviny 19. i první poloviny 20. století. Předkládaná práce nenabízí analýzu krásné literatury, nicméně svůj výklad komplementuje autentickými pracemi. Postavu krejčího najdeme hned v několika textech Ignáta Herrmanna. Ze zpracovaného vzorku zahrnujícího povídky krejčí figuruje většinou ve vedlejší nebo epizodní roli. Text tak nabízí pouze momentky ze života těchto řemeslníků. Trochu plastický obraz o rodinném životě podává povídka *Kterak pan Vilibald Vonásek dobyl svobody*⁶¹, kde je hlavním hrdinou pražský krejčí. Ve dvousvazkovém románu *Vdavky Nanynky Kulichovy*⁶² je jako v jedné z mála prací zachycena ve vedlejší roli dámská krejčová a fungování jejího pražského podniku.

Za relevantní ke zkoumanému tématu lze označit i další beletristické práce reflektující život malých řemeslníků/živnostníků, byť se nejedná o krejčí. Jako příklad lze uvést *Povídky Malostranské*⁶³ Jana Nerudy. V tomto díle se vyskytuje jen minimum postav vykonávajících krejčovské řemeslo. Ovšem podávají zajímavý vzhled do prostředí malých živnostníků a obchodníků v Praze druhé poloviny 19. století. Menší řemeslníci včetně krejčích se vyskytují i v dobovém humoru. Namátkou byly v této práci využity *Veselý anekdotář: encyklopedie humoru a vtipu*, či *Krejčí dělá píchy, píchy, každý musí puknout smíchy*,⁶⁴ s podtitulem *Sborník humoru, vtipů i zkušeností ze života krejčovského*. Ač obě publikace obsahovaly některé shodné vtipy, skrz humor poukázaly na základní problémy řemesla/živností.

Obdobně jako krásná literatura má výpovědní hodnotu kalendářová literatura. *Weignerův kalendář českých řemeslníků a živnostníků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*

⁶¹ Ignát Herrmann, *Kterak pan Vilibald Vonásek dobyl svobody*, in: Ignát Herrmann, *Z pražských zákoutí: humoristické a rázové kresby ze života*, Praha 2017, s. 93–101, dostupné online z <https://search.mlp.cz/cz/titul/z-prazskych-zakouti/4315541/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:177240871-amp:key-eq:4315541>.

⁶² Ignát Herrmann, *Vdavky Nanynky Kulichovy: a co se kolem nich sběhlo*; Praha 2017, dostupné online z <https://search.mlp.cz/cz/titul/vdavky-nanynky-kulichovy/4325451/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:177240871-amp:key-eq:4325451>. Ignát Herrmann, *Vdavky Nanynky Kulichovy: a co se kolem nich sběhlo; II.*, Praha 2017, dostupné online z <https://search.mlp.cz/cz/titul/vdavky-nanynky-kulichovy/4325452/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:177240871-amp:key-eq:4325452>.

⁶³ Jan Neruda, *Povídky Malostranské*, Praha 2020, dostupné z <https://search.mlp.cz/cz/titul/povidky-malostranske/4535508/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:177240871-amp:key-eq:4535508>.

⁶⁴ Vtipnou formou předkládá text zajímavosti z dějin odívání a krejčovského řemesla. Dějiny krejčovské profese ukazují i na zaznamenaných textech lidových písní a krásné literatury. Není vynechána ani móda. Je pravděpodobné, že text byl primárně určen pro pobavení samotných krejčích, a přináší humor a pohled jedné profesní skupiny na vlastní řemeslo. Viz Fr. Páta, J. Veselý, J. Voborník, Č. Zíbrt, V. Kříž ed., *Krejčí dělá píchy, píchy, každý musí puknout smíchy: sborník humoru, vtipů i zkušeností ze života krejčovského*, Praha 1928.

je ustálený název živnostenského kalendáře, který vycházel od roku 1903 až do roku 1921.⁶⁵ Pro srovnání může posloužit *Československý živnostník: Zábavný kalendář středostavovské rodiny*, který vycházel ve 20. a 30. letech 20. století.⁶⁶

Ač práce necílí na krejčovské řemeslo z hlediska jeho techniky, pro výzkum byly zohledněny publikace vypovídající o způsobu práce, nástrojích apod. Byly to např. *Praktický krejčí. Technologie řemesla krejčovského s podtitulem Rádce správného šití a střihu k praktické potřebě pro odbornou školu i dílnu*⁶⁷ a *Mužský krejčí*⁶⁸.

2.2 Metody a kladení otázek

Předmětem výzkumu předkládané práce je Společenstvo krejčí v Praze v období od jeho založení do sklonku první Československé republiky. Práce analyzuje fungování (organizační struktura, financování), reprezentaci (personální obsazení vedení) a činnost vybraného živnostenského společenstva. Soustředí se na jeho ekonomické, stavovské, sociální a kulturní funkce (osvětová a vzdělávací činnost) v širším kontextu vývoje (první světová válka, vznik republiky, územní změny a vznik tzv. Velké Prahy, hospodářská krize). Klade si otázku, do jaké míry společenstvo plnilo nebo naopak neplnilo role dané právním rámcem (živnostenský řád a jeho novelizace), jak ovlivňovalo podnikatelské prostředí Prahy a zda tento vliv přesahoval i do jiných regionů, jakou pozici zaujímal v rámci širších živnostenských struktur, jakou roli hrálo pro své členy (otázka klientely) a jak se toto proměňovalo v čase. Výzkum se snaží zhodnotit možnosti i limity tohoto typu korporace v neustále se proměňujícím prostředí, hledá odpověď na otázku, zda živnostenské společenstvo mělo své opodstatněné místo v moderním hospodářském prostředí první poloviny 20. století a byla-li pro toto prostředí přínosem či spíše přítěží.

Diplomová práce kombinuje strukturální analýzu s chronologickým postupem. S prameny v dlouhých časových řadách, především s knihami zápisů ze schůzí

⁶⁵ Weignerův kalendář ve své specifické formě ukazuje, co živnostník a obchodník v prvních dekadách 20. století v českých zemích potřeboval vědět a mít tzv. po ruce. Pomohl tak doložit, že tendence a sklony, které byly identifikovány v rámci krejčovské živnosti, zasahovaly i do jiných oborů. Viz *Weignerův Kalendář českých řemeslníků a živnostníků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na rok ...*, Praha 1903–1921.

⁶⁶ Jako kalendář má shodné rysy s Weignerovým, ale obsah článků v něm obsažených, jak už samotný podtitul napovídá, je již jiného zaměření. Vzhledem ke svému zaměření tento pramen zprostředkoval okno do prostoru oddychu a zábavy živnostníků za první republiky. Přesné určení let vycházení tohoto kalendáře se autorce nepovedlo dohledat. Povedlo se dohledat nejstarší ročník z roku 1924 na rok 1925. V knihovnách se povedlo dohledat čísla z roku 1924 na rok 1925 v knihovně Univerzity Karlovy, z roku 1925 na rok 1926 Národní knihovna. Po antikvariátech byly dohledány *Československý živnostník* pro roky 1928 až 1933. Redigovat ho měl Ladislav Hájek (1884–1943) český redaktor, novinář a spisovatel.

⁶⁷ Václav Kříž, *Praktický krejčí. Technologie řemesla krejčovského. Rádce správného šití a střihu k praktické potřebě pro odbornou školu i dílnu*, Choceň 1920.

⁶⁸ Václav Kříž, *Mužský krejčí*, Praha 1921.

Společenstva krejčí v Praze a s jejich tiskovým orgánem *Krejčovskými listy*, bylo pracováno metodou sondy. Ta se soustředila na roky 1911, 1916, 1920, 1928, 1933 a 1937. Uvedené mezníky byly zvoleny s ohledem na vývoj a proměny společenstva pražských krejčí, a také s ohledem na širší hospodářský kontext. S dalším periodickým tiskem, jako byly *Krejčovské zájmy* a *Národní listy*, bylo pracováno metodou částečné sondy při dohledávání údajů o reprezentantech společenstva (biogramy). V rámci výzkumu bylo pracováno se statistickými prameny a z dohledaných číselných údajů byly sestaveny grafy a tabulky pro přehlednější prezentaci dat týkajících se Společenstva krejčí v Praze (počet členů, složení členské základny, počet konaných schůzí orgánů, průměrná docházka na schůze orgánů, příjmy a výdaje společenstva, množství evidovaných podání, počty učňů a jejich genderové rozdělení, finanční podpora živnostenských pokračovacích škol, finanční podpora učňovských besídek, odměny pro pilné žáky, výše realizované poradenské činnosti). V případě dochování delší řady údajů byl pro znázornění zvolen graf spojnicový. Pro neúplné řady údajů nebo za účelem zachycení pouze dat z konkrétních let (sond), byl použit sloupcový graf. Pro přehledné znázornění organizačních struktur využila autorka schématu. Pro interpretování nejen pramenů bylo užito hermeneutické metody.

V textu diplomové práce je respektováno dobové názvosloví pro profese zhotovující (nejen) oděvy. Krejčí/krejčová představuje pomyslný vrchol v hierarchii profesí, které šili. Pro výkon krejčovského řemesla bylo třeba získat odborné vzdělání a praxi v jednotlivých krocích procesů oděvů, a to sestavení stříhů oděvů, nastříhání látky, zkoušení a ušití oděvu. V souladu s prameny Společenstva krejčí v Praze ženy provozující krejčovskou živnost jsou označovány vždy jako krejčové (nikoliv jako švadleny, jež se specializovaly na jiný typ produkce).

Diplomová práce je strukturována do dvanácti kapitol. Po kapitole věnované literatuře, pramenům a metodám, následuje kapitola pojednávající o živnostenských společenstvech jako specifické povinné organizaci živnostníků zřízené na základě živnostenského řádu. Kapitola čtvrtá kontextualizuje krejčí a krejčovství/krejčovinu jako profesi na přelomu 19. a 20. století. Samostatná kapitola se věnuje vzniku Společenstva krejčí v Praze s akcentem na peripetie slučovacího procesu před rokem 1911. Vhled do organizační struktury přináší kapitola sedmá nabízející srovnání právního rámce (stanovy společenstva) s reálným fungováním jednotlivých orgánů. Osmá a devátá kapitola cílí na vývoj členské základny a na reprezentaci společenstva. Předmětem analýzy je i oblast administrativy a financování společenstva (analýza příjmů a výdajů). Stěžejní část diplomové práce představuje kapitola věnovaná agendě, která sleduje základní činnosti

společenstva pražských krejčů v jednotlivých segmentech (krejčovská živnost, kolektivní smlouva a mzdový ceník, podpora krejčů na trhu, boj proti fušerství, krejčovští učni a živnostenské pokračovací školy, osvětová a poradenská činnost, podpora (nejen) členů v nouzi).

3 Živnostenská společenstva jako povinné organizace živnostníků⁶⁹

Tzv. živnostenská společenstva nevznikla na zelené louce. Od druhé poloviny 13. století se v českých zemích v návaznosti na rozvoj měst formoval cechovní systém, který ještě v první polovině 19. století tvořil pilíř řemeslnické organizace. Cechy definuje Ottův slovník naučný jako „*privilegované korporace živnostníků všelikterých*“, které byly „*nadány pravomocí nad členy, živnostenskou policií a nad jejich prací a monopolem díla i prodeje*“.⁷⁰ Cechovní zřízení v místě své působnosti svými artikulemi (stanovy) udávala pravidla provozování řemesla a zodpovídala za zajištění „pořádku“ mezi řemeslníky.⁷¹ Jejich působnost zasahovala nejen do pole hospodářského, ale i sociálního. Cechy určovaly, kdo směl vykonávat řemeslo, dohlížely a určovaly kvalitu a množství zboží na místním trhu, nastavovaly ceníky zboží, podporovaly členy a jejich rodinné příslušníky při nemoci, nouzi a úmrtí v rodině. Již od poloviny 17. století docházelo v cechovní organizaci ke změnám, které vedly k jejímu postupnému rozměňování.⁷²

Rozklad cechů kulminoval událostmi poloviny 19. století a vydáním živnostenského řádu, jenž právně nově vymezil živnostenské podnikání. Proces tvorby živnostenského řádu nebyl ani snadný ani rychlý. Po několika předchozích neúspěšných návrzích se základem stala osnova z roku 1855,⁷³ která v upraveném znění byla uzákoněna císařským patentem ze dne 20. prosince 1859 jako živnostenský řád (č. 227 ř. z.) s platností na celou monarchii kromě Benátska a Vojenské hranice. Vydání živnostenského řádu a s tím spojené zrušení cechů představovalo zásah do mnoha staletí zažitých praxí a organizací řemesel.⁷⁴ Průlomový byl v přístupu k podnikatelské svobodě. Mimo koncesované

⁶⁹ Kapitola vznikla na základě doplnění kapitoly *Právní rámec Společenstva krejčů v Praze* autorkou diplomové práce publikované studie *Zápisy ze schůzí společenstva krejčů v Praze jako pramen poznání vnitřní struktury a fungování živnostenského společenstva v meziválečném období*, in: *Hospodářské dějiny = Economic History*, roč. 36, č. 1, Praha 2021, v tisku.

⁷⁰ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, svazek 5 C–Čechůvky, Praha 1892, s. 260–261.

⁷¹ Josef Gruber, *O vývoji živnostenského zákonodárství v Rakousku a o cílech reformy živnostenské*, s. 5.

⁷² Jiří Smrž, *Cechy v pražských městech: od prvních zpráv ve 13. století až do jejich zrušení v roce 1860*, Praha, 2019, s. 77.

⁷³ Jednalo se o návrh ministra obchodu Georga Otto rytíře von Toggenburga-Sarganse, který byl postaven na liberálních zásadách. Viz Tamtéž, s. 24.

⁷⁴ Tomáš Rebec, *Úplný řád živnostenský*, s. 30.

živnosti, pro které bylo třeba získat zvláštní oprávnění (zákon jasně uváděl, jaké to jsou), stačilo vykonávání ostatních živností ohlásit příslušnému úřadu.

Živnostenský řád sestává z úvodních ustanovení a celkem devíti hlav, kdy o živnostenských společenstvech pojednává hlava sedmá (VII.). Samotný živnostenský řád reflektoval předchozí formu organizace řemeslníků. Ačkoliv explicitně neříká, že cechy jsou zrušeny, v rámci preambulí je uvedeno, že všechny starší předpisy neslučitelné s živnostenským řádem pozbývají platnosti. To ještě neznamenal, že existující organizace řemeslníků musely bezprostředně zaniknout. Zákonodárci poloviny 19. století s těmito korporacemi pracovali jako se základním stavebním kamenem nového systému. Živnostenský řád zahrnuje „návod“ na přetvoření takovýchto organizací na živnostenská společenstva. Pro další působení stačilo, pokud vypracovaly nové stanovy souznící s nově platnou legislativou, které jim následně potvrdil zemský úřad. Živnostenský řád se vyjadřoval rovněž k názvům a jmění převedených organizací. Název korporace mohl zůstat takový, který byl již užíván, např. cechy, pořádky, grémia, gildy.

Živnostenská společenstva byla roku 1859 definována jako profesní místní samosprávné organizace živnostníků a řemeslníků, která sloužila k podpoře členů a zároveň měla fungovat jako poradní organizace pro státní správu a samosprávu v živnostenských otázkách. Měla povinně sdružovat živnostníky provozující řemeslo nebo řemesla příbuzná v jedné nebo více obcích. Cílem bylo, aby všichni živnostníci byli v těchto korporacích organizováni, a tedy vstup do společenstva byl automaticky spojený s ohlášením živnosti.⁷⁵ Novela živnostenského řádu z roku 1883 přinesla precizaci organizace a fungování živnostenských společenstev. Současně byli povinnosti vstupu do společenstva zproštěni podnikatelé provozující řemeslo tzv. po továrnicku. Novela živnostenského řádu z roku 1897 zasáhla hlavu sedmou (VII.) v otázce zřizování a účelu společenstev, společenstevních poplatků a zřizování živnostenských jednot. Novela vydaná roku 1907 zasáhla do problematiky živnostenských společenstev vůbec nejvíce. V organizaci živnostníků byl položen větší důraz na odbornost. Živnostenským společenstvům byla dána širší práva i úkoly, čímž došlo k posílení živnostenské samosprávy.⁷⁶

Účelem živnostenských společenstev, jak ho uvádí živnostenský řád v novelizovaném znění z roku 1907, tedy v období, kdy se schyluje ke vzniku

⁷⁵ Což je velký rozdíl oproti předchozí formě organizace, kdy cechy byly uzavřené společnosti, které rozhodovaly, kdo se může stát jejich členem.

⁷⁶ Adolf Ottis, *Živnostenské právo v Československé republice*, s. 311.

Společenstva krejčí v Praze, bylo „*pěstovati ducha pospolitého, udržovati a zvelebovati čest stavu, jakož i podporovati humanitní, hospodářské a vzdělávací zájmy svých členů a příslušníků*“.⁷⁷ Zatímco novela z roku 1883 na první místo kladla jako oblast působnosti zájem hospodářský/živnostenský, v novele z roku 1897 byl dán důraz na humanitní zájmy členů živnostenských společenstev. Vzdělávací zájmy byly do živnostenského řádu vtěleny až novelou z roku 1905. V tomto pořadí (humanitní – hospodářské – vzdělávací zájmy) jsou oblasti působení uvedeny přímo v živnostenském řádu z roku 1907. Humanitní podpora zahrnovala zřizování nemocenských institucí a sociálních struktur jako byla např. nemocenská nebo podpůrná pokladna, podpůrné fondy a zprostředkování pojištění.⁷⁸ Hospodářsky mohla společenstva členy podpořit zakládáním družstev nebo participací na nich,⁷⁹ ať už se jednalo o družstva zaměřená na výrobu, skladování, nákup nebo prodej, či družstva úvěrní (záložny). Živnostenský řád dal společenstvům rovněž za úkol předcházení a řešení tzv. nekalé soutěže mezi členy. Pod vzděláváním bylo míněno zajišťování odborného školství a jeho kvality spolu s vedením učňů, včetně osvěty členské základny společenstva.

Živnostenský řád do detailu upravoval nejen účel, tedy oblasti působení společenstva, nýbrž i organizaci společenstev a fungování. V otázce *členství* živnostenský řád stanovil povinné členství pro všechny provozovatele živnosti dané profese a rozlišoval i různé typy členství (členové, příslušníci, dobrovolní členové). V otázce *učňů* řešil oblast získání vzdělání, docházku. V otázce *úřední agendy* vymezoval základní strukturu orgánů (společenstevní hromada, starosta, představenstvo), jejich kompetence, volby do orgánů a řešil také mechanismy financování společenstva. Živnostenský řád v případě potřeby vytvářel prostor pro zřizování dalších podpůrných organizací živnostenských společenstev (např. rozhodčí orgány, hromada pomocnická, zprostředkovatelnu práce, nemocenské a podpůrné pokladny). Společenstva mohla zaměstnávat pomocné síly, jakými byli např. tajemník, pokladník, účetní, sluha. Živnostenská společenstva se mohla na základě živnostenského sdružovat v tzv. *společenstevní jednoty*. Ty měly za cíl zesílení efektivity hájení zájmů a svou strukturou byly velmi podobné živnostenským společenstvům.⁸⁰

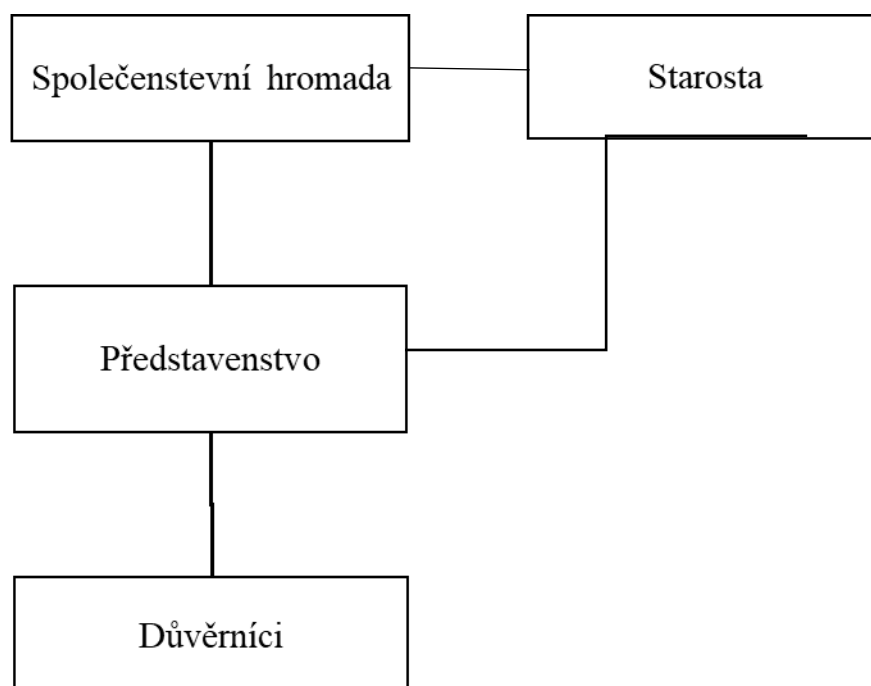
⁷⁷ Tomáš Rebec, *Úplný řád živnostenský*, s. 573. Srovnej též Adolf Ottis, *O svazku osob v živnostenských společenstvech*, Praha 1910, s. 41.

⁷⁸ Tomáš Rebec, *Úplný řád živnostenský*, s. 573.

⁷⁹ Novela z roku 1897 ve vztahu k zákonu č. 70 ř. z., o společenstvech pro napomáhání živnosti a hospodářství ze dne 9. dubna 1873 upravila zřizování hospodářských družstev živnostenskými společenstvy. Viz Adolf Ottis, *O svazku osob v živnostenských společenstvech*, s. 41.

⁸⁰ Tomáš Rebec, *Úplný řád živnostenský*, s. 683.

Schéma č. 1: Orgány živnostenského společenstva dle živnostenského řádu (1907)

Zdroj: Tomáš Rebec, *Úplný řád živnostenský*, s. 617. Grafické zpracování autorka.

Živnostenský řád ve znění z roku 1907 byl převzat v roce 1918 do právního systému první Československé republiky. Ta k němu pouze v letech 1923 a 1926 vydala doplňující zákony a nařízení. Doplňující zákon č. 217/1923 Sb. upravil volební systém do orgánů společenstev a orgánů hromady pomocnické. Ten přešel z dosavadního většinového volebního systému, kdy vítězná kandidátka vytvořila následně vedení, na poměrný (podle počtu získaných hlasů z každé kandidátky byl do orgánů zvolen příslušný počet kandidátů). V roce 1926 došlo k dílčí změně živnostenského řádu zákonem č. 141/1926 Sb. ve smyslu nakládání s vybranými pokutami. Ve 30. letech z hlediska právního rámce k dalším změnám nedošlo.

V roce 1880, tedy po dvaceti letech od zavedení živnostenského řádu, v habsburské monarchii bylo celkem 2570 živnostenských společenstev.⁸¹ Do roku 1883 se počet těchto živnostenských korporací zvýšil pouze o 300 (celkem 2870) společenstev. Vliv novely živnostenského řádu z roku 1883 na počet živnostenských společenstev v habsburské monarchii je značný, neboť v roce 1887 již bylo evidováno 4433 korporací (během čtyř let došlo nárůstu o 1563 společenstev). Stoupající tendenci si počet živnostenských

⁸¹ Josef Gruber, *O vývoji živnostenského zákonodárství v Rakousku a o cílech reformy živnostenské*, s. 62.

společenstev zachoval až do počátku 20. století, kdy v roce 1891 přesáhl hranici pěti tisíc (konkrétně to bylo 5113 společenstev)⁸² a v roce 1902 dosáhl hranice pěti a půl tisíce (konkrétně to bylo 5790 živnostenských společenstev)⁸³. Byly to tisíce organizací povinně sdružujících živnostníky ve své době tvořící integrální součást habsburského hospodářského prostředí. V roce 1908 v českých zemích celkem 2601 živnostenských společenstev (z toho s českou řečí jednací 1481 a německou řečí jednací 1120).⁸⁴

4 Krejčí a krejčovství/krejčovina na přelomu 19. a 20. století

Slovo krejčí je od slova *krájeti*. Podle *Etymologického slovníku jazyka českého* „Krejčí byli původně obchodníci se sukny, prodávali v městech sukna dovážená, pak i domácí, krájeli je, tj. stříhali z kusu. Někteří šili ze sukna i šaty, to pak zobecnělo“.⁸⁵ Dle vzniku slova se předpokládá, že větším uměním bylo správně látku nastříhat než samotný proces šití oděvu. Hlavním smyslem odívání lidí v „*pradávných*“ dobách bylo ochránit tělo před nepříznivými povětrnostními podmínkami. Teprve se vznikem civilizace, formováním vkusu a potřeb společenského života, dochází k přesunu výroby oděvů z domácího prostředí, kde ho zajišťovaly převážně ženy, na „*specialisty*“ řemeslníky, kteří se zaměřovali na šití oděvů.⁸⁶ Krejčovství/krejčovina se vyvinulo v obor/profesi s všeobecným dosahem ve společnosti. Dlouhá staletí byli krejčí organizováni v ceších, jež regulovaly počet řemeslníků, ceny i kvalitu výrobků. To se v habsburské monarchii změnilo s živnostenským řádem (1859). Druhá polovina 19. století přinesla rozvoj konkurenčního prostředí. Produkce se díky pokroku v dopravě přestává omezovat na místní trh díky, od 80. let zostrčil konkurenci na trhu s oděvy rozmach konfekčních podniků. Krejčí začali ztrácet po staletí hájenou pozici dominantních producentů na místním/regionálním trhu a těch, kteří trh do velké míry ovládali díky systému nastavenému a kontrolovanému autoritou cechovního zřízení. Krejčovské řemeslo bylo nuceno reagovat nejen na ekonomické změny, ale také na proměny společnosti v sociální a kulturní sféře.

Dobová definice krejčovského řemesla dle Riegrova *Slovníku naučného* zněla: „*Krejčovství je řemeslo, zabývající se zhotovováním obleků, a sice buď pro mužské, nebo pro ženské, dle čehož řemeslo samo v dvojce se rozpadá a jen zřídka v jednom se*

⁸² Josef M. Arnulf Fuchs, *Dnešní stav živnostenských společenstev v Rakousku a instruktoři společenstev*, Praha 1904, 6–7.

⁸³ Josef Gruber, *O vývoji živnostenského zákonodárství v Rakousku a o cílech reformy živnostenské*, s. 62.

⁸⁴ *Statistická příručka království Českého*, Praha 1909, s. 279.

⁸⁵ Václav Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Fotoreprint 3. vyd. z roku 1971, Praha 1997, s. 292.

⁸⁶ Josef Wagenknecht, *Krejčí v Praze od založení města až po dnešní doby*, Část 1, Praha 1932, s. 9.

vykonává.⁸⁷ Proces zhotovení oděvu krejčími zahrnoval několik kroků. Když zákazník vybral konkrétní druh oděvu, který se rozhodl nechat si na zakázku ušít a z jaké látky, krejčí zákazníkovi nejdříve vzal míru. Poté následovalo nastříhání jednotlivých dílů oděvu z příslušné látky. Tyto díly se k sobě *sflokovaly* (tzn. několika stehy spojily k sobě), a teprve pak došlo na jejich sešití. Pokud to oděv vyžadoval, byla přidána podšívka, přidělány ozdoby.⁸⁸ K běžným činnostem krejčím patřily i úpravy oděvů. Činnost krejčích se významně překrývala s dalšími živnostmi. *Všeobecný právní slovník* vykládal hranice mezi krejčovinou a dalšími živnostmi, které s výrobou oděvů souvisely. Především definoval vztah krejčích k čepičkářům (krejčí nesměli zhotovovat čepice a rukávničky) a kožešníkům (u kožichů krejčí nesměli přidělovat kožešinové části jako např. lemy nebo obruby a podšívát kožešinou).⁸⁹ Definována byla podobně i hranice ve vztahu k prodeji látek. Krejčí mohl mít ve své dílně/salonu skladem potřebné látky pro zhotovování oděvů, ty ovšem byly určeny k výrobě oděvů. Nesměl samotné látky volně prodávat, to už patřilo do práva živnosti soukenické a obchodnické.⁹⁰

Krejčovské řemeslo se v základní úrovni dobově dělilo na pánskou krejčovinu a dámskou krejčovinu. Ačkoliv šití představovalo v druhé polovině 19. století jednu ze základních ženských dovedností (dívky se šití učily už ve škole), ještě na přelomu 19. a 20. století v českých zemích ženskou krejčovinu provozovali většinou muži.⁹¹ Toto genderové rozvržení ve vykonávání krejčovské živnosti zrcadlí i dobová krásná literatura. Pokud autoři jako Jan Neruda, Ignát Herrmann, František Pravda nebo Jaroslav Hašek píšou o postavě, kterou živí krejčovina, jedná se takřka výhradně o muže. Výjimku představuje Herrmannův román *Vdavky Nanynky Kulichové*, kde jednou z vedlejších postav je dámská krejčová.⁹² Krásná literatura na konci 19. století zobrazuje krejčí jako většinou chudé řemeslníky nebo řemeslníky patřící a pracující pro nižší střední vrstvu. Nejednou se jedná o svobodné nebo ovdovělé muže. Představují mnohdy komické až podivínské postavy ve své podstatě převážně kladné a pohybuující se v městském prostředí ve společnosti dalších

⁸⁷ Rieger, František Ladislav – Malý Jakub (eds.), *Slovník naučný*, Nové vydání, díl, IV. I-Lžidimitrij, Praha 1886, s. 982.

⁸⁸ Tamtéž, s. 982.

⁸⁹ Veselý, František Xaver *Všeobecný slovník právní: příruční sborník práva soukromého i veřejného země na radě říšské zastoupených: se zvláštním zřetelem na nejnovější zákonodárství a poměry právní země koruny české*, díl druhý Kabel-Otcovství, Praha 1897, s. 1049–1050.

⁹⁰ Tamtéž, s. 1049.

⁹¹ Rieger, František Ladislav – Malý Jakub (eds.), *Slovník naučný*, Nové vydání, díl, IV. I-Lžidimitrij, Praha 1886, s. 982.

⁹² Zaměstnavatelka hlavní hrdinky před svatbou byla dámská krejčová s vlastním podnikem v Praze, která zaměstnávala více dívek jako pomocnic.

řemeslníků.⁹³ Často končili v bídě a brali různé podřadné práce a přivýdělnky, jako například v Herrmannově povídce *Roznašeč novin*.⁹⁴

Místo, kde vznikaly krejčovské výrobky, tedy dílna, se většinou nacházelo v bytě samotného krejčího. Pouze úspěšní krejčí, kteří si dokázali našetřit během tovaryšských let potřebný kapitál, se osamostatnili a otevřeli si vlastní podnik.⁹⁵ Vybavení dílny zahrnovalo veškeré potřeby k šití jako jehly, nůžky, špendlíky, krejčovský metr, krejčovské potřeby (nitě, knoflíky, gumy apod.), látky, zrcadla, žehličky a krejčovská kamna pro nahřívání žehliček. Důležitou součástí zhotovování oděvů na míru bylo žehlení látky, to znamenalo, nahřívát žehličku za jakéhokoliv počasí. Krejčí tak často pracovali v dusných místnostech, což se podepisovalo na jejich zdraví. K výkonu řemesla bylo třeba i velmi dobré světlo. Jeho nedostatek mohl vést ke zhoršení zraku a tím pádem připravit krejčího o živnost. Velký posun pro řemeslo znamenal vynález šicího stroje. Šicí stroje se ve větší míře v českých zemích začaly objevovat od 60. let 19. století.

Vzhledem k tomu, že pro ohlášení samostatné krejčovské živnosti bylo třeba získat praxi, tovaryšská a případně pomocnická léta strávená v dílnách jiných mistrů představovala čas pro strádání kapitálu pro založení vlastní živnosti. Počáteční kapitál bylo třeba vložit do vybavení dílny. Popřípadě si krejčí mohl delší čas vydělávat prací pro jiné, aby získal potřebný finanční obnos pro otevření vlastního podniku. Od druhé poloviny 19. století sílí práce krejčích pro konfekční podniky, a to především formou tzv. domácí práce⁹⁶.

Základní vzdělání krejčí získal coby učeň od svého mistra a v živnostenské pokračovací škole. Po vyučení se z něj stal tovaryš, který se měl dále vzdělávat sám skrz pracovní zkušenosti. Ty mohl sbírat doma, kdy v českých zemích centrum módy představovala Praha či ve Vídni jako hlavní měště monarchie. Praxe pro získání potřebné zručnosti byla u tohoto řemesla důležitá. Někteří krejčí se kromě šití zdokonalovali i ve střihu látek, kdy ovšem existovala specializace krejčích tzv. střihačů, kteří často fungovali v předních módních podnicích. Kromě šití na míru, nabídky vhodných látek krejčí mohli

⁹³ Vykutálený krejčí podvodník vystupuje např. jen v povídce *Vystěhovalci do Ameriky* ve sbírce *Sebrané povídky pro lid* svazek 6 Františka Pravdy.

⁹⁴ Herrmann, Ignát, *Roznašeč novin*, in: Ignát Herrmann, *Bodří Pražané, Postavičky z pražských zdí a ulic*, e-kniha, Městská knihovna v Praze, 2017, dostupné online z <https://search.mlp.cz/cz/titul/bodri-prazane/4315528/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:177240871-amp:key-eq:4315528>, s. 127–131.

⁹⁵ Pravidlo spojení dílny s obydlím krejčího či krejčové platilo i u předních módních salonů. Prostory podniku se nacházely ve stejném domě jako byt majitele.

⁹⁶ Dle *Ottova slovníku obchodní* domácí prací *jest jen tím charakterizována, že dělník nepracuje v dílně podnikatelově, nýbrž ve své vlastní provozovně*. Viz Josef Pazourek (ed.), *Ottův obchodní slovník, svazek 1 A-J*, Praha 1912, s. 639.

nabízet i úpravu, opravu a přešívání staršího šatstva. S ohledem na konkurenci na trhu byl kladen důraz na samotný produkt. Oděv ušitý na míru představoval vrchol vkusu, elegance a kvality. Ve vztahu k různým cenovým kategoriím krejčovských podniků bylo rozpětí tohoto řemesla široké. Úpravy oděvů pro některé krejčí, především na venkově, představovaly dominantní složku jeho práce.

Vzhledem k rozšířenosti krejčovského řemesla byla vysoká míra konkurence mezi samotnými krejčími, ta mohla mít formu tzv. nekalé soutěže. Ottův slovník naučný ji charakterizoval: „*Pozornost zákonodárcův budí zejména též užíván nekalých, mravně zavržitelných prostředků, aby se jimi dosáhlo neoprávněných výhod naproti konkurentům (tak zv. nekalá soutěž, concurrence déloyale). Podvodná reklama, nepravdivé a klamné udaje v inserátech, plakátech, oběžnicích o způsobu výroby, o jakosti a původu výrobků (vydávání margarínu za pravé máslo, strojového vyšívání za ruční práci, obyčejného piva za plzeňské), o příčinách a účelu prodeje (výprodeje »pod výrobní cenou« pro »vzdání se závodu, přesídlení, úmrtí« a j.), o domněle udělených vyznamenáních, jimiž se má nabídka zboží jeviti ve světle zvláště příznivém, praktiky, jimiž se v odpor s udaji na obalu zmenšovala kvantita zboží uvnitř obsaženého, nepravdivá tvrzení, jimiž jednotlivec hledí zlehčiti a poškoditi ostatní konkurrenty, prozrazování výrobních a obchodních tajemství zřizenci jednoho závodu jinému podnikateli – jsou nešvary, proti nimž obrací e zákonodárství v zájmu obecenstva i solidního podnikatelstva“.*⁹⁷ Vedle nekalé soutěže byli za poškozovatele krejčovského řemesla považováni tzv. fušeři. Ty na základě Ottova slovníku naučeného můžeme charakterizovat jako osoby vykonávající řemeslo bez oprávnění: „*Který řemeslník neměl královy koncesse, slul u nás ‘stolíř’ (fušer) a c. [cech] ho tuze pronásledoval“.*⁹⁸ *Etymologický slovník jazyka českého* uvádí k slovu fušovati „*pův. [původně] vedlejší, popřípadě neodborná práce, melouch“.*⁹⁹ Fušovat do řemesla mohli ti, kteří se naučili šít (ať už ženy se základy šití ze školy nebo vyučení krejčí, kteří neohlásili živnost), ale i zástupci příbuzných řemesel jako kožešníci, čepičkáři, švadleny a prodejci oděvů.

Hlavního konkurenta krejčovského řemesla představovala konfekce, slovo latinského původu označující „*hotové šatstvo neb obchod s ním“.*¹⁰⁰ Od druhé poloviny 19. století představovalo v českých zemích vyhlášené konfekční centrum Prostějovsko. Díky

⁹⁷ *Ottův slovník naučný*, sv. 14 Kartel–Kraj, Praha 1899, s. 711.

⁹⁸ *Ottův slovník naučný*, sv. 5 C–Čechůvky, Praha 1892, s. 262.

⁹⁹ Václav Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, s. 148.

¹⁰⁰ *Ottův slovník naučný*, sv. 14 Kartel–Kraj, Praha 1899, s. 680.

technickým pokrokům na poli tovární výroby se oděvy šité ve standardizovaných velikostech postupně staly dostupné pro široké vrstvy.

Zákazníky krejčích byli muži i ženy. Na děti a mládež se u krejčích většinou nešlo. Oděv u krejčího si mohl nechat ušít téměř kdokoliv. Klientela zahrnovala širokou paletu sociálních vrstev společnosti od těch nejvyšších šijících v předních krejčovských salónech po nižší střední třídu šijící u drobných krejčích. Ideální představa pod diktátem paní módy byla taková, že pro každou sezónu si každý měl svůj šatník doplnit či alespoň obnovit. Vzhledem k praktičnosti a šetrnosti, která v této oblasti převládala v českých zemích, si krejčí občas stýskali nad nedostatkem zákazníků.

Společenská pravidla odívání na přelomu 19. a 20. století pojednávala kromě oděvu i o jeho doplňcích, jako byly klobouky, rukavice, punčochy apod. Pro naplnění oděvní etikety tak dáma nebo pán potřeboval celou řadu výrobků nejrůznějších živností. Hranice mezi jednotlivými oděvními živnostmi byla občas velmi tenká. Pro sladění oděv tak bylo třeba navštívit krejčího, modistku, švadlenu, rukavičkáře, kožešníka apod. Z opačné strany, krejčí byli závislí na obchodnících sukнем, krejčovskými potřebami, módních publikacích přinášejících módní trendy pro každou sezónu.

Efektivita krejčovského podnikání byla značně ovlivněna postupem práce a zvyky zákazníků. Problém představovala počáteční investice do materiálu a vložená práce do zhotovení oděvu. Na přelomu 19. a 20. století bylo zvykem zákazníku platit až po dodání celého oděvu. Krejčí tak nejdříve investoval vlastní prostředky, než mohl dosáhnout zisku, který byl často nejistý. Velký problém představovalo pozdní placení zákazníky za ušitý oděv. V dobové literatuře je naznačeno, že krejčí musel určovat zaplacení zhotoveného oděvu. Tento nešvar se zrcadlí v celé řadě dobových vtípů.¹⁰¹ Krejčí často bojovali s finanční stránkou svého podnikání a sami se zadlužovali, aby se dopracovali k zisku.

5 Proces slučování a vznik Společenstva krejčí v Praze

Nejen díky silící konkurenci tovární výroby oděvů se v 80. letech 19. století zrodila potřeba sloučení pražských krejčovských společenstev s cílem konsolidace poměrů v řemesle.¹⁰² Stálo za tím několik faktorů (např. novela živnostenského řádu 1883, myšlenka vzniku Velké Prahy¹⁰³) a ryze praktické organizační záležitosti související

¹⁰¹ Hugo Václav Wunsch (ed.), *Encyklopedie humoru a vtípu*, svazek IV. J-K, Praha 1889, s. 331–337.

¹⁰² Zora Damová, „*Společenstvo krejčí v Praze*“ 1910–1950, s. 35.

¹⁰³ Spouštěčem jednání o připojení předměstských obcí k Praze byla snaha Královských Vinohrad od roku 1880 o napojení na pražský rozvod plynu a pitné vody. Pražští představitelé ovšem viděli funkční cestu pro modernizaci celé aglomerace skrz spojení a utvoření tzv. Velké Prahy a zahájili roku 1881 jednání s

s výkonem řemeslné živnosti. První snahy ze stran již existujících pražských krejčovských společenstev dokládá dochovaný návrh stanov sloučeného společenstva z roku 1884.¹⁰⁴ V roce 1885 vznikla Jednota samostatných mistrů krejčovských pro Prahu a okolí, jejímž úkolem bylo zasadit se právě o sloučení pražských společenstev.¹⁰⁵ V roce 1903 došlo k dalším jednáním mezi pražskými a předměstskými společenstvy.¹⁰⁶ Blíže nedatovaná časová úvaha dochovaná ve fondu Společenstva krejčí v Praze v Archivu hlavního města Prahy zprostředkuje hlavní argumenty pro vytvoření jednotného společenstva následovně: „*Utvořme jedno mohutné těleso s jediným zastoupením na venek, pracujme k tomu, aby krejčí z Prahy i předměstí tvořili po příkladu jiných měst pouze jediné společenstvo, které na základě mohutnosti zájmy naše vydatněji než dosud hájiti by mohlo*“.¹⁰⁷ Autorem uvedené „*mohutné těleso*“ čítalo v roce 1902 2297 pražských a předměstských pánských a dámských krejčí.¹⁰⁸ Jako hlavní překážky v cestě k jednotnému pražskému společenstvu krejčí byly v dané chvíli prezentovány neinformovanost členů (bez jejichž souhlasu vyjádřeného na společenstevní hromadě nemohly být zahájeny kroky ke sloučení na úrovni orgánů společenstev) a vypořádání majetkových vztahů mezi existujícími společenstvy. Zainteresaná společenstva a na ně navázané korporace disponovaly jměním 465 731,86 K.¹⁰⁹ Na počátku 20. století podniklo aktivní kroky směrem ke sloučení (vnitřní jednání představenstva o návrhu sloučení, hlasování na společenstevní hromadě o sloučení) pouze společenstvo staroměstských krejčí a společenstvo novoměstských krejčí.¹¹⁰

dalšími obcemi Královským Vyšehradem, Holešovice-Bubny, Karlín, Smíchov, Nusle-Pankrác, Bubeneč a Dejvice. Již od svého počátku měla jednání o slučování vést k vytvoření funkční městské aglomerace, která postupem času byla pouze rozšiřována o další obce k připojení. Viz Jiří Pešek, *Od aglomerace k velkoměstu: Praha a středoevropské metropole 1850–1920*, Praha 1999, s. 143.

¹⁰⁴ AMP, f. Společenstvo krejčí Praha (SKP), neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937.

¹⁰⁵ Zora Damová, „*Společenstvo krejčí v Praze*“ 1910–1950, s. 36.

¹⁰⁶ Ve fondu společenstva se dochovaly pozvánky na společná jednání ohledně sloučení z let 1903, 1904, 1905 a 1907. Viz AMP, Společenstvo krejčí Praha, nezpracováno.

¹⁰⁷ AMP, f. SKP, nezpracováno, *O sloučení pražských a předměstských společenstev krejčovských, časová úvaha*, Praha 1905, s. 2.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 9.

¹⁰⁹ Více jak polovina celkové sumy připadala na majetek společenstva novoměstských krejčí (celkem 240 830,64 K), kdy následovalo druhé v pořadí společenstvo staroměstských krejčí (celkem 116 821,56), na ostatní korporace tak zbývala suma 108 079,66 K. Viz Tamtéž, s. 6–9.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 15.

Tab. č. 1: Počty členů pražských a předměstských společenstev/odborových sekcí v roce 1902

Společenstvo (odborová sekce)	Pánští krejčí	Dámští krejčí/krejčové	Celkem
Staré Město ¹¹¹	377	296	633
Nové Město	393	334	727
Malá Strana ¹¹²	120	102	222
Žižkov ¹¹³	178	115	293
Karlín ¹¹⁴	71	42	113
Královské Vinohrady ¹¹⁵	190	119	309
Celkem	1289	1008	2297

Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádáno, Jednání o spojení pražských společenstev, *O sloučení pražských a předměstských společenstev krejčovských*, Časová úvaha, s. 10.

Problematiku sjednocení krejčích, a to nejen pražských, ale i na úrovni českých zemí, reflektují *Krejčovské listy*. Ty hrály již od svého založení důležitou informační roli a zachytily finální jednání o sloučení pražských společenstev. Vypovídají o opětovné snaze o dojednání sloučení „nastartovaného“ na přelomu let 1908 a 1909. Články a zápisy z jednání podávají obraz o průběhu vyjednávání a požadavků jednotlivých korporací. Jednání nejprve probíhala především mezi společenstvem staroměstských krejčí a společenstvem novoměstských krejčí. Jejich představitelé dospěli k názoru, že sloučit najednou pražské i předměstské korporace v jednu zastřešující je nadlidský výkon, soustředili se tedy v prvním kroku na sloučení společenstev pražských. V praktickém životě pražská společenstva na některých úrovních již fungovala společně. Např. při pořádání každoročního plesu, vyjednávání o kolektivní smlouvě s hromadami pomocnickými pro celý pražský obvod, zadávání veřejných zakázek nebo pražského

¹¹¹ Zahrnovalo obvody Staré Město a Smíchov.

¹¹² Zahrnovalo obvody Malá Strana, Královské Hradčany a Holešovice-Bubny.

¹¹³ Krejčí neměli na Žižkově ještě v této době vlastní odborné společenstvo, byli součástí tzv. smíšeného společenstva, kde měli svou odborovou sekci.

¹¹⁴ Rovněž krejčí v Karlíně neměli zatím své vlastní odborné společenstvo a byli součástí smíšeného, kde měli svou odborovou sekci.

¹¹⁵ Odborová sekce krejčí v rámci smíšeného společenstva na Královských Vinohradech v tomto čase pracovala na ustanovení vlastního odborného společenstva.

odborného školství. V roce 1909 byla ustanovena společná Komise pro sloučení, ve které zasedal i zástupce českého místodržitelství a Magistrátu hlavního města Prahy.¹¹⁶ Rok 1910 přinesl útlum v jednání, za celý rok byla uveřejněna pouze jedna zpráva ze zasedání komise pro sloučení.¹¹⁷ Ze zpráv o komisi i ze schůzí představenstva staroměstského i novoměstského společenstva lze usuzovat, že potřebné přípravy pro sloučení nadále pokračovaly, byť v žádném vysokém tempu. Za iniciativní hráče mezi zúčastněnými společenstvy lze označit Nové Město a Staré Město pražské. Společenstvo malostranských krejčí odhlasovalo sloučení na své hromadě teprve v květnu 1910.¹¹⁸ Vzhledem k následnému rychlému spádu událostí se na připojení malostranských krejčí do slučovacího procesu čekalo.¹¹⁹ Pouhé sloučení staroměstských a novoměstských společenstev by nepřineslo kýžený efekt.

V prosinci roku 1910 se úsilí posledních desetiletí završilo. Na místo jednotlivých pražských společenstev krejčí bylo k 1. lednu 1911 ustaveno Společenstvo krejčí v Praze.¹²⁰ To celkem disponovalo 1943 členy a 1811 uční (viz tabulka č. ?) a zahrnovalo obvody Staré Město, Josefov, Smíchov, Nové Město, Královský Vyšehrad, Malá Strana, Hradčany, Holešovice-Bubny. Prozatímní správou Společenstva krejčí v Praze byl pověřen magistrátní komisař Emanuel Hansík, který měl do 8 týdnů (tedy během ledna a února) vyřešit soupis majetku a členů tří sloučených společenstev a zajistit zvolení vedení jednotného společenstva.¹²¹

¹¹⁶ Komise byla sestavena pravděpodobně v prvním čtvrtletí roku 1909. Ve fondu společenstva prozatím k této komisi nebyly nalezeny žádné materiály a v Krejčovských listech byly zápisy z jejích porad uveřejňovány sporadicky. Nelze tedy zatím rekonstruovat frekvenci její činnosti a roli, kterou sehrála ve slučovacím procesu.

¹¹⁷ Jednalo se o schůzi konanou dne 16. 11. 1910 a v zápise je uvedeno, že byla svolána komise hlavní, tedy jednání probíhala na úrovni slučovacích komisí při každém společenstvu. Důvod jednání bylo zapojení malostranských krejčí do slučovacího jednání. Viz *Komise pro sloučení pražských společenstev krejčovských...*, in: KL, roč. 2, č. 22 z 30. 11. 1910, s. 6.

¹¹⁸ *Společenstvo krejčí malostranských atd.*, in: KL, roč. 2, č. 9 z 15. 5. 1910, s. 5.

¹¹⁹ Poslední zmínka ve vztahu ke sloučení uveřejněná v Krejčovských listech byla v čísle 9 ze dne 15. 5. 1910, kdy ze zprávy ze společenstevní hromady krejčí malostranských konané dne 2. 5. 1910 vyplývá, že došlo po debatě k jednohlasnému odsouhlasení sloučení v jedno pražské společenstvo. Další zápis uveřejněný v Krejčovských listech komise pro sloučení společenstev je až z 16. 11. 1910. Více viz *Společenstvo krejčí malostranských atd.*, in: KL, roč. 2, 1910, č. 9 z 15. 5. 1910, s. 5. *Komise pro sloučení pražských společenstev krejčovských...*, in: KL, roč. 2, 1910, č. 22 z 30. 11. 1910, s. 6.

¹²⁰ Oběžník funkcionářům společenstva krejčí staroměstských v Praze a na Smíchově, ze dne 2. 1. 1911, AMP, f. SKP, neuspořádáno, Jednání o spojení praž. Společenstev 1903–1911.

¹²¹ Tamtéž.

Tab. č. 2: Přehled členů a učňů slučovaných pražských společenstev (1910/1911)

Společenstvo	Členové	Učňové a učnice
Staré Město	682	425
Nové Město	982	1106
Malá Strana	279	280
Celkem	1943	1811

Pozn.: Příslušníci společenstva respektive pomocníci a krejčovští dělníci byly v článku uvedeni v souhrnu o výši přes pět tisíc. Bohužel článek nepřináší početní rozdělení této skupiny podle společenstev, jako tomu bylo u členů a učňů.

Zdroj: *Společenstvo krejčí v král. hlav. městě Praze*, in: KL, roč. 3, č. 1 z 15. 1. 1911, s. 1.

Jisté pnutí a nejednotnost názorů, které bylo zjevné při přípravě sloučení společenstva, se přeneslo i do nově vzniklé korporace. To lze demonstrovat na okolnostech volby prvního starosty Společenstva krejčí v Praze. Ostré výměny názorů probíhaly mezi členy hlásícími se k České straně národně sociální, jejichž kandidátní listinu vedl Josef Jirousek (viz kapitola 9) a těmi hlásícími se k České straně sociálně demokratické, v čele jejichž kandidátní listiny stál Matyáš Novák (viz kapitola 9). Tábor podporující Josefa Jirouska apeloval např. skrz periodikum *České slovo* na politické cítění a tradici.¹²² *Krejčovské listy* kladly akcent na modernizaci krejčovského řemesla a jejich argumentace se zaměřovala především proti osobě Josefa Jirouska. Ukazují konkurenčního kandidáta na starostu sloučeného společenstva jako ryze materialistického člověka, věnujícího veškerý svůj čas funkcím v různých organizacích, ovšem bez reálného přínosu krejčovskému stavu.¹²³ Svě odmítání Josefa Jirouska na pozici starosty podložili konkrétními příklady. Nutno dodat, že proti Jirouskovi se vytvořila opoziční skupina již v době jeho funkce coby starosty novoměstského společenstva krejčí. Ta nebyla spokojena s jeho stylem vedení společenstva, které považovala za příliš konzervativní.¹²⁴

Členové nově ustanoveného společenstva pražských krejčí si v prvních volbách zvolili kandidátní listinu vedenou Josefem Jirouskem. Jak vyplývá z krátké zprávy otištěné v *Českém slovu* v dubnu roku 1911 trefně nazvaném *Sebevědomí*, zvolený starosta, ve své funkci zatím nepotvrzený, prezentoval svou výhru jako vyjádření názoru „*impozantní*

¹²² *Ku sloučení společenstev pražských krejčů.*, in: *České slovo* (ČS), roč. 5, 1911, č. 29 z 5. 2. 1911, s. 6.

¹²³ *Pan Jirousek opravuje*, in: KL, roč. 3, 1911, č. 4 z 28. 2. 1911, s. 3.

¹²⁴ *Josef Jirousek narozen 26. listopadu 1845 v Klomíně u Mělníka, zemřel 27. února 1917 v Praze*, in: KL, roč. 9, 1917, č. 5 z 15. 3. 1917, s. 5

většiny“, i když z celkem 1198 hlasů získal 671, tedy 56 %. Zpráva zachycuje Jirouskův vlastní popis oslav jeho triumfu, který v pražských ulicích údajně způsobil stejný poprask, jako „by byl volen český král“. I Jirouskovi političtí soukmenovci považovali jeho slova za přehnaná.¹²⁵

Jirouskovo zvolení v jistém smyslu ještě vyostřilo názorové proudy uvnitř společenstva. Zástupci opozice již koncem března na stránkách *Krejčovských listů* otevřeně deklarovali, že je výsledky voleb do vedení společenstva pražských krejčí „zklamaly“ a že „to nenechají být“.¹²⁶ K Magistrátu hlavního města Prahy putoval protest proti zvolenému starostovi, což byl důvod, proč se svého úřadu Josef Jirousek ujal dokonce s měsíčním zpožděním. Opozice svou argumentaci opírala o to, že Josef Jirousek de facto není členem společenstva, protože přenechal svou živnost jinému podnikateli (vzdal se živnosti), takže nemůže zastávat funkci starosty společenstva. Magistrát protest zamítl.¹²⁷ Jak vyplývá ze spisu Ministerstva obchodu ve Vídni, opozice vůči nově zvolenému starostovi společenstva pražských krejčí podávala další protesty. Ministerstvo obchodu rozhodlo ve věci dne 25. srpna 1911 zamítavě. Tím se však nespokojení představitelé opozice nesmířili a v říjnu téhož roku podali ke správnímu soudu návrh na zrušení rozhodnutí ministerstva.¹²⁸ Sám Josef Jirousek v listopadu 1911 na svou funkci starosty rezignoval a dočasným vedením společenstva do realizace nových voleb byli pověřeni náměstci majitel krejčovského závodu v Praze Julius Srch¹²⁹ a krejčí Jan Kaňák¹³⁰. Nakolik měl podíl na rozhodnutí Josefa Jirouska tlak opozice či jiných sil, prameny nezachycují. Evidentní je, že svou pozici neudržel, ačkoliv ho více než polovina členstva původně podpořila.

¹²⁵ *Sebevědomí*, in: ČS, roč. 5, 1911, č. 95 z 26. 4. 1911, s. 2.

¹²⁶ *Po volbách do společenstva krejčí v Praze*, in: KL, roč. 3, 1911, č. 6 z 31. 3. 1911, s. 1.

¹²⁷ Josef Jirousek sice mohl přenechat svůj podnik/živnost jinému podnikateli, ale nevzdal se oprávnění k výkonu krejčovské živnosti.

¹²⁸ Národní archiv (NA), f. Ministerstvo obchodu Vídeň (1888–1918), k. č. 168, MO/R g 1 1911 22896–32960.

¹²⁹ Julius Srch (1862–1922) majitel krejčovského závodu v Praze, I. náměstek starosty společenstva pražských krejčí v letech 1911–1912. Viz *Úmrtí*, in: Národní listy, roč. 62, 1922, č. 89 z 31. 3. 1922, s. 4. AMP, f. Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, karton 285, pořadové číslo 48, dostupné z http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=hHvlux9LoNM76jTBL0SFLiv55ST3FQ-HKqicZPKNMgcpioluvLPmzaaZs16KRD-2Jq06igkmEsiUt-FYZfIkJnmrG57k4Nibn22W-p8OnVY%3D&rowPg=0 [cit. dne 22. 1. 2023].

¹³⁰ Jan Kaňák (1867–1916), krejčovský mistr, úředník a aktivní ve stavovských organizacích, od roku 1911 II. náměstkem starosty Společenstva krejčí v Praze, předsedou Sdružení samostatných mistrů krejčovských v Praze VII., Dodávkového družstva krejčích v Praze VII. a Krejčovského odstřížkového družstva v Praze, členem výboru Zemské jednoty společenstev krejčí v král. Českém v Praze, členem Vydavatelstva Krejčovských listů v Praze, členem Školního výboru pokračovacích škol živnostenských v Praze, členem dozorcí rady Dodávkové ústředny společenstev krejčí v král. Českém v Praze, členem výboru Nadace císaře Františka Josefa I. a císařovny Alžběty a dalších. Zemřel v důsledku dlouhodobé nemoci. Viz *Jan Kaňák, nar. 30. ledna 1867 v Poleni u Klatov, zemřel v Praze 30. září 1916*, in: KL, roč. 8, 1916, č. 19 z 15. 10. 1916, s. 3.

6 Stanovy Společenstva krejčí v Praze¹³¹

Stanovy živnostenských společenstev se zakládaly na živnostenském řádu a jeho novelizacích, které podrobně upravovaly existenci společenstev od jejich účelu, přes organizační strukturu, nástroje, financování až po každodenní agendu a dozor nad společenstvy (viz kapitola 3). V období habsburské monarchie i za první Československé republiky byly tiskem vydávány vzorové stanovy společenstev, což nedávalo velký prostor pro improvizaci. Stanovy jednotlivých živnostenských společenstev se lišily do té míry, že zohledňovaly specifika konkrétní profese, místní podmínky a dobu, kdy bylo živnostenské společenstvo zakládáno, případně širěji rozpracovávaly rámcové parametry nastavené živnostenským řádem.

Oficiální název dle stanov z roku 1937¹³² zněl Společenstvo krejčí v hlavním městě Praze a do jeho působnosti patřilo území Hlavního města Prahy¹³³ a dále obce Chodov, Nebušice, Ruzyň, Řepy a obce bývalého soudního karlínského okresu¹³⁴. Srovnáme-li uvedený obvod s rokem 1937 s rokem 1911 (viz kapitola 5), je zřejmé, že se společenstvo významným způsobem během uvedené doby rozrostlo. Za mezníky ve vývoji v tomto směru lze spatřovat roky 1921, 1922 a 1928. Slučovací proces proběhl ve čtyřech hlavních fázích, jak dokládá následující tabulka.

¹³¹ Kapitola vznikla na základě doplnění kapitoly *Právní rámec Společenstva krejčí v Praze* autorkou diplomové práce publikované studie *Zápisy ze schůzí společenstva krejčí v Praze jako pramen poznání vnitřní struktury a fungování živnostenského společenstva v meziválečném období*, in: *Hospodářské dějiny = Economic History*, roč. 36, č. 1, Praha 2021, v tisku.

¹³² Stanovy z času ustanovení v roce 1911 společenstva ani později upravené se nepodařilo dohledat.

¹³³ V hranicích po sloučení, jak ji vymezuje zák. č. 114/1920 Sb., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou. Jednalo se o obce Bohnice, Hloubětín, Karlín, Kobylisy, Prosek, Střížkov, Troja a Vysočany v samosprávném okresu karlínském, Břevnov, Bubeneč, Dejvice, Hlubočepy, Jinonice, Košíře, Liboc, Motoly, Radlice, Sedlec, Smíchov. Střešovice, Veleslavín a Vokovice v samosprávném okresu smíchovském, Braník, Hodkovičky, Hostivař (bez osad Miličova a Hájí), Krč, Michle, Nusle, Podolí, Královské Vinohrady, Vršovice a Záběhlice v samosprávném okresu vinohradském, osada Malá Chuchle a část obce Modřan-Zátiší. Hodkovičky v samosprávném okrese zbraslavském, Hrdlořezy, Malešice, Staré Strašnice a Žižkov v samosprávném okresu žižkovském. Viz <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyf6mjrgqwtu>, [cit. dne 11. 1. 2023].

¹³⁴ Jednalo se o Bášť, Bořanovice, Březiněves, Břežany Panenské, Čakovice, Ďáblice, Hostice, Chabry Dolní, Chvaly, Kbely, Klecany, Klíčany, Kojetice, Kyje, Letňany, Líbeznice, Máslovice, Myškovice, Odolena Voda, Počernice Dolní, Počernice Horní, Předboj, Radonice, Satalice, Sedlec, Svěpravice, Třeboradice, Velká Ves, Větrušice, Vínor, Vodochody a Zdiby a v osadách i částech k těmto obcím přidělených. Viz AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, Stanovy, Praha 1937, s. 5.

Tab. č. 3: Fáze slučování Společenstva krejčí v Praze (1911–1928)

Slučování	Rok připojení	Připojená společenstva ¹³⁵
I. fáze	1911	Staré Město, Nové Město, Malá Strana
II. fáze	1921	Královské Vinohrady, Žižkov, Karlín
III. fáze	1922	Břevnov, Nusle, Michle, Záběhllice
IV. fáze	1928	Vršovice, Vysočany, Dejvice, Košíře, Hlubočepy, Pankrác, Hostivař

Zdroj: Pro rok 1911 viz *Společenstvo krejčí v král. hlav. městě Praze*, in: *Krejčovské listy*, roč. 3, 1911, č. 1 z 15. 1. 1911, s. 1. Pro roky 1921, 1922, 1928 viz AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1921, 1922 a 1928, Jednatelské zprávy za roky 1921, 1922 a 1928.

Stanovy jako účel této korporace uvádějí „*pěstovati ducha pospolitého, udržovati a zvelebovati čest stavu, jakož i podporovati humanitní, hospodářské a vzdělávací zájmy svých členů a příslušníků*“,¹³⁶ což je v podstatě doslovné převzetí formulace uvedené v sedmé hlavě (VII.) živnostenského řádu. Konkrétní úkoly společenstva po jeho vzniku v roce 1911 se dají rozdělit do tří bodů. Prvním bylo zlepšení struktury živnostenské organizace krejčích, a to hlavně prostřednictvím založení Zemské jednoty krejčovských společenstev pro Čechy, druhým pak zajištění rovnoměrného rozdělení práce mezi pražské krejčí, aby každý člen měl příležitost se uživit, a třetím postupné sloučení krejčovských společenstev na území Prahy s ohledem na plány o Velké Praze. Za účelem naplnění svých cílů mělo společenstvo podle stanov zakládat a podporovat nejrůznějších ústavů (právnických osob). Pro oblast humanitní podpory to hlavně byly nemocenské a podpůrné pokladny, pro oblast hospodářskou pak nejrůznější družstva (např. sklady surovin, tržnice, záložny), pro vzdělávání to byla živnostenská učiliště (např. odborné a pokračovací školy, učební dílny).

¹³⁵ Je pravděpodobné, že pod připojovaná společenstva patřily ještě další obvody, jako tomu bylo u prvních tří sloučených společenstev, kde ke společenstvu staroměstských krejčí patřil ještě Josefův a Smíchov, k novoměstskému společenstvu patřil i Královský Vyšehrad a ke společenstvu malostranskému patřily Hradčany a Holešovice-Bubny. Z pramene bohužel není možné zjistit přesnou rozlohu jednotlivých připojovaných společenstev ve 20. letech.

¹³⁶ AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937. *Stanovy Praha 1937*, s. 1.

Dohled nad Společenstvem krejčí v Praze vykonával živnostenský úřad pro pražský obvod, tedy příslušné oddělení Magistrátu hlavního města Prahy.¹³⁷ Společenstvo mělo povinnost za každý rok předložit magistrátu výroční zprávu a závěrečný účet a podávat zprávy a dobrozdání úřadům na základě jejich žádosti.

Členství je ve stanovách Společenstva krejčí v Praze definováno vlastnictvím či pachtováním krejčovské živnosti/živností, přičemž byla takřka doslovně převzata formulace z živnostenského řádu: „*Kdo v obvodu společenstva samostatně nebo jako pachtýř provozuje jednu nebo několik živností, stane se, jakmile se v živnost uváže, členem společenstva a je povinen plnit závazky s tím spojené.*“¹³⁸ Členy společenstva pražských krejčí byli povinně podnikatelé splňující podmínky pro výkon krejčovské živnosti. V našem případě osoby, které opověděly (ohlásily) příslušnému živnostenskému oddělení Magistrátu hlavního města Prahy vykonávání krejčovského řemesla a spadaly místem výkonu své živnosti do příslušného obvodu. Povinností *členů* bylo nahlásit společenstvu základní údaje týkající se provozu živnosti a všechny případné změny v těchto údajích, hlásit ukončení živnosti, a především potom řídit se usneseními orgánů společenstva (*společenstevní hromada, představenstvo, starosta*). Práva *členů* jsou ve stanovách pojednána krátce. Jmenovitě je uvedeno hlasovací právo¹³⁹ a právo čerpat výhody z obecně prospěšných ústavů, které společenstvo zřídilo.¹⁴⁰ Členství mohlo zaniknout vzdáním se živnosti či odnětím práva živnostenským úřadem. *Dobrovolnými členy* společenstva se stejnými právy a povinnostmi jako *členové* se mohli stát v rámci obvodu společenstva pražských krejčí po vzájemné dohodě ti, kdo vykonávali krejčovské řemeslo tzv. po továrnicku.¹⁴¹ Vedle *členů* a *dobrovolných členů* rozlišovaly stanovy ještě tzv. *příslušníky* společenstva, což byli pomocní pracovníci krejčovských mistrů a krejčovští dělníci, kteří podléhali společenstevním předpisům.¹⁴² Každý měl mít pracovní průkaz se základními údaji – jménem a pracovními vysvědčeními. Zaměstnavatel byl povinován vést řádnou

¹³⁷ Příslušný živnostenský úřad urovnával spory v rámci společenstva, v případě potřeby ukládal pořádkové pokuty, při vážných pochybeních mohl dočasně zastavit činnost představenstva a převzít problematiku záležitost k řešení. Jeho zástupce se mohl účastnit jednání orgánů společenstva. Viz Tamtéž, s. 50–51.

¹³⁸ V daném odstavci stanov není uvedeno výslovně uvedena krejčovská živnost. Viz Tamtéž, s. 5. Srovnání viz Tomáš Rebec, *Úplný řád živnostenský*, Praha 1911, s. 555–560.

¹³⁹ Hlasovací právo měli všichni členové až na uvedené výjimky (např. pro odsouzení v trestním řízení, člena v konkurzu, při dobíhání lhůty pro odnětí živnosti úřadem, členové pod opatrovnictvím, členové s nedoplatky vůči společenstvu). Člen společenstva se stával volitelným dosažením věku 24 let. Viz AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, *Stanovy*, Praha 1937, s. 9.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 7.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 5–6.

¹⁴² Stanovy společenstva oproti živnostenskému řádu řeší učedníky zvlášť tedy mimo kategorii příslušníků. Viz Tamtéž, s. 9.

evidenci všech svých pomocníků ve formě knihy. Ta obsahovala údaje, jakými byly jméno, věk, domovská obec, pracovní poměr, den zahájení a ukončení pracovního poměru a příslušnost k nemocenské pokladně. Při skončení pracovního poměru mohl pomocník od zaměstnavatele žádat písemné pracovní vysvědčení dokládající jeho zaměstnání.¹⁴³ Pro ocenění zásluh a přínosu krejčovství/krejčovně společenstvo mohlo vyznamenat zasloužilé osobnosti propůjčením čestného členství nebo medaile.¹⁴⁴

Stanovy Společenstva krejčí v Praze detailně řešily agendu učňů. Konkrétně nastavovaly pravidla pro přijímání učňů a obsah učební smlouvy, kterou měl být tento vztah právně ošetřen.¹⁴⁵ Velmi podrobně je v jednom z paragrafů stanov rozepsáno „právo míti učně“. Je zde definováno, kdo smí mít učně, kdo nesmí mít učně, délka učební doby, poplatky spojené s učením, zkušební doba, povinnosti učebního pána,¹⁴⁶ povinnosti učedníka, podmínky zrušení učební poměru. Samostatně je pojednáno o tovaryšské zkoušce.

Orgány pro správu společenstva pražských krejčí v souladu s živnostenským řádem byly: *společenstevní hromada*;¹⁴⁷ *představenstvo*; *starosta*; *důvěrníci* a *odborové sekce*.

*Společenstevní/valná hromada*¹⁴⁸ byla vrcholným orgánem svolávaným *starostou* alespoň jednou ročně.¹⁴⁹ Působnost *společenstevní hromady* se soustředovala na obranu a sledování zájmů krejčovského řemesla a schvalování záležitostí týkajících se celého společenstva. Výkonným orgánem společenstva pražských krejčí bylo *představenstvo*. Zároveň dohlíželo na správu majetku a zřízení ústavy ve sféře hospodářské, pracovní, školské, osvětové. Tento orgán se skládal ze *starosty* společenstva, jeho dvou náměstků a pětaticetičlenného společenstevního výboru.¹⁵⁰ *Představenstvo* zajišťovalo agendu, která nenáležela do kompetence společenstevní hromady, popřípadě dalších jiných orgánů. *Starosta* společenstvo zastupoval navenek. V rámci části stanov věnované *představenstvu*

¹⁴³ Tamtéž, s. 9–10.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 6

¹⁴⁵ Smlouva měla obsahovat nacionále učebního pána, nacionále učedníka (v případě nezletilého učedníka nacionále jeho poručníka nebo zákonného zástupce), datum vyhotovení a dobu platnosti, náplň podmínky učební poměru. Jeden vyplněný výtisk měl být zaslán společenstvu. Viz Tamtéž, s. 10–11.

¹⁴⁶ Dobové označení živnostníka, který vedl učně, které je uvedeno i ve stanovách společenstva.

¹⁴⁷ Ačkoliv pramen hovoří o tomto orgánu jako o *valné hromadě*, ve studii bylo užito označení *společenstevní hromada* ve shodě s živnostenským řádem a Stanovami společenstva krejčí v Praze (1937).

¹⁴⁸ Stanovy hovoří o *společenstevní hromadě*, oproti tomu dochované prameny z fondu společenstva a Krejčovské listy o tomto orgánu hovoří vždy jako o *valné hromadě*. Pro účely této diplomové práce budou obě pojmenování užívána synonymně.

¹⁴⁹ Svolání delegátů na společenstevní hromadu bylo standardním procesem. Všichni členové společenstva byli svoláni na hromadu ve chvíli, kdy na pořadu jednání byly volby do orgánu společenstva či usnášení o např. nuceném pojišťování, zřízení podpůrných pokladen, hospodářských podniků či podpůrných fondů. Viz AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, *Stanovy*, s. 21.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 39.

najdeme uvedené i podpůrné orgány *presidiální komisi* neboli užší *představenstvo* a *zvláštní komise* pro odborné otázky.¹⁵¹ Rovněž jsou zde uvedeny *sbory místních důvěrníků*. Pro obvod každého bývalého společenstva (rozuměno před sloučením nejpozději v roce 1928) se zvolil sedmičlenný sbor důvěrníků pro řešení místních záležitostí. Současně stanovy uvádějí i samostatný orgán *důvěrníků*, kteří měli zprostředkovat styk společenstva se členy a příslušníky při společenstvech s rozsáhlým obvodem působnosti. Zajišťovali hlavně běžnou úřední agendu v jim přiděleném obvodě, a to např. evidenci členů a příslušníků, přípovědi učňů, asistence při uzavírání učebních smluv, potvrzování pracovních vysvědčení.¹⁵² Stanovy Společenstva krejčí v Praze rozlišují dvě *odborové sekce*, a to konkrétně dámské krejčí a pánské krejčí. Společenstvo dle stanov mohlo mít zaměstnance neboli pomocné síly, jakými byli např. tajemník, pokladník, účetní, sluha.

Stanovy Společenstva krejčí v Praze (1937) rovněž pojednávají o organizacích přidružených ke společenstvu pražských krejčí. Tyto specifické orgány, přestože měly vlastní stanovy, byly zřízeny společenstvem za určitým účelem a mohly s ním být propojeny prostřednictvím delegátů¹⁵³ a často i finančně. Mezi takovéto organizace patřila zprostředkovatelná práce, rozhodčí orgány, jež měly na starosti řešení sporů např. mezi členy a pomocníky (rozhodčí soud a rozhodčí výbor)¹⁵⁴ a podpůrné fondy.¹⁵⁵ Ale rovněž mohly být pouze zmíněny jako hromada pomocnická či dobrovolné nemocenské a jiné pokladny. Ve shodě s živnostenským řádem je uvedeno odvolací právo společenstva proti rozhodnutí a opatření vydaných živnostenskými úřady,¹⁵⁶ a vykonávání dozoru živnostenskými úřady nad společenstvem a jeho ústavou.¹⁵⁷

Neméně důležitou oblastí pro fungování živnostenských společenstev byla správa jmění a financování. Bez těchto položek nemůže žádná korporace fungovat. Příjmy společenstva pražských krejčí měly pokrývat tzv. přijímací poplatek neboli inkorporační taxa (viz podkapitola 10.2). Čtvrtina vybrané sumy na tomto poplatku za jeden rok měla být uložena na úrok, zbývající tři čtvrtiny měly sloužit na úhradu běžných výdajů. Přijímací členský poplatek činil 200,- Kč pro jednotlivce a 1 000,- Kč pro dobrovolné

¹⁵¹ Stanovy jsou v otázce zvláštních komisí velmi obecné s uvedením možných zaměření (daňové, finanční, národohospodářské, sociálně-politické). Nejsou zde uvedeny konkrétní komise, které si společenstvo zavedlo a pravidelně svolávalo. Viz Tamtéž, s. 40.

¹⁵² Tamtéž, s. 44.

¹⁵³ Společenstvo delegovalo ze svých členů delegáty do specifických orgánů jako své zástupce.

¹⁵⁴ Rozhodčí soud řešil spory mezi členy společenstva navzájem a rozhodčí výbor měl na starosti spory mezi členy a příslušníky společenstva. Viz AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, *Stanovy*, s. 46.

¹⁵⁵ Těmto se přímo věnují konkrétní paragrafy stanov společenstva.

¹⁵⁶ AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, *Stanovy*, s. 47–48.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 50–51.

členy.¹⁵⁸ Druhý důležitý příjem pak představovaly členské příspěvky stanovené na základě výdělkové daně jednotlivých členů. Nejnižší částka členského příspěvku byla v roce 1937 určena na 30,- Kč. Dále se vybíraly poplatky za přípověď (poplatek za přijetí učně do učení), za vyučenou a za zkoušku tovaryšskou. Alespoň polovina sumy získaných z učednických poplatků měla být zpátky užita na jejich péči a vzdělání. Příjem rovněž představovaly užitky ze jmění společenstva.¹⁵⁹ Za společenstevní pokladnu a účetní knihy odpovídal starosta. Ve vztahu ke jmění společenstva stanovy Společenstva krejčí v Praze v principu vycházejí z živnostenského řádu, avšak reflektují skutečnost, že Společenstvo krejčí v Praze vzniklo sloučením tří již existujících společenstev. Pro účely s nakládáním a správou jmění byly ustanoveny tři pětičlenné výbory zastupující staroměstské krejčí, novoměstské krejčí a malostranské krejčí z řad bývalých členů.¹⁶⁰ kdy podpory měly plynout původním členům sloučených společenstev. Přednostní právo mělo zaniknout až ve chvíli, kdy ve Společenstvu krejčí v Praze nebude již žádný člen původních sloučených korporací.¹⁶¹

Stanovy Společenstva krejčí v Praze z roku 1937¹⁶² jsou dokladem respektování vzorů daných živnostenským řádem, a to nejen ve smyslu věcném, nýbrž i formulačním. Plně ve shodě s živnostenským řádem je uveden účel společenstva (viz výše). Stanovy Společenstva krejčí v Praze z roku 1937 v principu „kopírují“ strukturu orgánů živnostenských společenstev definovanou živnostenským řádem a obsahující vzor stanov vydaných ministerstvem průmyslu, obchodu a živností.¹⁶³

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 19–20.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 49.

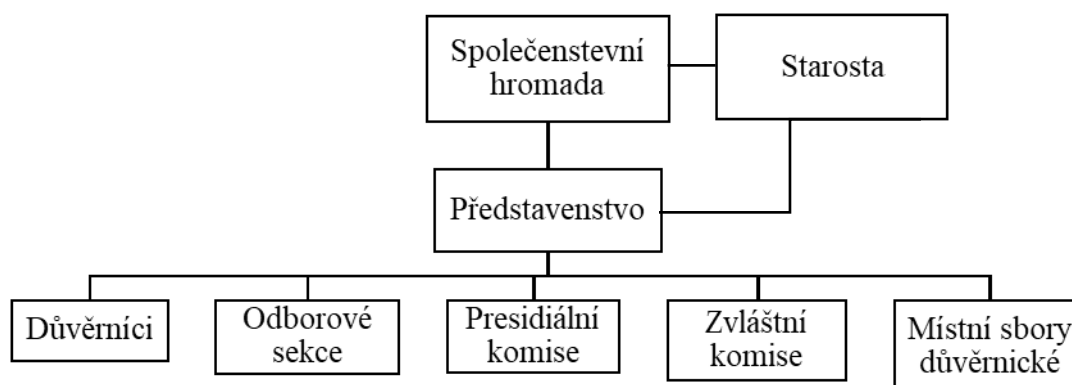
¹⁶⁰ Zápisy ani další materiály týkající se těchto výborů nepovedlo dohledat.

¹⁶¹ Ať už z důvodu úmrtí nebo zánikem členství v pražském společenstvu krejčí. Viz Tamtéž, s. 54.

¹⁶² Stanovy z času ustanovení v roce 1911 společenstva ani později upravené se nepodařilo dohledat.

¹⁶³ Vladimír Ladislav Mendl (ed.), *Živnostenská společenstva*, s. 131.

Schéma č. 2: Orgány Společenstva krejčí v Praze dle stanov (1937)

Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, *Stanovy*, s. 21 a 40. Grafická zpracování autorka.

Ačkoliv se nepovedlo dohledat původní stanovy společenstva pražských krejčí z doby jeho vzniku, lze předpokládat, že ve sledovaném období došlo k minimálním změnám. Přinejmenším to naznačují dochované stanovy Společenstva krejčí v Královských Vinohradech a Společenstva krejčí v Karlíně z přibližně stejného období. Oboje tyto stanovy byly schváleny příslušným úřadem v roce 1908.¹⁶⁴ Stanovy Společenstva krejčí v Praze (1937) odpovídají z hlediska činnosti a organizační struktury zmíněným stanovám předměstských společenstev z roku 1908. Nejviditelnější a největší změna se udála s paragrafy pojednávajícími o představenstvu společenstva a volbách do orgánů společenstva, které byly značně rozšířeny a přizpůsobeny novým okolnostem. K menším úpravám nebo rozšíření došlo v otázce členského příspěvku, rozhodčím výboru a doplnění vyznamenání zasloužilých osob.

Další komparaci můžeme provést mezi stanovami Společenstva krejčí v Praze (1937) a dvou dalších krejčovských společenstev v Benešově (1929)¹⁶⁵ a Berouně (1931)¹⁶⁶

¹⁶⁴ To je sice o celé tři roky dříve než došlo ke sloučení pražských společenstev, ovšem je to již po všech novelách živnostenského řádu. Dá se tedy předpokládat, že užití vzorové společenstevní stanovy v případě společenstva karlínského i společenstva vinohradského, užilo Společenstvo krejčí v Praze.

¹⁶⁵ Státní okresní archiv Benešov (SOA Benešov), f. Společenstvo krejčích a oděvních živností Benešov (1862–1949), inv. č. 14, karton č. 3, Stanovy 1929–1943.

¹⁶⁶ Státní okresní archiv Beroun (SOA Beroun), fond Okresní společenstvo krejčí Beroun (1913–1949), inv. č. 1–3, Stanovy (1920–1931).

v teritoriálně těsném dosahu Prahy. I zde lze konstatovat nápadnou podobnost, která je dána přejímáním vzorových stanov vydávaných Ministerstvem průmyslu, obchodu a živností vycházejících z živnostenského řádu. Nicméně uvedené srovnání naznačuje specifickou Společenstva krejčí v Praze spočívající v početnosti jeho členské základny, která je nesrovnatelná se společenstvy v Benešově a Berouně. Stanovy se dílčím způsobem liší v míře rozpracovanosti jednotlivých úrovní organizační struktury.¹⁶⁷

7 Organizační struktura

Cílem kapitoly je postihnout organizační strukturu Společenstva krejčí v Praze, definovat orgány a jejich kompetence, tak jak jsou zakotveny ve stanovách, a zároveň nabídnout vzhled do praktického jednání a fungování orgánů, jak se jeví v dochovaných zápisech ze schůzí.

7.1 Společenstevní/valná hromada

Vrcholným orgánem Společenstva krejčí v Praze byla společenstevní/valná hromada. Působnost *společenstevní hromady*¹⁶⁸ se soustřeďovala na hájení a sledování zájmů krejčovského řemesla a schvalování záležitostí týkajících se celého společenstva. Pro zajištění chodu společenstva náležela do její kompetence volba do orgánů, zvláště představenstva coby výkonného orgánu společenstva a starosty.¹⁶⁹ Společenstevní hromada dále volila členy rozhodčího výboru, členy výboru zprostředkovatelný práce, zástupce do valné hromady společenstevní jednoty (viz níže).¹⁷⁰ Tento orgán ve shodě s hromadou pomocnickou schvaloval kolektivní smlouvu a mzdové ceníky (viz podkapitola 11.2).

Společenstevní hromada byla svolávána *starostou*. V prvních letech existence společenstva pražských krejčí na ni byla zvána celá členská základna. Od roku 1921, kdy došlo k připojení nových tří krejčovských společenstev z Karlína, Královských Vinohrad a Žižkova, se společenstevní hromada stala platformou volených delegátů (poměrně k členské základně byl stanoven počet delegátů, kteří byli voleni z řad členů a měli tyto na

¹⁶⁷ Jako je např. místní rozsah, sídlo společenstva, výše poplatků.

¹⁶⁸ Právní rámce o tomto orgánu hovoří jako o *společenstevní hromadě*, oproti tomu prameny z fondu společenstva a Krejčovské listy o tomto orgánu hovoří vždy jako o *valné hromadě*. Pro účely této diplomové práce budou obě pojmenování užívána synonymně.

¹⁶⁹ O fungování voleb pojednává § 23 stanov, který definuje způsob volení, vypsání volby, zřízení a složení volebních komisí, obsah kandidátní listiny, řízení o kandidátních listinách, případy odpadnutí volby, provedení voleb, zajištění a prohlášení volby, volba starosty a jeho náměstka, námítky proti volbám, ztráta volených funkcí. Viz AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, *Stanovy*, s. 29–39.

¹⁷⁰ V druhé polovině 20. let volba do orgánů z jednání společenstevní hromady ve vybraných letech mizí. Volby byly konány mimo společenstevní hromadu a zápisy o jejich průběhu nebyly zařazeny do knih zápisů Společenstva krejčí v Praze.

hromadě zastupovat).¹⁷¹ Možnost setkávání celé členské základny byla zachována ve formě tzv. členské schůze. Členové tak mohli bez prostředníků v podobě delegátů i nadále ovlivňovat směřování společenstva, čehož využili ve vybraných letech, a to v oblasti agendy kolektivní smlouvy a mzdových ceníků (viz kapitola 11.2).

V celém sledovaném období se společenstevní hromada potýkala s chronickým problémem, kterým byla docházka. V některých letech se na valnou hromadu nedostavil potřebný počet členů (po roce 1921 ani delegátů), aby byla hromada usnášení schopná. Vždy se čekalo hodinu a teprve po jejím uplynutí byla hromada na základě § 119a odst. 7) živnostenského řádu prohlášena za usnášení schopnou. Ačkoliv společenstvo mělo vlastní prostory, tyto nedisponovaly dostatečnou kapacitou pro členskou základnu/delegáty. Prostory pro účely společenstevní hromady si proto pronajímalo jinde v Praze. V roce 1911 to byla velká dvorana Pražské měšťanské besedy, v roce 1920 prostory na Střeleckém ostrově, v roce 1933 místnost v Řemeslnicko-živnostenské besedě v Praze a v roce 1937 sál na Slovanském ostrově.

Frekvence konání řádné společenstevní hromady byla ve stanovách zakotvena na alespoň jednou ročně. Častější konání bylo obvykle spojeno se zásadními organizačními nebo jinými změnami. V listopadu 1920 byla realizována mimořádná valná hromada, která souvisela s vytvořením Velké Prahy a s plánovaným slučovacím procesem krejčovských společenstev v jejím obvodu. Naopak v jiných letech mohlo dojít k situaci, kdy se společenstevní hromada pražských krejčí nekonala. Např. v čase první světové války nemusela být hromada vzhledem k válečným okolnostem po domluvě s živnostenským úřadem vůbec svolána. V roce 1928 nebyla výjimečně realizována valná hromada v důsledku pozdržení poslední fáze slučovacího procesu pražských krejčí, který byl završen teprve ve druhé polovině roku. Bez zvolení delegátů nebylo možné společenstevní hromadu svolat.¹⁷²

Zvláštní význam sehrála společenstevní hromada jako orgán v prvním roce existence společenstva pražských krejčí. Dochované zprávy jsou dokladem skutečnosti, že v tomto období společenstevní hromada fungovala jako diskuzní fórum, ba kolbiště střetávání názorových proudů. Dvě zářijové hromady v roce 1911 skončily předčasným rozpuštěním, což bylo provázeno silnými emocemi. *Oděvník: orgán svazu krejčí a příbuzných odvětví v*

¹⁷¹ O návrhu přechodu u společenstevní hromady na systém volených delegátů bylo hlasováno již v roce 1911, avšak zamítavě. Viz AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1911, zápis ze společenstevní hromady dne 25. 9. 1911.

¹⁷² Samotný pramen k tomu uvádí krátkou poznámku: „V roce 1928 se valná hromada nekonala, následkem vypsání voleb.“ Viz AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1928, úvodní strana.

Rakousku referoval v tom smyslu, že dozvuky vášní probíhaly i po rozpuštění hromady na ulici.¹⁷³ Po stabilizaci organizační struktury krejčovského společenstva, především po přechodu na systém volených delegátů, role společenstevní hromady jako diskuzní platformy spíše slábla. Mezi světovými válkami má jednání na společenstevní hromadě ve světle dochovaných zápisů spíše formálně schvalovací charakter.

7.2 Představenstvo (výbor)

Výkonným orgánem společenstva pražských krejčí bylo *představenstvo*. Zajišťovalo agendu, která nenáležela do kompetence *společenstevní hromady*, popřípadě dalších jiných orgánů. Dohlíželo na zřízené a podporované ústavy ve sféře hospodářské, pracovní, školské, osvětové, spravovalo jmění společenstva, udělovalo pořádkové pokuty a připravovalo podklady pro jednání společenstevní hromady.¹⁷⁴

Orgán představenstva se skládal ze *starosty* společenstva, jeho náměstků a společenstevního výboru, který byl rovněž volen *společenstevní hromadou*.¹⁷⁵ Funkční období členů bylo zpravidla tři roky a pozice byly bezplatné.¹⁷⁶ Počet osob náležejících do *představenstva* se v průběhu času měnil. Při založení Společenstva krejčí v Praze v roce 1911 se skládalo ze starosty, dvou náměstků, 24 členů výboru a šesti náhradníků. V souvislosti s přistoupením dalších předměstských krejčovských společenstev byl počet členů výboru navyšován. V roce 1921 se zvýšil počet náměstků na čtyři, členů výboru na 36 a náhradníků na 12.¹⁷⁷ Dle stanov z roku 1937 společenstvo mělo pouze dva náměstky a 35 členů výboru.¹⁷⁸ Počet náhradníků (viz kapitola 6) nebyl nastaven, nicméně na tuto pozici měli automaticky nárok nezvolení kandidáti z kandidátních listin z posledních voleb.

Vedle členů představenstva se jeho jednání většinou zúčastnil i zástupce Magistrátu hlavního města Prahy. V roce 1911 se jednalo o přednostu živnostenského referátu magistrátu Cyrila Vlka¹⁷⁹ nebo Emila Hansíka. Dohlíželi na průběh jednání a sladování zájmů mezi společenstvem a samosprávou.

¹⁷³ *Pranice o platy ve společenstvu krejčí*, in: *Oděvník: Orgán svazu krejčí a příbuzných odvětví v Rakousku*, roč. 23, 1911, č. 21 z 13. 10. 1911, s. 4.

¹⁷⁴ Tomáš Rebec, *Úplný řád živnostenský*, Praha 1911, s. 625–629.

¹⁷⁵ AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, *Stanovy*, s. 39.

¹⁷⁶ S možností náhrady nutných výdajů nebo promeškaného času.

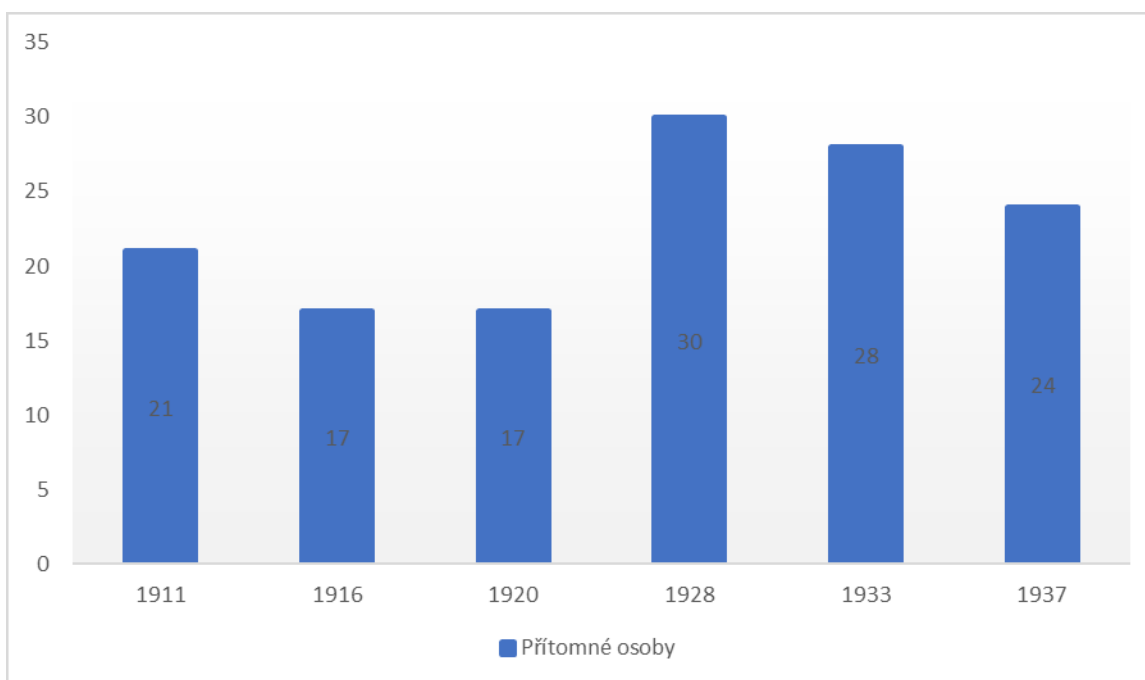
¹⁷⁷ AMP, f. Společenstvo krejčí Praha, nezpracováno, Kniha zápisů 1921, zápis z valné hromady z 6. 1. 1921, kandidátní listina.

¹⁷⁸ AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, *Stanovy* s. 39.

¹⁷⁹ František Cyril Vlk (1864–1929) právník se zaměřením na živnostenské právo, přednosta živnostenského referátu Magistrátu hlavního města Prahy, vládní komisař nemocenské pojišťovny soukromých úředníků a zřízců, předseda subkomitétu pro reformu živnostenského řádu, člen živnostenské rady na státní i zemské

Účast na schůzích představenstva byla díky systému náhradníků relativně vysoká. Průměrně se jich v roce 1911 účastnilo 21 osob. Za války průměrná účast na schůzích klesla, v roce 1916 se jednalo o 17 přítomných. Svou roli sehrávalo povolávání mužů ke službě v rakousko-uherské armádě. Výkon funkce v *představenstvu* se navíc pro některé činitele výboru dostával do kolize s jejich vlastním podnikáním. To vedlo v roce 1917 ke schválení návrhu na posunutí schůzí *představenstva* z osmnácté hodiny na devatenáctou hodinu.¹⁸⁰ Nejvyšší účasti na schůzích představenstva bylo dosaženo ve 20. letech. Rok 1928 se jeví jako nadprůměrný. V tomto roce se jednalo v průměru o 30 osob (viz graf č. 1). Tuto změnu můžeme přisoudit postupnému přivtělování pražských krejčovských společenstev a účasti zástupců nově přistoupených korporací na vedení jednotného společenstva. Ve 30. letech účast opětovně klesla, v roce 1937 byla průměrná účast 24 členů na schůzi představenstva.

Graf č. 1: Průměrný počet přítomných osob na schůzích představenstva Společenstva krejčí v Praze ve vybraných letech (1911–1937)

Zdroj: AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1911, 1914, 1920, 1928, 1933, 1937.

Z hlediska frekvence konání schůzí *představenstva* se vývojový trend jeví následující. Jen v prvním půlroce existence společenstva (1911) se uskutečnilo 17 jednání, což zrcadlí

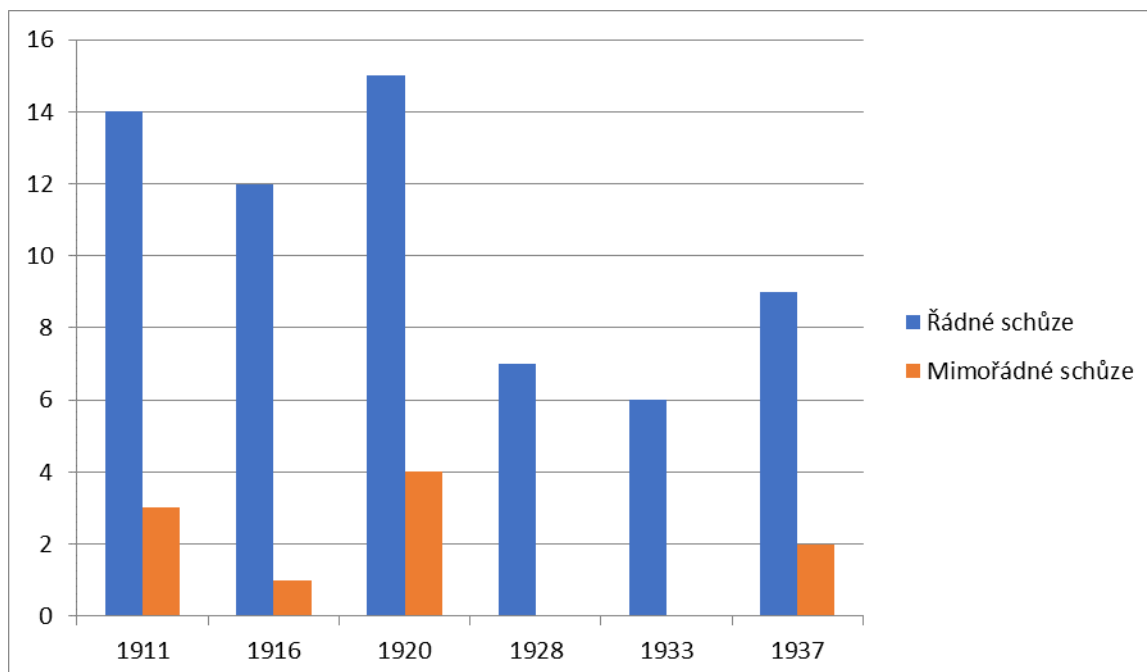
úroveň. Zaměstnancem magistrátu od roku 1896, zaměřoval se na pomoc nejchudším a nejpotřebnějším řemeslům, odborná a právní pomoc malým živnostem, zasadil se o vznik sloučeného společenstva pražských krejčí v roce 1911. Viz *Vrchní mag. rada JUC. Fr. C. Vlk*, in: KL, roč. 21, 1929, č. 9 z 1. 5. 1929, s. 1–2.

¹⁸⁰ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1917, zápis ze schůze představenstva dne 26. 4. 1917.

zvýšenou aktivitu související s ustavením nové korporace. Z nich bylo 14 řádných a tři mimořádné. Mimořádné schůze byly svolávány většinou z důvodu řešení neodkladné záležitosti nebo při slavnostních příležitostech, jakými bylo uvedení do starosty do funkce či oslavy jejich narozenin. První světová válka jednání logicky oslabila, nicméně i tak lze hovořit o vysledovatelné pravidelnosti jednání. V roce 1916 se realizovalo 13 zasedání, tedy cca jedno měsíčně. Ačkoliv došlo ke snížení frekvence schůzí, k útlumu projednávané agendy nedošlo (viz kapitola 11). Po skončení války se četnost setkávání znovu zvýšila, a to přibližně na jedno až dvě měsíčně. Roku 1920 bylo *představenstvo* svoláno celkem 19krát, z toho 15 schůzí řádných a čtyři schůze mimořádné.

Na výši setkávání *představenstva* měla výrazný vliv projednávaná agenda v roce 1920 (viz kapitola 11). Slučovací proces, který znamenal navýšení počtu členů představenstva na takřka čtyřicet osob, přinesl úvahy ve smyslu zefektivnění fungování Společenstva krejčí v Praze. *Představenstvo* v uvedeném počtu bylo příliš široké, ba těžkopádné. Symptomatickým se proto stalo delegování agendy *představenstva* na zvláštní komise (viz podkapitola 7.4), které mu podléhaly. V pozdějších 20. a 30. letech se stabilizovala frekvence setkávání na počtu sedmi až deseti do roka. V roce 1928 se zrealizovalo sedm schůzí, v roce 1933 pouze šest a rok 1937 přinesl nárůst na 11 schůzí. Uvedený trend dokumentuje graf (viz níže).

Graf č. 2: Frekvence setkávání představenstva Společenstva krejčí v Praze ve vybraných letech (1911–1937)

Pozn.: Údaje roku 1911 jsou za období květen až prosinec 1911.

Zdroj: AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1911, 1916, 1920, 1928, 1933, 1937.

Průběh jednání představenstva lze na základě dochovaných zápisů popsat následně. Schůzi vedl a řídil sám starosta, popřípadě jím určený náměstek,¹⁸¹ měla svůj program, který na konci zahrnoval prostor pro volné návrhy. Členové výboru představenstva se aktivně zapojovali do diskuze, ať už vyjádřením k danému problému nebo referátem o akci, jíž se zúčastnili. Zachycen je i důraz na stavovskou čest a sounáležitost – přání k narozeninám a současně vyjadřování soustrasti a úcty zemřelým členům společenstva.

Z hlediska projednávaných témat se představenstvo se jeví jako dynamický orgán, na jehož půdě probíhala diskuse podél aktuálních problémů. Na základě mandátu daného společenstevní hromadou identifikuje různé problémy a navrhuje scénáře jejich řešení, jinými slovy „hýbe“ celou korporaci s ohledem na požadavky členů. Je rovněž orgánem, který dohlíží na každodenní agendu společenstva. O stěžejní roli představenstva v rámci společenstva ostatně svědčí i skutečnost, že jeho zápisy jsou v knihách zápisů Společenstva krejčí v Praze zařazovány vždy jako první. S ohledem na výše uvedené nepřekvapí, že vzájemná komunikace mezi představenstvem a společenstevní hromadou působí jako hladká, bezproblémová, zápisy nnesvědčí o vzájemném pnutí mezi nimi.

Pro představenstvo byl zlomový až rok 1921 v souvislosti s přičleněním tří předměstských společenstev.¹⁸² Slučovací proces neznamenal jen formální zvýšení počtu členů představenstva, ale i více hlasů, které se zde ozývaly. Posledně pohlcovaná společenstva se slučovacímu procesu aktivně bránila, podala námitky, kterými se muselo zabývat až Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností, čímž se celý slučovací proces dále brzdil. Novým prvkem ve srovnání s předchozím obdobím je povolávání náhradníků za omluvené členy, které bylo vždy explicitně uvedeno v zápise. S rozšířenými možnostmi agend a současně v novém státním zřízení přibýly úkoly a výzvy, kterým se mělo a mohlo věnovat, a naopak některé agendy měly tendenci se vytrácet. Ve 30. letech se forma

¹⁸¹ Květnovým schůzím předsedal první nebo druhý náměstek starosty, neboť zvolený starosta Josef Jirousek se díky podanému protestu opozice ujal své funkce až v červnu. Stejně tak náměstci vedli schůze představenstva po Jirouskově listopadové rezignaci na post starosty.

¹⁸² Orgán se nově od roku 1921 skládal ze starosty, čtyř náměstků, 30 členů výboru a 12 náhradníků. Původní návrh, který vznikl na konci roku 1920, počítal s 36 členy výboru. Viz AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1920, zápis ze společenstevní hromady dne 19. 10. 1920. Tamtéž, Kniha zápisů 1921, Protokol valné hromady ze dne 6. 1. 1921, příloha kandidátní listina.

jednání tohoto orgánu neproměnila. I přes zavedení zvláštních komisí (viz podkapitola 7.4) si představenstvo udrželo vůdčí roli a fungovalo tak jako svodník činnosti podřízených orgánů. I když četnost setkávání není v takové míře jako před rokem 1920, jednání byla dlouhá a zahrnovala desítky bodů (většinou do 50 položek). Nadále představenstvo funguje jako kolektivní orgán, kde se členové výboru vyjadřují k záležitostem, úkolům a problémům.

7.3 *Starosta*

Významné postavení v rámci společenstva měl *starosta*. Vedl úřední záležitosti, podílel se na správě majetku, zaštiťoval a podepisoval veškeré úřední listiny za společenstvo a řídil kancelář Společenstva krejčí v Praze včetně jejího pomocného personálu. Svolával a předsedal jednání společenstevní hromady a představenstva. A v neposlední řadě zastupoval společenstvo navenek. Vytíženost starosty výmluvným způsobem mohou demonstrovat počty jeho intervencí u úřadů. Jednatelská zpráva z roku 1937 uvádí, že starosta v tomto roce vykonal celkem 159 osobních jednání s ústředními a místními úřady, aby podpořil a přispěl k ochraně krejčovského řemesla, kdy největší podíl měla jednání s pražským magistrátem a jeho úřadovny a berní správou. Konkrétně se jednalo o dvě schůze na ministerstvu sociální péče, jednu schůzi na ministerstvu vnitra, 13 schůzí na ministerstvu obchodu, průmyslu a živností, 12 schůzí na zemském úřadě, sedm schůzí na Obchodní a živnostenská komoře v Praze, tři schůze na zemském finančním ředitelství, 16 schůzí na ústavu pro zvelebování živností, 69 schůzí na pražském magistrátu a jeho úřadovnách a 36 schůzí na berní správě.¹⁸³ Z výčtu vyplývá, že starostu nejvíce zaměstnávala řízení s příslušným živnostenským úřadem a berní správou, kdy v menší míře jednal s ústředními orgány státní správy. Starosta jako „první“ muž společenstva udával směr společenstva a současně korporaci stmeloval.

¹⁸³ Tento typ údaje se bohužel začal vyskytovat v jednatelských zprávách od roku 1936, tedy není možné srovnat s čísly z předchozích let, ačkoliv můžeme předpokládat, že taková jednání probíhala. V roce 1936 starosta vykonal celkem 372 osobních jednání s úřady. Viz Tamtéž, Kniha zápisů 1936, Zpráva o činnosti Společenstva krejčí v hlav. městě Praze za rok 1936. Tamtéž, Kniha zápisů 1937, Zpráva o činnosti Společenstva krejčí v hlav. městě Praze za rok 1937.

Tab. č. 4: Přehled starostů Společenstva krejčí v Praze (1911–1937)

Starosta	Rok nástupu do funkce	Délka výkonu funkce (roky)
Josef Jirousek	1911	0,5
Jan Tomášek	1912	1
Matyáš Novák	1913	6
Karel Pecháč	1919	7
	1924	
Antonín Zikmund Kříž	1921	2
František Lipka	1929	10

Pozn.: František Lipka byl starostou Společenstva krejčí v Praze až do roku 1941, tedy celkem 12 let.

Zdroj: AMP, f. SKP, nezpracováno, Knihy zápisů z let 1911 až 1941

Ve sledovaném období se na postu starosty Společenstva krejčí v Praze vystříдалo šest představitelů pražských krejčích. Zvolení Josefa Jirouska (viz kapitola 9) prvním starostou společenstva vyvolala kontroverze, které měly destabilizační vliv na vedení (viz kapitola 4). K uklidnění poměrů došlo až v roce 1913, kdy se do čela společenstva pražských krejčí dostal Matyáš Novák (viz kapitola 9). Ke změně ve funkci starosty došlo v roce 1919, kdy jím byl zvolen Karel Pecháč (viz kapitola 9). V roce 1921 byl starostou rozšířeného společenstva krejčí zvolen Antonín Zikmund Kříž (viz kapitola 9), v roce 1924 byl pak opětovně zvolen starostou Karel Pecháč a roku 1929 se funkce ujal František Lipka. Kandidát na post starosty byl s největší pravděpodobností vybírán s velkou péčí a opatrností i s ohledem na peripetie spojené s prvními dvěma starosty ve funkci.

7.4 Zvláštní komise

Ačkoliv novelizovaný živnostenský řád z roku 1907 jako pomocné orgány uvádí jen důvěrníky (§ 119h), stanovy společenstva (1937) jsou rozšířeny o tzv. presidiální komisi a zvláštní odborné komise.¹⁸⁴ Tyto komise lze označit za nejvýznamnější pomocné orgány představenstva.

¹⁸⁴ Tamtéž, Řády a stanovy 1884–1937 *Stanovy*, s. 40.

Vznik zvláštních komisí se odvíjel od aktuálních potřeb a agendy společenstva. Běžnou praxí již v prvním roce Společenstva krejčí v Praze bylo vytváření tzv. dočasných komisí, kterým byly svěřovány konkrétní úkoly. V podobném duchu probíhalo volení a vysílání delegátů na krejčovské sjezdy či jiné akce. Členy komisí byli vybraní členové představenstva s přihlédnutím ke kvalifikaci a osobním vlastnostem. Válečné období přineslo sice útlum ve fungování/formování, nicméně po roce 1918 došlo k opětovnému využívání tohoto nástroje. V knize zápisů z roku 1920 je zachyceno jednání čtyř komisí o celkovém počtu 21 schůzí, což dokládá rostoucí význam při zpracovávání tematické agendy společenstva.

Jak vyplývá z jednatelské zprávy společenstva pražských krejčí za rok 1921, zvláštní komise se staly pevnou součástí organizační struktury a byly to komise presidiální, živnostenské, hospodářské, humanitní, rozpočtová (organizační) a kulturní.¹⁸⁵ V souvislosti se slučovacím procesem se systém zvláštních komisí stal jedinou schůdnou cestou pro zvládnutí narůstající agendy. Systém komisí je vyjádřením prohlubující se dělby práce uvnitř společenstva. Přidána tak byla další úroveň orgánů, která částečně sejmula těžisko jednání z představenstva a dávala ho do specializovaných komisí. Přestává tak platit, že by se všichni zabývali vším a diskuze mezi názorovými proudy je rozložena mezi vícero úrovní. Komise byly tvořeny členy představenstva, kteří do nich byli jmenováni/delegováni (nekonaly se do nich volby).

Jednání zvláštních komisí je možno částečně rekonstruovat na základě zápisů zařazených do knih zápisů ze schůzí Společenstva krejčí v Praze. Z nich vyplývá, že počet komisí v celém meziválečném období nadále kolísal, což svědčí o tom, že se modifikoval potřebám společenstva. V roce 1928 se dle pramenů sešlo sedm komisí celkem na 30 schůzích. Došlo tak k nárůstu nejen v počtu pomocných orgánů, ale i frekvenci setkávání. Hospodářská krize 30. let nezasáhla do počtu komisí, kterých fungovalo v roce 1933 pět. Ovlivnila však četnost jejich setkávání na pouhých devět. V roce 1937 je doloženo sedm zvláštních komisí, které celkem realizovaly 30 schůzí.

Z hlediska působnosti společenstva lze za jeden z nejvýznamnějších pomocných orgánů označit *živnostenskou komisi*. První zmínka o ní byla dohledána k roku 1914,¹⁸⁶ a zápisy z jednání této komise se dochovaly od roku 1919¹⁸⁷. Její agenda se zaměřovala na vyjednávání o kolektivní smlouvě a mzdových cenících a od druhé poloviny 20. let

¹⁸⁵ Tamtéž, Kniha zápisů 1921, Jednatelská zpráva Společenstva krejčí v hl. městě Praze za rok 1921.

¹⁸⁶ Např. Tamtéž, Kniha zápisů 1914, zápis ze schůze představenstva dne 3. 1. 1914.

¹⁸⁷ Jsou dochovány až do roku 1938.

rozšířila svou agendu o řešení sporů mezi zaměstnavateli (krejčovskými podnikateli) a jejich zaměstnanci (pomocníky/dělníky). V roce 1920 v jejích řadách zasedali i ve své době etablovaní krejčovští podnikatelé, kteří členy výboru představenstva nebyli.¹⁸⁸ Později bylo od této praxe upuštěno. Místo jmenování etablovaných podnikatelů do jejích řad, zprostředkovávala komise jednání mezi jednotlivými skupinami (krejčovskými podnikateli jednotlivých zaměření a dělnickými představiteli) o podobě kolektivní smlouvy s ceníkem práce pro obvod Společenstva krejčí v Praze. Ve vybraných letech se četnost setkávání této komise proměňovala. V roce 1920 se sešla 18krát z důvodu intenzivních vyjednávání o cenících práce a kolektivní smlouvě v nově vzniklé republice. V roce 1928 došlo k výraznému propadu v počtu schůzí živnostenské komise¹⁸⁹ pouze na čtyři setkání, a to z toho důvodu že většinu jednání o návrzích změn kolektivní smlouvy řešilo přímo *představenstvo*.¹⁹⁰ Velmi podobně si stála i v roce 1933 se dvěma schůzemi. Činnost živnostenské komise se oživila v druhé polovině 30. let. V roce 1937 se komise sešla 17krát. Účast na schůzích *živnostenské komise* kolísala. V roce 1920 se pohybovala od 11 osob do 23, v dalších sledovaných letech se pohybovala v rozmezí 3 až 15 přítomných. Počet většinou zahrnoval i zapsané podnikatele či zástupce hromady pomocnické, tedy ne vždy jednali jen členové komise.

Humanitní komise se poprvé objevuje v knize zápisů roku 1921 a její hlavní náplní bylo rozdělování podpor pro členy v nouzi. Jedná se o druhou zvláštní komisi, jejíž zápisy se dochovaly pro roky 1921 až 1938. Komise se ve sledovaných letech scházela vždy dvakrát ročně. Počet přítomných osob se pohyboval mezi třemi až šesti.

Presidiální komise neboli užší *představenstvo* tvořila pomyslný vrchol pomocných orgánů. Její zápisy byly zařazeny poprvé do knihy zápisů společenstva pražských krejčí z roku 1921, nicméně existovat mohla již dříve. Jednalo se o orgán, který převzal část agendy *představenstva* a fungoval jako užší a flexibilní výbor *představenstva*. Řešila rutinní agendu, úkoly jí zadané a připravovala podklady pro *představenstvo*. Jednání se dochovala pouze torzovitě, např. v roce 1928 realizovala celkem sedm jednání. Počet přítomných na schůzích se pohyboval mezi čtyřmi až šesti osobami.

Zaměření zvláštních komisí odráželo zpracovávanou agendu Společenstva krejčí v Praze. Mimo tří výše uvedených komisí v rámci organizační struktury společenstva

¹⁸⁸ Byli to např. Hugo Orlik, František Bárta, Hana Podolská, Arnoštka Roubíčková.

¹⁸⁹ Od roku 1925 byla živnostenská komise v prameni přejmenována na paritní komisi. Pro účely diplomové práce bude i nadále používán původní název živnostenská komise.

¹⁹⁰ Návrh změny kolektivní smlouvy byl hlavním tématem schůzí *představenstva* konaných dne 10. 2., 27. 2., 23. 3. Viz AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1920.

fungovala *rozpočtová komise*, která každoročně připravovala návrh rozpočtu pro *představenstvo*. *Kulturní komise* se převážně věnovala otázkám vzdělávání učňů a členů. S ohledem rozsáhlost učňovské a osvětové agendy (viz podkapitoly 11.5 a 11.6) je zarážející, že v pramenech jsou zápisy z jejich schůzí jen marginálně zastoupeny. *Plesový výbor* organizoval každoroční krejčovský ples a fungoval ještě před vznikem sloučeného společenstva. *Konfekční komise* a *komise družstev* jsou později ustanovenými komisemi, kdy společenstvo reagovalo na rozšíření agendy v oblasti krejčích pracujících pro konfekční závody a krejčovských družstev. Spíše epizodními záležitostmi byly komise *pro sestavení kandidátní listiny* (1920), *rozpočet delegátů* (1920) a *úsporná komise* (1933). Všechny tři reagovaly na aktuální potřebu společenstva, avšak nestaly se stabilní součástí organizační struktury.

Tab. č. 5: Schůze orgánů Společenstva krejčů v Praze ve vybraných letech (1911–1937)

Schůze	1911	1916	1920	1928	1933	1937
Společenstevní hromada	3		2		1	1
Představenstvo	17	14	19	7	6	11
Živnostenská (paritní) komise			18	4	2	17
Hospodářská komise			1			
Rozpočtová komise					1	2
Humanitní komise				2	2	2
Kulturní komise				1		2
Plesový výbor				9	3	4
Konfekční komise				6		2
Členská schůze				1		1
Komise pro sestavení kandidátní listiny			1			
Rozpočet delegátů			1			
Komise družstev				1		
Presidiální komise				7		
Úsporná komise					1	
Celkem	20	14	42	38	16	42

Zdroj: AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1911, 1916, 1920, 1928, 1933, 1937.

8 Členská základna

Členskou základnu Společenstva krejčí v Praze tvořili všichni, kdo splnili podmínky pro výkon krejčoviny, ohlásili výkon živnosti v obvodu společenstva a zaplatili inkorporační taxu, tj. vstupní poplatek, společenstvu pražských krejčí. Do společenstva po vzájemné dohodě mohli vstoupit i dobrovolní členové, tedy podnikatelé či podniky vyrábějící oděvy tzv. po továrnicku.

Společenstvo krejčí v Praze již při svém vzniku přesahovalo hranici dvou tisíc členů. Dle Statistické příruční knížky království hlavního města Prahy je zjevné, že se řadilo mezi největší v Praze a lze předpokládat, že si podobně stálo i v Čechách. Počtem členů je v Praze převyšovalo společenstvo sdružující maloobchodníky a obchodníky s potravinami, kterých v Praze roku 1911 bylo celkem 3600.¹⁹¹ Těsně pod hranicí dvou tisíc se zařadilo nové obchodní grémium obchodníků v Praze s počtem členů 1870¹⁹² s pak ještě společenstvo výčepníků pražských a předměstských s členskou základnou ve výši 1841 členů.¹⁹³

Podíváme-li se na vývoj počtu členů v čase, je vidět vzrůstající tendence s jedinou výjimkou. Tu tvořila první světová válka. V roce 1917 dosáhl počet členů svého nejnižšího bodu, a to „pouhých“ 2028 členů. Členská základna se tak dočasně vrátila úroveň roku 1911 při sloučení prvních tří pražských krejčovských společenstev. Proměna velikosti členské základny podle dostupných údajů ukazuje dva mezníky (viz graf č. 3). První se nachází mezi lety 1918 a 1920, tedy těsně po skončení první světové války. K poslednímu prosinci 1918 členská základna čítala 2 068 členů, na konci roku 1920 dosáhla počtu 3 743, tzn., nárůst členské základny o 81% (1675). Z dostupných pramenů není možné určit, zda ke skokovému nárůstu došlo v roce 1919 nebo 1920. Ke skoku pravděpodobně přispěl konec válečného konfliktu a obnova normalizace situace na trhu. Druhý mezník leží v roce 1928, kdy členská základna vlivem ukončení slučovacího procesu vzrostla ze 4491 na 5176 členů (téměř o 700 členů). Rozdíl o výši 15 % skok, kdy se většinou jednalo o přírůstek v řádech jednotek procent. Oba tyto předěly souvisí se slučovacím procesem vyvolaným legislativou o Velké Praze. Podíváme-li se na vývoj členské základny Okresního společenstva krejčí v Berouně (viz tab. č. 7), jehož členská základna

¹⁹¹ *Statistická příruční knížka královského hlavního města Prahy za rok 1911*, České vyd., roč. 31 nové řady, Praha 1913, s. 312.

¹⁹² Tamtéž, s. 313.

¹⁹³ Tamtéž, s. 317.

se pohybovala okolo 110 osob, zlomové jsou roky 1928 a 1933. V roce 1928 došlo k nárůstu o 18 % (19 osob) oproti roku 1920 a naopak v roce 1933 došlo k poklesu o 12 % (15 osob) oproti roku 1928. Nárůst členské základny Společenstva krejčí v Praze, který přinesla hospodářská konjunktura druhé poloviny 20. let, utlumila hospodářská krize 30. let.

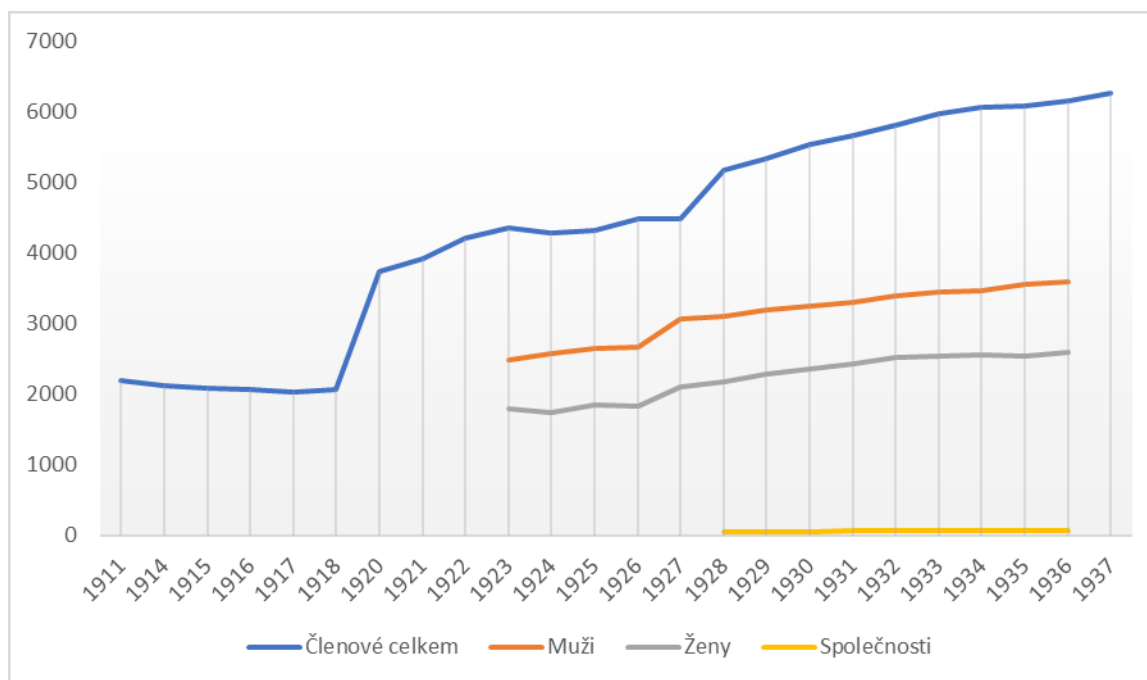
Tab. č. 6: Vývoj členské základny Společenstva krejčí v Praze na pozadí fází slučování (1911–1928)

Slučování	Rok připojení	Připojená společenstva¹⁹⁴	Počet členů k 31. prosinci daného roku
I. fáze	1911	Staré Město, Nové Město, Malá Strana	2195
II. fáze	1921	Královské Vinohrady, Žižkov, Karlín	3919
III. fáze	1922	Břevnov, Nusle, Michle, Záběhlice	4207
IV. fáze	1928	Vršovice, Vysočany, Dejvice, Košíře, Hlubočepy, Pankrác, Hostivař	5176

Zdroj: *Statistická příruční knížka královského hlavního města Prahy za rok 1911*, Praha 1913, s. 311. AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1921, 1922 a 1928, Jednatelské zprávy za roky 1921, 1922 a 1928.

¹⁹⁴ Je pravděpodobné, že pod připojovaná společenstva patřily ještě další obvody, jako tomu bylo u prvních tří sloučených společenstev, kde ke společenstvu staroměstských krejčí patřil ještě Josefov a Smíchov, k novoměstskému společenstvu patřil i Královských Vyšehrad a ke společenstvu malostranskému patřily Hradčany a Holešovice-Bubny. Z pramene bohužel není možné zjistit přesnou rozlohu jednotlivých připojovaných společenstev ve 20. letech.

Graf č. 3: Vývoj členské základy Společenstva krejčí v Praze ve vybraných letech (1911–1937)

Pozn.: Údaje pro roky 1912, 1913 a 1919 se nepodařilo dohledat.

Zdroj: *Společenstvo krejčí v král. hlav. městě Praze*, in: *Krejčovské listy*, roč. 3, 1911, č. 1 z 15. 1. 1911, s. 1. SOA Praha, f. Obchodní a živnostenská komora Praha, inv. č. 1577, k. 730, V. 4b/K18, Jednací zpráva představenstva Společenstva krejčí v hlavním městě Praze... (1919), s. 18. AMP, s. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1921 až 1937, Jednatelské zprávy za roky 1921 až 1937.

Tab. č. 7: Vývoj členské základny Okresního společenstva krejčí v Berouně ve vybraných letech (1920–1938)

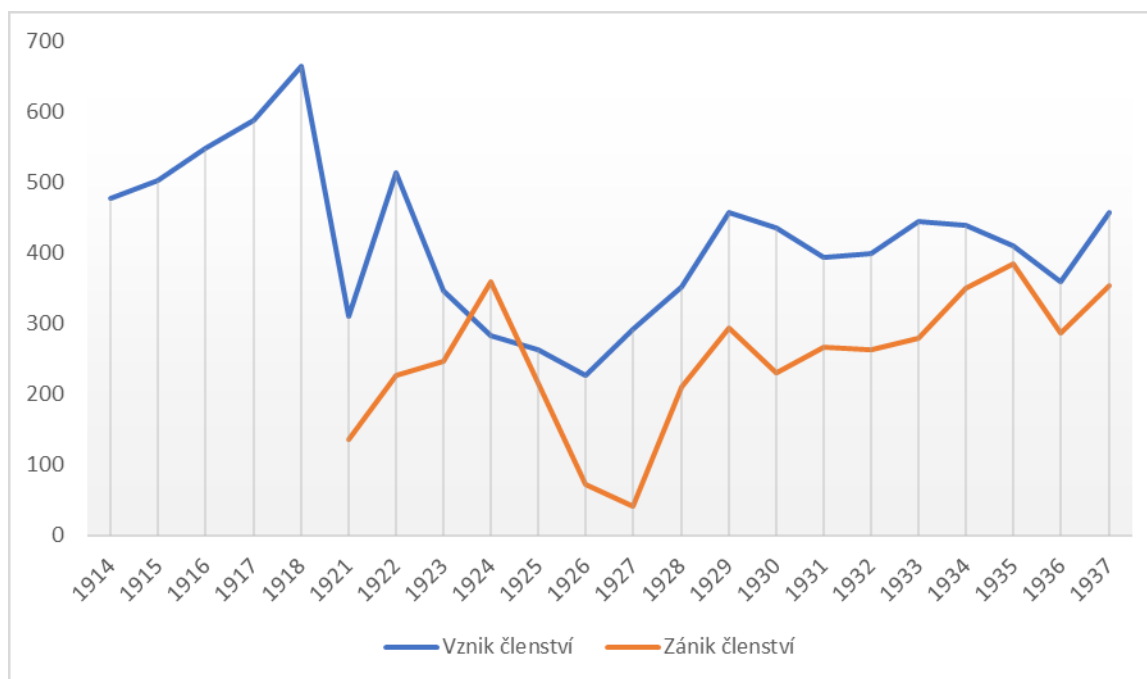
Rok	Celkem členů	Nově přistoupených	Vystoupených	Zemřelých
1920	106	10	1	1
1928	125	4	5	2
1933	110	7	16	
1937	115	6	13	

Pozn.: Údaje pro období před rokem 1920 se nepodařilo dohledat.

Zdroj: SOA Beroun, Okresní společenstvo krejčí Beroun (1913–1949), Kniha schůzí (1913–1929), inv. č. 4. Tamtéž, Kniha schůzí (1929–1939), inv. č. 5.

Pro 20. a 30. léta 20. století prameny dávají možnost srovnat členskou základnu i po genderové stránce. Z údajů vyplývá výrazná převaha mužů, a to po celé sledované období. Současně je možné konstatovat, že nedošlo k žádnému výkyvu v poměru zastoupení obou pohlaví v řadách společenstva pražských krejčí. Nůžky mezi pohlavími byly pro sledované období rozevřeny v přibližně stále stejném poměru. Při srovnání genderového složení členů a učňů (graf č. 3 spolu s grafem č. 10 a grafem č. 11 viz podkapitola 11.5.1) je možné doznat zajímavý rozdíl. Přestože dívky/ženy měly mezi učni celkem převahu, tato se již nepřenese do poměru mezi krejčími a krejčovými. Ženy mnohem častěji i přes své vyučení a získání potřebné praxe neohlásily živnost. Pro 30. léta máme i údaje o počtu krejčovských firem/podniků, které byly dobrovolnými členy společenstva (viz graf č. 3). Nejméně dobrovolných členů bylo v roce 1929 (48), naopak nejvíce v roce 1933 (66), v obou případech počty představovaly pouze 1 % z celé členské základny.

Graf č. 4: Vznik a zánik (vzdání se živnosti, zemřelí) členství ve Společenstvu krejčí v Praze ve vybraných letech (1911–1937)

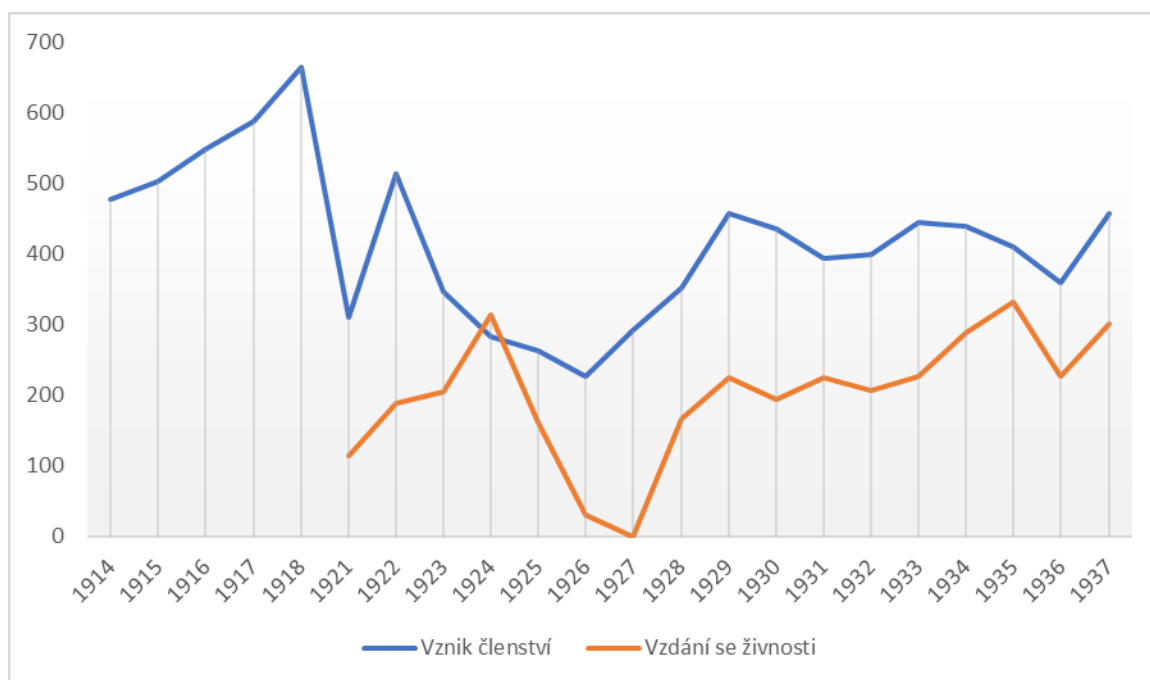
Pozn.: Údaje pro vznik členství se nepodařilo dohledat pro roky 1911, 1912, 1913, 1919 a 1920. Údaje pro zánik členství ve společenstvu se nepodařilo dohledat pro období před rokem 1921.

Zdroj: SOA Praha, f. Obchodní a živnostenská komora Praha, inv. č. 1577, k. 730, V. 4b/K18, Jednací zpráva představenstva Společenstva krejčí v hlavním městě Praze... (1919), s. 18. AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1921 až 1937, Jednatelské zprávy za roky 1921 až 1937.

Oповědi živnosti ve 20. a 30. letech 20. století se vyvíjely ve stejné dynamice jako vzdání se členství ve společenstvu. Z dostupných údajů za vrchol opovědi vychází rok 1918 s počtem 666 ohlášených nových živností. Nejméně nových živnosti u společenstva pražských krejčí bylo ohlášeno v roce 1926 s počtem 227. Pro 20. a 30. léta můžeme pro srovnání využít počty vzdání se živnosti (viz graf č. 5). V průměru ze společenstva odešlo dvě stě až tři sta členů ročně. Křivka grafu má výkyvy, kdy v roce 1927 se dle pramenů krejčovské živnosti v Praze nevzdal žádný člen,¹⁹⁵ a naopak v roce 1935 došlo k vrcholu, kdy se živnosti vzdalo 333 členů. Ke genderovému rozložení ukončení členství máme údaje jen pro posledních šest let (1932–1937). Nůžky mezi pohlavími v tomto případě nebyly příliš široce rozevřeny, ale i tak se ženy častěji vzdávaly své živnosti než muži. Každoroční počty zemřelých členů ve 20. a 30. letech 20. století (viz graf č. 6) jsou v řádu desítek. V letech 1926 a 1927 počty zemřelých převýšily sumu zaniklých vzniklých členství. Dynamika počtu zemřelých ve vybraných letech přiměřeně rostla s velikostí členské základny. Vzhledem ke genderovému rozložení členské základny společenstva pražských krejčí není překvapivé, že vyšší počet úmrtí se nachází mezi muži.

¹⁹⁵ Pravděpodobně došlo k pozastavení výkonu agendy ve vztahu ke kulminaci slučovacího procesu v roce 1927.

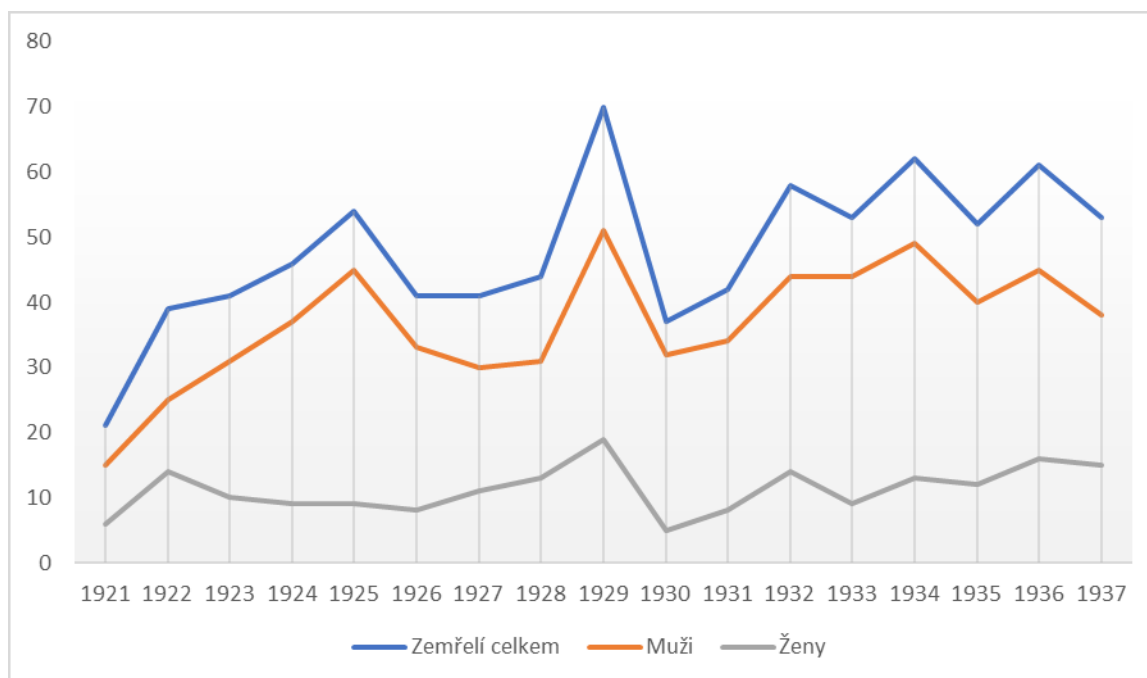
Graf. č. 5: Vznik členství a vzdání se členství (bez zemřelých) ve Společenství krejčí v Praze ve vybraných letech (1911–1937)

Pozn.: Údaje pro vznik členství se nepodařilo dohledat pro roky 1911, 1912, 1913, 1919 a 1920. Údaje pro vzdání se členství ve společenstvu se nepodařilo dohledat pro období před rokem 1921.

Zdroj: SOA Praha, f. Obchodní a živnostenská komora Praha, inv. č. 1577, k. 730, V. 4b/K18, Jednací zpráva představenstva Společenstva krejčí v hlavním městě Praze... (1919), s. 18. AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1921 až 1937, Jednatelské zprávy za roky 1921 až 1937.

Graf č. 6: Zemřelí členové Společenstva krejčí v Praze ve vybraných letech (1911–1937)

Pozn.: Údaje o počtech zemřelých členů se nepodařilo dohledat pro období před rokem 1921.

Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádané, Knihy zápisů 1921 až 1937, Jednatelské zprávy 1921 až 1937.

Srovnáme-li počty ohlášených živností s počtem zaniklých členství (vzdání se živnosti spolu s úmrtím), jednoznačně více živnostníků každoročně do společenstva přicházelo, než odcházelo.

9 Reprezentace společenstva

Cílem kapitoly je poskytnout alespoň dílčí vhled do personální výstavby vedení společenstva pražských krejčí. Kapitola se soustředí na jeho nejvyšší úroveň, tj. na výbor představenstva a osoby ve funkci starosty. U celkem 39 osob, ke kterým se povedlo nashromáždit informace (v šesti případech se jedná o starosty), byly sledovány následující kategorie. Těmi jsou původ (rok a místo narození, rodinné poměry), vzdělání, výkon profese, zapojení do vedení Společenstva krejčí v Praze, stavovské a veřejné angažmá, politická angažovanost, působení coby odborný učitel a také v pramenech vyzdvihované charakterové vlastnosti. Nashromážděné informace umožňují identifikovat typické kariérní trajektorie předních funkcionářů, načrtnout kolektivní obraz činovníků. Výzkum vychází z torzovitého materiálu. *V Albu representantů všech oborů veřejného života*

československého se nachází medailon pouze jediného člena představenstva Společenstva krejčí v Praze, a to Karla Veita.¹⁹⁶ Pramenem proto byla uveřejněná blahopřání k narozeninám, nekrology a zprávy v profesním či denním tisku.¹⁹⁷

Tab. č. 8: Přehled starostů Společenstva krejčí v Praze (1911–1938)

Starosta	Rok nástupu do funkce	Věk při nástupu do funkce	Délka výkonu funkce (roky)
Josef Jirousek	1911	65	0,5
Jan Tomášek	1912	43	1
Matyáš Novák	1913	66	6
Karel Pecháč	1919	46	7
	1924	51	
Antonín Zikmund Kříž	1921	51	2
František Lipka	1929	47	10

Pozn.: František Lipka byl starostou Společenstva krejčí v Praze až do roku 1941, tedy celkem 12 let.

Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů 1911 až 1941. *Josef Jirousek* in: KL, roč. 9, 1917, č. 5 z 15. 3. 1917, s. 5. *Jan Tomášek šedesátníkem*, in: KL, roč. 20, 1928, č. 9 z 1. 5. 1928, s. 2–3. *Matyáš Novák, bývalý starosta pražského společenstva a první předseda vydavatelstva Krejčovských listů – mrtev.*, in: KL, roč. 31, 1939, č. 13 z 1. 7. 1939, s. 1. *Karel Veit, Sedmdesát let Karla Pecháče*, in: KL, roč. 34, 1942, č. 17 z 1. 9. 1942, s. 5. *Ku cti a památce jeho* [Antonín Zikmund Kříž pozn. autorky]... , in: KL, roč. 15, 1923, č. 18 z 15. 9. 1923, s. 2. *W., František Lipka, starosta Společenstva krejčí v hlav. městě Praze, padesátníkem*, in: KL, roč. 23, 1931, č. 11 z 1. 6. 1931, s. 2.

Starostovi, jak již bylo rozvedeno v kapitole věnované organizační výstavbě, náležela v rámci společenstva výsostní pozice. Předsedal tomu a tomu a měl v rukách reprezentaci společenstva. Ve funkci starosty Společenstva krejčí v Praze se ve sledovaném období vystřídal šest osob, přičemž délka trvání výkonu funkce je nerovnoměrná. Tři z nich (Josef Jirousek, Jan Tomášek, Antonín Zikmund Kříž) společenstvo vedli příliš krátkou dobu, aby se jejich činnost výraznějším způsobem

¹⁹⁶ *Veit Karel*, in: František Sekanina (ed.), *Album reprezentantů všech oborů veřejného života československého*, Praha 1927, s. 1171.

¹⁹⁷ Především *Krejčovské listy*, *Krejčovské zájmy* a *Národní listy*.

propsala do činnosti společenstva pražských krejčů. Naopak tři starostové (Matyáš Novák, Karel Pecháč, František Lipka) svou funkci zastávali déle než pět let a lze tak dovozovat, že jejich názory a postoje významně spoluurčovaly směřování společenstva. Pouze dva muži obhájili ve volbách post starosty opakovaně.

Josef Jirousek (ve funkci starosty 1911) se narodil 26. listopadu 1845 v Klomině u Mělníka. O původu a rodinném zázemí máme pouze kusé informace. Dle *Krejčovských listů* pocházel z nižší vrstvy. Byl třikrát ženatý,¹⁹⁸ měl dceru a dva syny.¹⁹⁹ Vyučil se krejčovskému řemeslu a sloužil blíže neurčitý čas u vojska. V roce 1873 ve věku 28 let se stal v Praze na Novém Městě samostatným krejčovským mistrem. V rámci krejčovských živnostenských korporací lze dohledat jeho angažmá od 80. let 19. století. V roce 1883 byl zvolen do výboru Společenstva krejčů novoměstských a od roku 1888 stál v čele této živnostenské korporace až do sloučení tří pražských společenstev v roce 1910. V roce 1911 byl zvolen prvním starostou Společenstva krejčů v Praze, ovšem již v listopadu v témže roce na funkci rezignoval. Dostupné údaje svědčí o jeho čilém veřejném angažmá. V roce 1876 byl zvolen do výboru Řemeslnicko-živnostenské besedy v Praze. Dva roky na to (1878) se stal starostou této organizace, kteroužto funkci vykonával 20 let, tedy až do roku 1898. Působil rovněž v Zemské jednotě řemeslných a živnostenských společenstev v království Českém a Obchodní a živnostenské komoře v Praze, která jej vyslala v roce 1901 do sněmu království Českého coby svého poslance. Byl členem sboru obecních starších a městské rady a v roce 1906 byl zvolen coby druhý náměstek starosty města Prahy. V kontextu Jirouskovy kariéry se výkon funkce v pražském sloučeném společenstvu jeví jako epizodní.²⁰⁰ Jedině zpráva Školního výboru pokračovacích škol živnostenských v Praze reflektovala jeho činnost spojenou s krejčovským stavem.²⁰¹ Zemřel v únoru roku 1917.²⁰²

¹⁹⁸ První dvě manželky zemřely. Viz AMP, f. Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, karton 118, pořadové číslo 147, Josef Jirousek, dostupné online z http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=13tmu4WnlGiE-5nnL60prTFHoEIDT1yRCvAAMcE2U6zvLTYduV1_AN6_-uhwqKysmm6YRY15ZDhICOuUU9_TOvSggIP4PSro4TG_Ko9uPY8%3D&rowPg=3 [cit. dne 11. 2. 2023].

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ *Býv. náměstek starosty pražského Josefa Jirousek mrtev*, in: Národní listy (NL), roč. 57, 1917, č. 57 z 28. 2. 1917, s. 3. *Úmrtí oznámení Správního výboru První občanské záložny v Praze*, in: NL, roč. 57, 1917, č. 58 z 1. 3. 1917, s. 6. *Úmrtí oznámení rodiny Josefa Jirouska*, in: NL, roč. 59, 1917, č. 59 z 2. 3. 1917, s. 6.

²⁰¹ Jirousek ve školním výboru zasel od roku 1884 až do roku 1914. Při výkonu této funkce se snažil zasadit o zdokonalení zejména odborného školství. V roce 1915 u příležitosti 70. narozenin založil fond, který měl podporovat pilné učně v jejich vzdělávání. Viz *K úmrtí býv. náměstka starosty pražského Josefa Jirouska*, in: NL, roč. 57, 1917, č. 58 z 1. 3. 1917, s. 3.

²⁰² *Josef Jirousek* in: KL, roč. 9, 1917, č. 5 z 15. 3. 1917, s. 5.

Jan Tomášek (ve funkci 1912) se narodil 13. května 1868 v Ostrově u Hořic. O jeho rodinném zázemí máme jen kusé informace. Jak uvádějí *Krejčovské listy*, jeho otec byl venkovský krejčí šijící dámské i pánské oděvy. Oženil se v roce 1893 a manželství bylo pravděpodobně bezdětné.²⁰³ Vyučil se krejčím a po absolvování povinného vandru odešel do Prahy, kde pracoval jako tovaryš. Na přelomu 80. a 90. let 19. století působil v jiných městech, např. v Karlových Varech nebo Norimberku. Co ho k takovému kroku vedlo, bohužel *Krejčovské listy* neuvádějí. Jako možné vysvětlení se nabízí zájem o zvýšení kvalifikace či rozhled. Ve věku 25 let (1893) ohlásil provozování krejčovské živnosti. V roce 1911 byl zvolen za člena představenstva sloučeného společenstva pražských krejčí. V roce 1912 byl zvolen v pořadí druhým starostou této korporace, kterou vedl pouze rok. Po skončení ve funkci starosty ve společenstvu pražských krejčí působil nadále v rámci společenstva v daňové komisi pro vyměňování daně z příjmů, výdělků a obrátů a jako člen plesového výboru. V roce 1896 již jako mistr vstoupil do *Jednoty samostatných mistrů krejčovských pro Prahu a okolí*, kde byl v roce 1897 zvolen členem výboru. Mezi lety 1903 až 1914 ve zmíněné jednotě zastával funkci předsedy.²⁰⁴ Současně působil v dalších organizacích např. v Zemské jednotě společenstev krejčí v Čechách, Zásobním společenstvu krejčí, Besedě mistrů krejčovských v Praze.²⁰⁵ Roku 1928 odešel na odpočinek a zemřel 6. ledna 1936.²⁰⁶

Matyáš Novák (v pozici starosty 1913–1919) se narodil 24. října 1846 v Pravech v Čechách. O jeho rodinných poměrech a stejně tak učňovských letech bohužel nemáme žádné informace. Od roku 1870 byl samostatným mistrem dámské krejčoviny v Praze. Jeho angažování v krejčovských živnostenských korporacích začalo roku 1880, kdy se stal členem výboru představenstva Společenstva krejčí na Starém Městě. Následně byl roku 1889 zvolen starostou staroměstského společenstva, kteroužto funkci vykonával až do roku 1910. V roce 1913 byl zvolen třetím starostou Společenstva krejčí v Praze a tuto funkci vykonával až do roku 1919. Po odchodu z postu starosty Společenstva krejčí v Praze i nadále pokračoval v práci pro krejčovský stav až do své smrti v polovině roku 1939

²⁰³ AMP, f. Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, karton 303, pořadové číslo 392, Jan Tomášek, dostupné online z <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&sourcePage=-TjkbtxLL5owXn1YXbflW8inNoq1rlz15YffbgKuGkGaikNcdYceyAifVXrjDCBgFyj8GKM-9IJwMvYDeAfgTfKs3FYIevenzgt84J-wy0%3D&rowPg=1> [cit. dne 11. 2. 2023].

²⁰⁴ *Jan Tomášek šedesátníkem*, in: KL, roč. 20, 1928, č. 9 z 1. 5. 1928, s. 2–3.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 2–3.

²⁰⁶ Konkrétně *Krejčovské listy* referovaly o odchodu na odpočinek *jednoho z nejlepších pracovníků v krejčovských organizacích* následovně: *Jest už ustáleným, nepěkným zvykem, že činnost našich pracovníků není dostatečně oceňována a také kolega Tomášek za všechnu práci dočkal se nevděku a tak rozmrzen před několika roky vzdal se veškerých funkcí.* Viz *Jan Tomášek*, in: KL, roč. 28, 1936, č. 2 z 15. 1. 1936, s. 4.

v nedožitých 94 letech.²⁰⁷ Jako zakladatel stál u zrodu dvou důležitých krejčovských iniciativ. První z nich bylo ustanovení *Jednoty samostatných mistrů krejčovských pro Prahu a okolí* a druhou pak založení periodika *Krejčovské listy*, jejichž vznik finančně podpořil a předsedal vydavatelstvu.²⁰⁸ Předsedal *Krachově nadaci* cílící na podporu krejčí v nouzi a zkušební komise při zkouškách tovaryšských. Řadu let zasedal ve *Školním výboru pokračovacích škol v Praze*, byl členem ředitelství *Jednoty k povzbuzení průmyslu v Čechách*, *Měšťanské besedy v Praze* a dalších institucích. Často byla v dobovém tisku vzpomínána jeho role soudce na *Jubilejní výstavě Obchodní a živnostenské komory* pořádané od května do října 1908 v Praze. Působil jako člen městského zastupitelstva v Praze.

Karel Pecháč (ve funkci starosty 1919–1921, 1924–1929) se narodil 12. srpna 1872 v Prčicích. Bohužel dobový tisk nevedl bližší informace k jeho vzdělání, hovoří se pouze o tzv. „škole života“ a že se „vypracoval se sám“. Ve 14 letech v roce 1886 odešel do Prahy,²⁰⁹ kde se buď vyučil krejčím, nebo začal pracovat jako tovaryš pro některého z pražských krejčovských mistrů. Oženil se v roce 1897 a měl jednoho syna (nar. 1898), který se vyučil krejčovskému řemeslu.²¹⁰ Svou živnost ohlásil roku 1901 ve 29 letech na Starém Městě pražském a od té doby se datuje i jeho zapojování do stavovského a veřejného života. Od roku 1910 se aktivně podílel na slučovacím procesu pražských společenstev.²¹¹ V roce 1911 se stal členem výboru představenstva Společenstva krejčí v Praze a následně při nástupu Matyáše Nováka do funkce starosty roku 1913 se stal jeho prvním náměstkem. Poprvé byl zvolen do funkce starosty společenstva pražských krejčí v roce 1919. Tuto funkci vykonával však jen do ledna 1921. Do vedení společenstva se

²⁰⁷ Ještě v roce 1939 předsedal Pětičlennému výboru staroměstských krejčí při Společenstvu krejčí v Praze. Viz *Matyáš Novák, bývalý starosta pražského společenstva a první předseda vydavatelstva Krejčovských listů – mrtev.*, in: KL, roč. 31, 1939, č. 13 z 1. 7. 1939, s. 1.

²⁰⁸ František Lipka, *Senior krejčovstva Matyáš Novák devadesátníkem*, in: KL, roč. 28, 1936, č. 20 z 15. 10. 1936, s. 5.

²⁰⁹ AMP, f. Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, karta 216, pořadové číslo 149, Karel Pecháč, dostupné online z http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=ED8zEMHsywYfGIH5iRy-vbtuapYaLTdELIP1Ct0xj1xNlu8yVNV5PDNCUcn_GHGVTW8nImSJpswZaMTALvCISy0n9PmLSRmBs_wiRu_kraf4%3D&rowPg=0 [cit. dne 1. 2. 2023].

²¹⁰ AMP, f. Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, karta 216, pořadové číslo 149, Karel Pecháč, dostupné online z http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&_sourcePage=WyY9QXmt9cjEbPsjA5WKPQvNldHEjYVfn0hgg0-J8m9lglGU0eAl7NObqMZ5IUvNMh7iWf0TEus9lt2EJ-oCn3EQmLiW1ou6u-YS1XB5Hc%3D&rowPg=0 [cit. dne 1. 2. 2023].

²¹¹ Jakou roli a v jaké pozici byl ve svém původním společenstvu staroměstských krejčí, se nepodařilo dohledat. Viz Karel Veit, *Sedmdesát let Karla Pecháče*, in: KL, roč. 34, 1942, č. 17 z 1. 9. 1942, s. 5.

vrátil v roce 1922 jako člen výboru představenstva.²¹² V roce 1924 byl opětovně zvolen do pozice starosty Společenstva krejčů v Praze. Tuto funkci zastával až do roku 1929, kdy se jí vzdal ze zdravotních důvodů. Aktivně se zapojoval do vedení stavovských organizací např. v Zemské jednotě společenstev krejčů v Čechách (do roku 1924), předsedou Sdružení krejčovských mistrů v Československé republice (bohužel bez bližší data). Spolupůsobil jako člen vydavatelstva *Krejčovských listů* (zastával funkci pokladníka, rovněž bez bližší data). Z jeho veřejných funkcí je třeba zmínit pozici člena sboru obecních starších města Prahy (od roku 1913) a městského rady v zastupitelstvu hlavního města Prahy (od 1926).²¹³ Zemřel s největší pravděpodobností po roce 1948, jeho nekrolog se nepovedlo dohledat.

Antonín Zikmund Kříž (ve funkci 1921–1923) se narodil dne 8. března 1870 ve Starém Kníně pravděpodobně jako nejstarší z pěti dětí. Měl tři bratry Zikmunda,²¹⁴ Jaroslava R.,²¹⁵ Otakara Václava²¹⁶ a jednu sestru Marii.²¹⁷ Po smrti otce, který byl povoláním krejčí, zanechal studií na reálce a nastoupil do učení na otcovo řemeslo. Krejčovství/krejčovně se vyučili a věnovali všichni bratři s tím, že Zikmund v roce 1923 se věnoval podnikání ve Spojených státech amerických.²¹⁸ V roce 1901 se oženil, avšak manželství nemělo dlouhého trvání.²¹⁹ V letech 1886 až 1888 v čase svých učebních let docházel na večerní vyučování do státní průmyslové školy, kterou absolvoval s vyznamenáním, a následující rok se ještě vzdělával v oboru střihačství. Po ukončení studijních let sbíral zkušenosti cestou po městech monarchie (např. Vídeň, Budapešť, Stolní

²¹² AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1922, zápis ze společenstevní hromady dne 26. 3. 1922, příloha Kandidátní listina.

²¹³ *Kolega Karel Pecháč šedesátníkem*, in: KL, roč. 24, 1932, č. 15–16 z 15. 8. 1932, s. 3.

²¹⁴ Zikmund Kříž se narodil 5. září 1876, oženil se v roce 1901 a měl jednoho syna. Viz AMP, f. Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, karton 154, pořadové číslo 375, Kříž Zikmund, dostupné online z http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&sourcePage=Gm7TZIkREZA-mIHldvb1_fBq52RW-vawpHY35EsulpmcqfKJd21lSoaJG8VKcuz48Xgy2zskgXQkw5xMMXGRQR7IF4Nyb0EAOqQnkp2B24%3D&rowPg=0 [cit. dne 11. 2. 2023].

²¹⁵ Jaroslav R. Kříž narodil se 2. února 1879, v roce 1911 se oženil. Měl dvě dcery. Viz Tamtéž, pořadové číslo 304, Kříž Jaroslav, dostupné online z http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&sourcePage=aXL40nisW5bbtCN1GGHfmFrge1yEVN30SOYHrPWgFBKQCmPas2ZzHxsTvHcgWTbQNAW24juOD-poQeElu8kc-r_e8u6oE12vX2Qlhb_3QIQ%3D&rowPg=1 [cit. dne 11. 2. 2023].

²¹⁶ Otakar Václav Kříž se narodil 18. března 1881. Značně se angažoval ve veřejném životě. Redaktor *Krejčovských listů* od roku 1926. Viz *60 let Otakara V. Kříže*, in: KL, roč. 33, 1941, č. 7 z 1. 4. 1941, s. 3.

²¹⁷ Jako jediné ze sourozenců se nepovedlo dohledat bližší údaje. Pouze v úmrtním oznámení, kde je uvedena, vyplývá, že se provdala a v roce 1923 žila ve Spojených státech amerických. Viz *Úmrtní oznámení*, in: NL, roč. 63, 1923, č. 251 z 13. 9. 1923, s. 6.

²¹⁸ Tamtéž, s. 6.

²¹⁹ Pramen je v tomto ohledu nepřesný respektive neexplicitní. Přesně uvádí: *V cyklistickém spolku »Čechii« seznámil se s dívkou, kterou v r. 1901 pojal za choť, a která tolik hoře mu způsobila. Odloučení od ženy, kterou tolik miloval, připoutalo jej k práci ve prospěch krejčovského stavu.* Viz *Ku cti a památce jeho...*, in: KL, roč. 15, 1923, č. 18 z 15. 9. 1923, s. 2.

Bělehrad, Maribor, Solnohrady). Byl značně jazykově vybaven, kromě češtiny a němčiny ovládal i maďarštinu, chorvatštinu a později ještě angličtinu a francouzštinu. To mu umožnilo procestovat i země jako Anglie, Francii nebo Itálii. Svou krejčovskou živnost ohlásil v Praze v srpnu roku 1900. V roce 1921 se stal starostou Společenstva krejčí v Praze po připojení společenstev z Královských Vinohrad, Karlína a Žižkova. Jako jeden ze zakladatelů figuroval u nejrůznějších stavovských organizací. Významnou roli sehrál při založení *Zemské jednoty společenstev krejčí v Čechách*, kdy byl zvolen jejím prvním starostou a funkci vykonával téměř osm let. Podílel se na vzniku *Krejčovských listů*. Téměř 15 let vedl toto periodikum a často do něj přispíval vlastními texty. Inspiraci pro články čerpal i při svých cestách do zahraničí. Za první světové války *Krejčovské listy* finančně podporoval. V roce 1919 cestoval do Spojených států amerických na Mezinárodní konferenci práce ve Washingtonu.²²⁰ Byl rovněž členem Obchodní a živnostenské komory v Praze, člen Školního výboru pokračovacích škol živnostenských v Praze, místopředseda Svazu Nákupních prodejních družstev a dalších korporací. Za svůj vzor si vybral krejčovského mistra Roberta Kracha²²¹, jehož slávu a dílo šířil mezi vrstevníky a mladší generaci. Zemřel 11. září 1923 po dlouhé nemoci. *Krejčovské listy* mu vzdaly hold na prvních dvou a čtvrt stranách čísla 18 ze dne 15. září 1923, a to včetně dvou básnických rozloučení. Velmi pochvalně se o něm píše i v úmrtním oznámení konkurenčních *Krejčovských zájmů*. Ty ho označily jako jednoho z „nejlepších organizátorů a nejinteligentnějších starostů pražského společenstva“.²²² Dle obsahu druhé zprávy o úmrtí starosty pražského společenstva vyplývá, že byl příslušníkem Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské a člen krejčovského odboru při ní.²²³ V Národních listech byla uveřejněna pouze dvě úmrtní oznámení, a to rodinou²²⁴ a druhé pak Společenstvem krejčí v Praze²²⁵.

²²⁰ Dle životopisu se z této cesty vrátil s podlomeným zdravím, které se postupně zhoršovalo, až vedlo k předčasnému úmrtí v roce 1923. Viz *Ku cti a památce jeho...*, in: KL, roč. 15, 1923, č. 18 z 15. 9. 1923, s. 2–3.

²²¹ Robert Krach (1816–1868) *c. k. dvorní továrník oděvů v Praze a ve Vídni, člen Společenstva krejčí na Starém Městě v Praze, zakladatel nadace císaře Františka Josefa I. a císařovny Alžběty, ředitel Modní akademie ve Vídni, protektor a čestný člen Modní akademie v Drážďanech, člen sboru obecních starších král. hlav. města Prahy, člen obchodní a živnostenské komory v Praze, majitel řady vyznamenání a medailí. Pocházel z rodiny krejčovské rodiny, se svým bratrem Erazimem jako třetí generace vedli firmu. Viz Robert Krach. (Ku stému výročí jeho narození.), in: KL, roč. 8, 1916, č. 23 z 15. 12. 1916, s. 1–2.*

²²² *Starosta pražského společenstva A. Z. Kříž, mrtev*, in: *Krejčovské zájmy (KZ)*, roč. 1, 1923, č. 1 z 10. 9. 1923, s. 6.

²²³ *Zesnulý kolega A. Z. Kříž...*, in: KZ, roč. 15, 1923, č. 2 z 10. 10. 1923 s. 5.

²²⁴ *Úmrtní oznámení*, in: NL, roč. 63, 1923, č. 251 z 13. 9. 1923, s. 6.

²²⁵ Oznámení bylo vydáno jménem představenstva společenstva a bylo určeno jeho členům. Ty vyzývalo, aby místo květinových darů zaslalo finanční částku do fondu založeného jménem zemřelého starosty. Viz *Úmrtní oznámení*, in: NL, roč. 63, 1923, č. 252 z 14. 9. 1923, s. 8.

František Lipka (funkce starosty 1929–1941) se narodil 9. června 1881 v Kosově Hoře u Sedlčan. Informace o jeho původu či rodinném zázemí se bohužel nepovedlo dohledat. Ve čtrnácti letech (1895) nastoupil do učení na krejčího, které se mu povedlo ukončit již po dvou letech (1897). Následně působil 12 let jako tovaryš v předních pražských a zahraničních krejčovských salonech. Naučil se stříhačskému umění. Sám se dále vzdělával v oblastech souvisejících s živnostenským podnikáním (živnostensko-právní, dopravní a celní, o nemocenském pojištění). Zároveň se rozvíjel v oblasti pedagogické, kdy v roce 1913 absolvoval učitelský kurz. Následujícího roku (1914) nastoupil jako odborný učitel do chlapecké školy na Smíchově. Z té v čase první světové války (1917) přestoupil jako pedagog na dívčí školu na Smíchově. V roce 1924 byl jmenován ředitelem škol pro učně a učednice živnosti krejčovské a modistické a vypracoval zdokonalení vyučovací osnovy pro krejčovské pokračovací školy. Krejčovskou živnost ohlásil v lednu 1909 v Praze ve věku 27 let a stal se členem společenstva krejčí staroměstských.²²⁶ Teprve na kandidátní listině rozšířeného společenstva v roce 1921 figuroval na pozici čtvrtého náměstka starosty.²²⁷ V roce 1929 po odstoupení *Karla Pecháče* byl zvolen starostou Společenstva krejčí v Praze.²²⁸ Tuto funkci zastával až do začátku roku 1941,²²⁹ kdy ve svých šedesáti letech odešel na odpočinek.²³⁰ Tomuto představiteli pražských krejčí se povedlo sloučené společenstvo Velké Prahy provést turbulentními 30. lety 20. století a vstoupit v jeho čele i do následující dekády. Ačkoliv i v dobovém tisku bylo naznačeno,²³¹ že František Lipka měl „své chyby“, neměl adekvátního vyzyvatele o post starosty ve společenstvu pražských krejčí, který by ho na pozici vystřídal. V rámci živnostenského prostředí a krejčovského stavu byl oceňován jako „moderní pedagog i stavovský představitel, který zanechal po sobě znatelnou stopu“.²³² V roce 1911 byl zvolen do zastupitelstva obce Smíchov.²³³ Působil jako náhradník Ústředního zastupitelstva pražského a byl členem zdravotní komisi a Školním výboru

²²⁶ Svůj podnik měl na Smíchově, který ke společenstvu staroměstských krejčí patřil od 1892.

²²⁷ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1921, zápis ze společenstevní hromady dne 6. 1. 1921, příloha Kandidátní listina.

²²⁸ W., *František Lipka, starosta Společenstva krejčí v hlav. městě Praze, padesátníkem*, in: KL, roč. 23, 1931, č. 11 z 1. 6. 1931, s. 2.

²²⁹ Poslední schůzi představenstva František Lipka jako starosta pražského společenstva krejčí vedl 20. února 1941. Viz AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1941, zápis ze schůze představenstva dne 20. 2. 1941.

²³⁰ *František Lipka šedesátníkem*, in: KL, roč. 33, 1941, č. 13 z 1. 7. 1941, s. 6.

²³¹ Tamtéž, s. 6.

²³² Tamtéž, s. 6.

²³³ Tuto funkci zastával jedenáct let, tedy do doby, kdy byl Smíchov následkem zákona o Velké Praze připojen k hlavnímu městu. Během první světové války měl na starosti stravování chudých na Smíchově. Viz W., *František Lipka, starosta Společenstva krejčí v hlav. městě Praze, padesátníkem*, in: KL, roč. 23, 1931, č. 11 z 1. 6. 1931, s. 2.

živnostenských škol pokračovacích v Praze.²³⁴ Zemřel s největší pravděpodobností až po roce 1948, jeho nekrolog se nepodařilo dohledat.

Biogramy šesti starostů Společenstva krejčí v Praze od jeho založení do konce republiky ukazují, že „první“ muži společenstva měli mnoho společného a jejich kariérní trajektorie se v mnohém překrývají. Bez výjimky se jednalo o muže z oboru, všichni se vyučili krejčovskému řemeslu. Co se týče původu ani jeden starosta nepocházel z Prahy a do hlavního města Čech přišli kvůli získání potřebné praxe a založit krejčovské podnikání. Dle zmínek v pramenech se zdá, že byli všichni nadstandardně vzdělaní. Všech šest mužů bylo aktivních v živnostenské a krejčovské samosprávě. Často se v těchto institucích dostali až do jeho vedení. Dalším předpokladem bylo zapojení do místní či obecní samosprávy. Pozice ve vrcholné politice byla spíše výjimkou, ale dá se předpokládat, že kontakty s ní starostové měli. Všem starostům bylo více jak 40 let, když byli zvoleni do pozice starosty. Výkon funkce starosty Společenstva krejčí v Praze nebyl výkonem jediné funkce. „První muž“ společenstva byl často zapojen do vedení dalších institucí a organizací. Jako typické se ukazuje zapojení do řízení *Krejčovských listů*.

Detailní biogramy 39 členů vedení Společenstva krejčí v Praze předkládá obsáhlá tabulka č. 1 v příloze diplomové práce. Na jejím základě lze nabídnout následující obraz funkcionáře/člena vedení společenstva pražských krejčí. Typickým činovníkem v orgánech společenstva byl muž narozený mezi lety 1840 a 1900.²³⁵ Ve většině případů se dotyční nenarodili v Praze.²³⁶ Pouze u deseti osob byl uveden jejich původ. Pocházeli ve většině z nižší až nižší střední společenské vrstvy a převážně se jednalo o živnostenské rodiny. Pouze ve čtyřech případech z deseti bylo přebráno krejčovské řemeslo po otci. Všech 39 mužů se vyučilo krejčovskému řemeslu. Ve 12 případech tovaryšská léta nebo jejich část strávili v Praze. Celkem 15 sledovaných představitelů získalo v rámci tovaryšských let praxi mimo české země. Vzhledem k časovému záběru druhé poloviny 19. století až počátku 20. století nejčastěji za získáním další praxe a zkušeností mířili do Vídně a Drážďan, již méně do Berlína. Jen výjimečně se v tovaryšských letech vypravili sbírat zkušenosti do Francie nebo Anglie. U 23 osob bylo uvedeno, že si v Praze otevřeli vlastní krejčovský podnik. Věkové rozpětí osamostatnění jako podnikatele je 23 až 36 let, ve většině případů si dotyčný otevřel vlastní podnik ještě před dovršením 31. roku života. Ze zkoumaného vzorku pouze u čtyř osob bylo uvedeno zasedání ve výboru představenstva

²³⁴ Tamtéž, s. 2.

²³⁵ Nejsilnější ročníky byly narozené v 60. letech (celkem osm členů výboru) a 70. letech 19. století (celkem devět členů výboru).

²³⁶ Místo narození bylo uvedeno celkem u 26 osob, z toho pouze tři se narodili v Praze nebo Velké Praze.

společenstva pražských krejčů, zbývající osoby často zasedaly v orgánech dalších organizací spojených krejčovským stavem. Často se jednalo o krejčovská družstva, nadace zaměřující se na podporu krejčů, nemocenské pokladny, dobrovolná (místní) krejčovská sdružení, vydavatelstvo Krejčovských listů popřípadě Krejčovských zájmů, výjimkou nebyly ani pozice inspektorů či znalců. Devět osob působilo jako odborní učitelé na živnostenských školách. Pokud jde o „kariéru“ mimo krejčovský stav, v menší míře členové představenstva pronikali do městské/obecní samosprávy (čtyři případy) či vysoké politiky (jeden senátor).

10 Administrativa a financování společenstva

Předpokladem k zajištění agendy Společenstva krejčů v Praze byla existence odpovídajícího zázemí, a to jak z hlediska administrativního (kancelář), tak i finančního. Obojí rámcově upravoval živnostenský řád. Jeho novela z roku 1907 dávala živnostenským společenstvům možnost zřídit vlastní kancelář (§) a zaměstnávat pomocný personál (§). V oblasti financování živnostenský řád definoval skupinu příjmů, ze kterých společenstvo mělo udržovat v chodu svůj administrativní aparát spolu s organizační strukturou a podporovat dané oblasti.

10.1 Administrativa

Kancelář společenstva krejčů v Praze vznikla v roce 1911 sloučením tří kanceláří původně samostatných společenstev. Po ustavení společenstva byla kancelář prozatímně umístěna v původním sídle společenstva krejčů staroměstských v Liliové ulici v Praze 1 a pro členy byla otevřena denně mezi třetí a šestou hodinou odpoledne. V červnu roku 1911 byla kancelář přestěhována do původního sídla společenstva novoměstských krejčů ve Vladislavově ulici na Praze 2, kdy úřední hodiny byly opět denně mezi třetí a šestou hodinou odpoledne mimo soboty, neděle a svátky. Dá se předpokládat, že na této adrese kancelář fungovala ještě na konci první republiky. Prostory kanceláře společenstva byly nově rozšířeny a obnoveny (malování, nový nábytek) v roce 1928 v souvislosti se završením slučovacího procesu.²³⁷

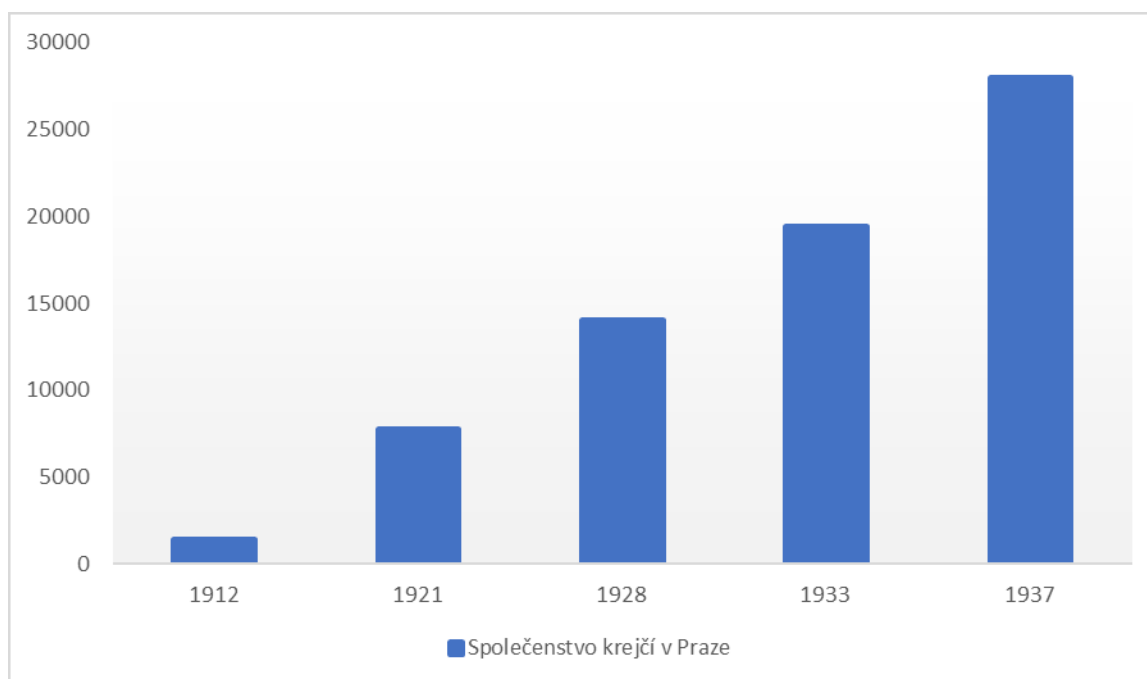
Společenstevní kancelář zajišťovala výkon administrativy, rovněž zprostředkovávala styk s členskou základnou a poskytovala zázemí rozrůstající se korporace. Měla nastavené úřední hodiny, kromě starosty, náměstků a členů výboru v ní fungoval i pomocný personál,

²³⁷ AMP, f. KSP, neuspořádáno, Kniha zápisů 1928, zápis ze schůze představenstva dne 23.3., 11.10., zápis ze schůze presidiální komise dne 12. 4., 10. 7.

zajišťovala evidenci podání, vedla podací deníky, spravovala pokladnu společenstva apod. O pomocném personálu podléhajícím starostovi a udržujícím společenstvenní kancelář v chodu prameny archivní povahy nabídly pouze kusé informace. Ze zápisů schůzí *představenstva* vyplývá, že společenstvo zaměstnávalo tajemníka (prostředník mezi kanceláří a výborem představenstva), pokladníka/hospodáře, poslíčka a paní na úklid. Přesný počet zaměstnanců se povedlo dohledat např. k roku 1916, kdy se kancelář skládala minimálně ze dvou tajemníků a dvou hospodářů a pravděpodobně i nadále z poslíčka a paní na úklid.²³⁸

Graf č. 7 (viz níže) obsahující celkový evidovaný počet čísel jednacích Společenstva krejčí v Praze ve vybraných letech ukazuje, že administrativní zátěž kanceláře společenstva rostla. Výrazný skok v počtu čísel jednacích nastal ve dvacátých letech, kdy množství evidovaných podání v roce 1928 (14011) vzrostla o 80 % oproti roku 1921 (7767). Nárůst agendy ve 20. letech je možné přímo vztáhnout ke kulminujícímu slučovacímú. Ve 30. letech agenda nadále stoupala. V roce 1937 agenda (27 976) byla 25krát větší než v roce 1912 (1438). Pro srovnání vyřízený počet čísel jednacích společenstva krejčí v Berouně v letech 1928 (120), 1933 (168), 1937 (245) představoval 1 % vyřízené agendy Společenstva krejčí v Praze v daných letech.²³⁹

Graf č. 7: Přijatá a vyřízená úřední agenda Společenstva krejčí v Praze ve vybraných letech (1912–1937)

²³⁸ Tamtéž, Kniha zápisů 1916, zápis ze schůze představenstva dne 23. 10. 1916.

²³⁹ SOA Beroun, f. Okresní společenstvo krejčí Beroun (1913–1949), Kniha zápisů (1913–1929), inv. č. 4. Tamtéž, Kniha zápisů (1929–1939), inv. č. 5.

Pozn.: Údaj pro rok 1920, proto byl nahrazen rokem 1921.

Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádáno, Podací deník Společenstva krejčí v Praze (1911–1913). Tamtéž, Knihy zápisů z let 1921, 1928, 1933, 1937, Jednatelské zprávy za roky 1921, 1928, 1933, 1937.

10.2 *Financování*

Financování do pokladny společenstva plynulo jak od členů, tak i od učňů. Základem financování Společenstva krejčí v Praze byl každoroční členský příspěvek, který byl odstupňován podle výše daně z výtěžku. Dalším příjmem představoval přijímací poplatek (inkorporační taxa), kdy tři čtvrtiny vybrané částky byly určeny pro rozpočet společenstva, a jedna čtvrtina měla být uložena na úrok. Od učňů byly vybírány poplatky za přípověď (přijetí učně do učení), za vyučenou (absolvování učební doby a živnostenské pokračovací školy), za zkoušku tovaryšskou. Dle stanov společenstva (1937) alespoň polovina měla pokrývat společenstevní náklady spojené s agendou učňů. Cílem živnostenských společenstev nebylo generování zisku, tedy v účetních zprávách jsou vždy příjmy a výdaje shodné.

Tab. č. 9: Přehled příjmů (K/Kč) Společenstva krejčí v Praze ve vybraných letech (1912–1937)

Příjem	1912	1920	1928	1931	1937
Inkorporační taxa	5438	22240	76300	79980	92600
Členské příspěvky	5820	30526	146837	192600	204558
Od učňů	19165	24161	63830	50500	91280
Tiskopisy, kolky, poštovné a ostatní		10616	8228	12710	18769
Výnos jmění	151	691	6453	9847	16657
Náhrada (ekvivalentu nebo nájmu)	840	1138	2617	1240	3438
Různé příjmy	410	179008	12966	10984	17524
Plesový výbor			1000	6300	11195
Dary		1748	207		1892
Celkem	31824	270126	318437	364161	457913

Pozn.: Vybrán byl i rok 1912 jakožto první celý účetní rok Společenstva krejčí v Praze. Vzhledem k tomu, že se nepovedlo najít účetní zprávu za rok 1933, byla použita účetní zpráva za rok 1931 jako nejbližší.

Zdroj: *Rozpočet společenstva krejčí v král. hlav. městě Praze na rok 1912 a 1913*, in: KL, roč. 5, 1913, č. 2 z 31. 1. 1913, s. 2. *Společenstvo krejčí v hl. městě Praze předkládajíc výše...*, in: KL, roč. 13, 1921, č. 8 z 1. 4. 1921, s. 3. *Účet ztráty a zisku za rok 1928*, in: KL, roč. 21, 1929, č. 8 z 15. 4. 1929, s. 5 (příloha). *Účetní zpráva za rok 1931*, in: KL, roč. 24, 1932, č. 7 z 1. 4. 1932, s. 2 (příloha). *Účetní zpráva za rok 1937 Společenstva krejčí v hlav. městě Praze*, in: KL, roč. 30, 1938, č. 8 z 15. 4. 1938, s. příloha.

Inkorporační taxa se po celé sledované období pohybovala okolo 20 % z celkových příjmů společenstva pražských krejčí a nezaznamenala zásadní skok. Oproti tomu v procentuálním zastoupení členských příspěvků v příjmech společenstva se odráží slučovací proces 20. let. V roce 1912 představovaly členské příspěvky pouhých 18 % z příjmů, v roce 1928 to bylo 46 %, aby v roce 1931 ještě stouply na 53 % příjmů. Opačnou tendenci můžeme vysledovat u položky příjmů od učňů. Ty v roce 1912 představovaly celých 60 % z celkových příjmů Společenstva krejčí v Praze, aby v roce 1928 klesly na 20 %. Hospodářská krize výběr ještě snížila na 14 % v roce 1931. Rok 1920 představuje anomálii v příjmech společenstva díky prodeji nakoupených nití, kdy tak položka různých příjmů výjimečně představovala 66 % z celkových příjmů. Rok 1937 představoval procentuálně návrt v příjmech k předkrizovému roku 1931.

Tab. č. 10: Přehled výdajů (K/Kč) Společenstva krejčí v Praze ve vybraných letech (1912–1937)

Výdaje	1912	1920	1928	1931	1937
Osobní	10733	30624	118600	136000	136300
Věcné	5222	33478	100251	118739	133667
Účelové	890	3559	5033	5248	20752
Pro pomocníky	1220	1270	2200	2200	2000
Pro učně	8678	10944	36033	34142	38809
Různé	5101	165292	36876	50212	53199
Zůstatek		24960			
Přírůstek jmění			19444	22868	73186
Celkem	31824	270126	318437	364161	457913

Pozn.: Vybrán byl i rok 1912 jakožto první celý účetní rok Společenstva krejčí v Praze. Vzhledem k tomu, že se nepovedlo najít účetní zprávu za rok 1933, byla použita účetní zpráva za rok 1931 jako nejbližší.

Zdroj: *Rozpočet společenstva krejčí v král. hlav. městě Praze na rok 1912 a 1913*, in: KL, roč. 5, 1913, č. 2 z 31. 1. 1913, s. 2. *Společenstvo krejčí v hl. městě Praze předkládajíc výše...*, in: KL, roč. 13, 1921, č. 8 z 1. 4. 1921, s. 3. *Účet ztráty a zisku za rok 1928*, in: KL, roč. 21, 1929, č. 8 z 15. 4. 1929, s. 5 (příloha). *Účetní zpráva za rok 1931*, in: KL, roč. 24, 1932, č. 7 z 1. 4. 1932, s. 2 (příloha). *Účetní zpráva za rok 1937 Společenstva krejčí v hlav. městě Praze*, in: KL, roč. 30, 1938, č. 8 z 15. 4. 1938, s. příloha.

Výdaje Společenstva krejčí v Praze dle účetních závěrek, popřípadě návrhu rozpočtu byly rozděleny do osmi kategorií. Osobní výdaje (odměny pro vedení společenstva a pomocné administrativní pracovníky) se ve vybraných letech pohybovaly mezi 30 až 40 % z celkových výdajů společenstva, přičemž nevíce dosáhly v letech 1928 a 1931 (37 %). Věcné výdaje (náklady spojené se společenstevní kanceláří, knihy, periodika, členské poplatky jiným korporacím) se v letech 1912 a 1920 byly okolo 15 % z celkových výdajů, přičemž v letech v druhé polovině 20. a 30. léta došlo ke zvýšení na přibližně 30 % z celkových výdajů. Účelové náklady (kontrolorům účtů, vyměřování daní, sjezdy/schůze apod.) se po celé sledované období pohybovaly mezi 2 až 5 % výdajů společenstva. Výdaje pro pomocníky (např. paušál Hromadě pomocnické, paušál útulně) v roce 1912 byly 4 %, ovšem po 20. a 30. léta se částka konstantně držela na 1 % z celkových výdajů. Oproti pomocníkům si výdaje pro učně (subvence živnostenským školám, učňovským besídkám, odměny pro pilné žáky, pro členy zkušební komise, náklady spojené na udržování zkušební místnosti) stály o trochu lépe. V roce 1912 společenstvo pražských krejčí vydalo na položku učňů 27 % z celkových výdajů, aby ve 20. a 30. letech udržovalo výdaje pro učně mezi 9 až 11 %. Stejně jako u příjmů i u výdajů rok 1920 představuje anomálii díky prodeji nakoupených nití. Dle výše uvedeného lze konstatovat, že slučovací proces 20. let ovlivnil položku věcných nákladů, které vzrostly oproti roku 1912 přibližně jednou tolik. Druhou výraznou změnu je vidět u položky financí určených učňům, tam naopak oproti roku 1912 došlo k výraznému poklesu procentuálního zastoupení v celkovém rozpočtu. Společenstvo krejčí v Praze od 20. let do konce 30. let (1928, 1931, 1937) jednotlivé položky výdajů drželo v přibližně stejné hladině, která odpovídala vybraným příjmům. Výdaje ovlivnit mohlo, tedy se dá předpokládat, že byl položen důraz na maximální hospodárnost. Ovlivňování růstu členské základny sice do určité míry chránilo pražský trh s oděvy (viz podkapitola 11.3) od příliš velké konkurence, ale současně mohlo společenstvo do jisté míry připravovat o potřebné finance. Současně dochované archivní prameny vypovídají o

liknavosti členů v otázce placení členských příspěvků. Je ovšem otázkou, zda by společenstvo pražských krejčí disponovalo dostatečnými financemi i při 100 % úhradě každoročních členských příspěvků. Pravděpodobně ne.

11 Agenda

Agenda, kterou se Společenstvo krejčí zabývalo, byla ve stanovách vymezena jako tři oblasti – hospodářská, vzdělávací a humanitní. Pro účely této diplomové práce byly výše naznačené okruhy rozděleny do sedmi tematických podkapitol. První pojednává o agendě obecně spojené s výkonem krejčovského řemesla. Druhá podkapitola pojednává o kolektivní smlouvě a mzdových cenících. Třetí podkapitola se věnuje podobám podpory krejčích na trhu s oděvy, čtvrtá pak završuje hospodářskou oblast agendy formami postupu proti tzv. fušerům. Pátá podkapitola se zaměřuje na vzdělávání nové generace krejčovských řemeslníků a zohledňuje problematiku učňů a živnostenských pokračovacích škol. Samostatná podkapitola je věnována osvětové činnosti společenstva realizované mimo jiné odbornými přednáškami a poradenskou činností. Kapitola je zakončena pojednáním o humanitní činnosti společenstva pražských krejčí.

11.1 Krejčovská živnost

Základní agendou spojenou s podnikáním, kterou Společenstvo krejčí v Praze vykonávalo již při svém vzniku a následně po celé sledované období, byla živnostenská agenda. Ta zahrnovala zpracování a evidenci nově opovězených krejčovských živností, ukončení členství (vzdání se živnosti, dočasné pozastavení živnosti,²⁴⁰ úmrtí) a aktualizaci údajů u členů (sídlo/přesídlení podniku/dílny, změny příjmení u žen). V některých případech odpovědi živností byly spojené s žádostí o tzv. dispens, tedy o prominutí některé z podmínek pro nástup krejčovského řemesla, o kterých vedení společenstva podávalo magistrátu vyjádření. Mohlo se jednat o prominutí stanoveného vzdělání, složené zkoušky nebo praxe.²⁴¹ Společenstvo krejčí v Praze se bránilo udělování výjimek po celé sledované období.²⁴²

²⁴⁰ Dle živnostenského řádu se jedná o případy, kdy živnostník oznámí příslušnému živnostenskému úřadu, že na dobu neurčitou přestává provozovat živnost, ale současně si ponechává právo tuto v budoucnu opět vykonávat. Tedy se nejedná o faktické vzdání se živnosti. Viz Tomáš Rebec, *Úplný řád živnostenský*, s. 728.

²⁴¹ Dobová definice dle Ottova slovníku naučeného zněla: „Dispense (lat. dispensio), propuštění z nějakého svazku nebo povinnosti, odstranění překážek, dovození, upuštění“. Viz *Ottův slovník naučný*, sv. 7, Dánsko–Dřevce, Praha 1893, s. 610–611.

²⁴² K zaznamenanému nárůstu žádostí o dispens došlo v čase první světové války. Vedení společenstva se k těmto případům postavilo proti navyšování počtu krejčí podnikatelů a tím i konkurence v pražském

Zvláště agenda opovědí, ke kterým zaujímal společenstvo stanovisko, dávala společenstvu do rukou potencionálně mocný nástroj ovlivňování poměrů na trhu. Sondy do let 1911, 1920 a 1928 dokládají, že v uvedených letech společenstvo s většinou nově přihlášených/opovězených krejčích Společenstvo krejčí v Praze vyjádřilo souhlas. Ke změně postoje došlo ve specifických etapách, a to konkrétně v době první světové války a ve 30. letech. V roce 1916 se vedení společenstva postavilo proti navyšování počtu krejčí podnikatelů a tím i konkurence v pražském obvodě, který už tak byl za válečného stavu postižen nedostatkem práce.²⁴³ Za hospodářské krize je rovněž příznačné zamítání opovědí nových krejčovských živností. Odmítavým postojem k novým členům se společenstvo snažilo bránit růstu počtu krejčích s ohledem na sílící konkurenci ze strany oděvníků/konfektionářů. Překonání krize neznamenovalo změnu postupu společenstva. Nadále se představenstvo k opovědím živností vyjadřovalo nesouhlasně. V důsledku nepovolování nových živností se růstová křivka společenstva zploštila (viz kapitola 8). Tento trend potvrzuje sonda do roku 1933 a 1937.

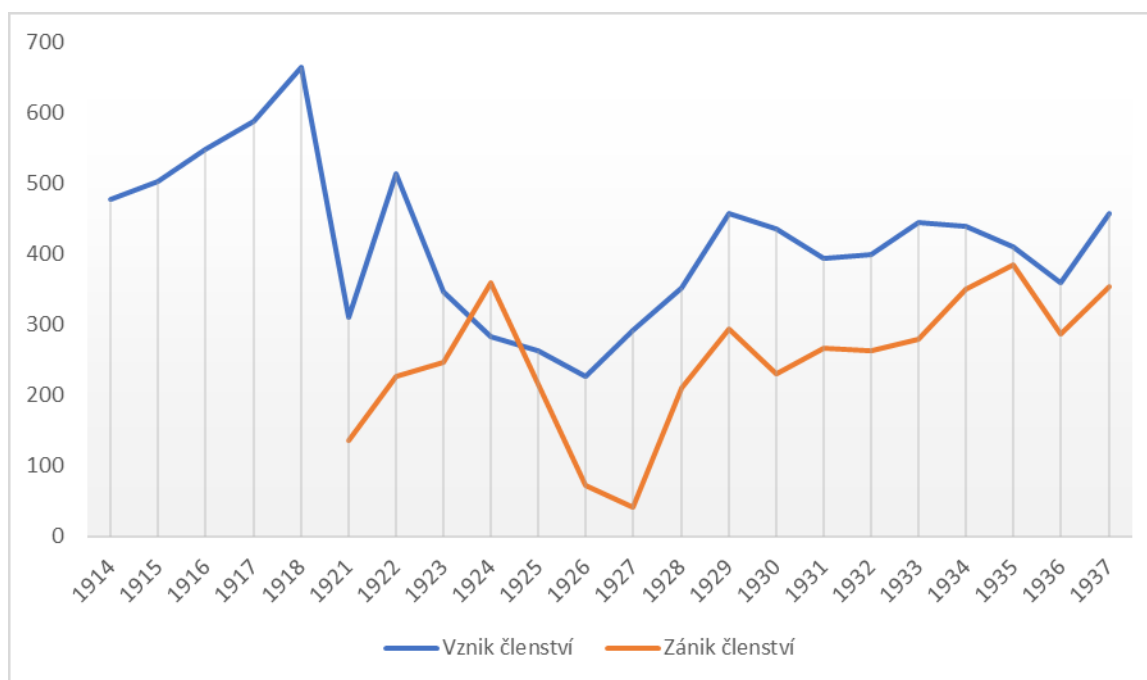
Se členstvím ve Společenstvu pražských krejčí byly spojeny poplatky představující jeden ze dvou hlavních příjmů společenstva. Jednalo se o inkorporační taxu (při ohlášení živnosti a vzniku členství) a každoroční členské příspěvky tvořící od 20. let více jak polovinu příjmů společenstva (viz podkapitola 10.2). Ve vztahu k předměstským společenstvům zůstávala po sloučení pražských společenstev (1911) nevyřešena otázka opakované platby inkorporační taxy při přesídlení krejčích mezi Prahou a jejími předměstími. Zde společenstvo odmítlo jakákoliv jednání s odvoláním na živnostenský řád.²⁴⁴ Tedy do budoucna jedinou cestou zjednodušení administrativy při přestěhování krejčovského podniku v Praze a okolí zůstávalo sloučení všech krejčovských společenstev.

obvodě za válečného stavu, které už tak bylo postižené nedostatkem práce. Viz AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1916, zápis ze schůze představenstva dne 20. 1. 1916.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ Tamtéž, Kniha zápisů 1911, zápis ze schůze představenstva dne 18. 10. 1911.

Graf č. 8: Vznik a zánik (vzdání se živnosti plus zemřelí) členství ve Společenstvu krejčí v Praze ve vybraných letech (1914–1937)

Pozn.: Údaje pro vznik členství se nepodařilo dohledat pro roky 1911, 1912, 1913, 1919 a 1920. Údaje pro zánik členství ve společenstvu se nepodařilo dohledat pro období před rokem 1921.

Zdroj: SOA Praha, f. Obchodní a živnostenská komora Praha, inv. č. 1577, k. 730, V. 4b/K18, Jednací zpráva představenstva Společenstva krejčí v hlavním městě Praze... (1919), s. 18. AMP, f. SKP, neuspořádané, Knihy zápisů z let 1921 až 1937, Jednatelské zprávy za roky 1921 až 1937.

11.2 Kolektivní smlouva a mzdový ceník

Předmětem zájmu Společenstva krejčí v Praze byla stabilizace a koordinace poměrů v rámci vlastní členské základny. Společenstvo intenzivně vstupovalo do vztahů mezi podnikateli a zaměstnanci krejčovských podniků, a to ve smyslu stanovení pracovních podmínek a finančního ohodnocení. Nástroj pro tento úkol společenstvo spatřovalo v kolektivní smlouvě mezi členy a hromadou pomocnickou, která sdružovala a hájila zájmy pomocníků a dělníků při Společenstvu krejčí v Praze.²⁴⁵ Kolektivní smlouva specifikovala pracovní podmínky v podnicích a dílnách, jako byly délka pracovní doby, přestávky,

²⁴⁵ To společenstvu umožňoval § 120b. písm. e) živnostenského řádu.

svátky apod. Součástí kolektivní smlouvy tvořily mzdové ceníky práce. Ty byly sjednávány pro jednotlivá zaměření krejčoviny (pánské, dámské, vojenské) zvláště, kdy každá kategorie byla rozdělena do cenových tříd dle kvality. Ceníky zamezovaly „bujení“ nekalé soutěži udáváním minimálního mzdového ohodnocení za zhotovení konkrétního kusu oděvu. Společenstvo reprezentovalo a hájilo zájmy krejčovských živnostenských podnikatelů (zaměstnavatelů) a hromada pomocnická reprezentovala a bránila krejčovské pomocníky a dělníky (zaměstnance). K jednáním společenstvo zvalo i zástupce krejčovských podniků. Kolektivní smlouva a mzdové ceníky byly standardně sjednávány na delší časový úsek než jeden rok. Konec platnosti mohl být stanoven konkrétním datem nebo zůstal otevřený s tím, že smlouva byla platná do jejího vypovězení jednou ze smluvních stran.²⁴⁶

Úprava kolektivní smlouvy se jeví jako všudypřítomná součást jednání společenstva v celé době jeho existence. Tvořila páteř jednání ve většině let, do kterých byla provedena sonda (1916, 1920, 1928, 1937). Iniciátorem jednání byla většinou hromada pomocnická s cílem vyjednat lepší ekonomické a sociální podmínky krejčovských pomocníků a dělníků. Přinejmenším v roce 1920 ovšem tlak na sjednání nové kolektivní smlouvy a mzdových ceníků vytvářela i státní správa a samospráva. Zájem na stanovení cen práce a spolu s tím i krejčovských výrobků mělo např. ministerstvo pro zásobování lidu a Magistrát hlavního města Prahy z důvodu panujícího napětí mezi krejčovskými dělníky.

Základ jednání tvořil návrh hromady pomocnické předložený společenstvu na změnu kolektivní smlouvy, a to vždy ve smyslu navýšení stávajících cen, rozšíření palety příplatků (zvláštní práce, svátky) a nastavení cenových tříd. Jednání byla náročná a zabrala značný čas, ale téměř vždy vedla ke kompromisu, který byl přijat. Toho nebylo dosaženo v roce 1928, kdy společenstvo pražských krejčí neústupně trvalo na částkách nastavených v kolektivní smlouvě z roku 1927.²⁴⁷ Neúspěšná jednání vyústila v bezsmluvní stav, tzn. kvůli vypovězení původní smlouvy dělnictvem a nepodepsání nové smlouvy se mzdové ohodnocení udávalo podnik od podniku.

Vedení společenstva pražských krejčí v roce 1928 usilovalo o vztazení smlouvy i na konfekční závody. Díky neustálému růstu podílu konfekcionářů na výrobě oděvů v průběhu 20. let 20. století se zároveň zvyšoval podíl krejčích (členů společenstva)

²⁴⁶ Např. kolektivní smlouva sjednaná v roce 1914 měla platnost od 18. března 1914 do 18. března 1916. Oproti tomu kolektivní smlouva z roku 1922 měla jasně stanovený začátek platnosti od 15. dubna daného roku s tím, že pokud nebude smlouva vypovězena zaměstnavateli nebo dělnictvem 4 týdny před koncem roku 1922, zůstává v platnosti i nadále. Viz AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1914, zápis ze schůze představenstva dne 21. 2. 1914. Tamtéž, Kniha zápisů 1922, zápis ze schůze paritní komise dne 23. 3. 1922.

²⁴⁷ Vedení společenstva nebylo schopné se shodnout na kompromisu, proto byla svolána členská schůze, v rámci níž si členové odhlasovali trvání na podmínkách smlouvy z roku 1927.

pracujících pro konfekci.²⁴⁸ Společenstvo vidělo v rozšíření záběru kolektivní smlouvy s ceníkem zajištění ochrany/pomoci členům, které částečně nebo zcela živila sériová výroba pro konfekční podniky.

Společenstvo krejčí v Praze usilovalo i o rozšíření platnosti smlouvy v teritoriální rovině. Uvedená iniciativa reagovala na skutečnost, že tento nástroj koordinace a stabilizace poměrů v řemesle, představující pro společenstvo pražských krejčí standard, ani na sklonku 30. let 20. století nebyl využíván všemi krejčovskými společenstvy v českých zemích. V roce 1937 společenstvo proto v zájmu krejčovského stavu usilovalo o dosažení závazné tvorby a respektování kolektivních smluv a mzdových ceníků v rámci celé republiky.²⁴⁹ Tato iniciativa nebyla dotažena během meziválečného období k završení.

Jak již bylo uvedeno v kapitole věnované organizační struktuře (kapitola 7.4), jednání o kolektivní smlouvě náleželo do kompetence tzv. živnostenské komise (pomocného orgánu představenstva), a v tomto smyslu lze hovořit o jedné z nejvýznamnějších agend, kterou společenstvo řešilo. Ačkoliv se mu dařilo ošetřit pracovní vztah mezi krejčovskými živnostníky a jejich zaměstnanci, v eliminaci nekalé soutěže měl své limity. V takových případech pak společenstvo přistupovalo k dodatečným opatřením mimo kolektivní smlouvu. Konkrétně se tak stalo v roce 1937 přijetím zákazu užívání označení „prvotřídní“ mimo I. mzdovou třídu kolektivní smlouvy a ceníku Společenstva krejčí v Praze, která se jako jediná orientovala dle své definice na exkluzivní zakázkové šití.²⁵⁰

11.3 Podpora krejčích na trhu

K segmentům činnosti Společenstva krejčí v Praze, kterými se snažilo podpořit své členy, byly iniciativy spojené s hájením a zajišťováním příznivých podmínek na trhu, jakož i koordinace podnikatelských aktivit členské základny. Tato podpora zahrnovala širokou paletu nástrojů od zřizování družstev přes podporu propagace/prezentace až po koordinaci postupu vůči konfekcionářům.

Spolupůsobení živnostenských společenstev v oblasti svépomoci stanovoval již živnostenský řád, který jim dával možnost zakládat družstva. Společenstva do nich vkládala kapitál a delegovala své zástupce do vedení. U krejčích lze za nejčastější druh

²⁴⁸ Zora Damová, „*Společenstvo krejčí v Praze*“ 1910–1950, s. 41.

²⁴⁹ Reagovalo tak na vládní nařízení č. 121/1937 Sb., jímž se stanoví možnost vydání cenových směrnic v některých živnostech ze dne 18. 7. 1937, do kterého nebyla zahrnuta živnost krejčovská. Viz AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1937, zápis z členské schůze dne 2. 11. 1937.

²⁵⁰ Tamtéž, zápis ze společenstevní hromady dne 26. 4. 1937.

družstev označit tzv. dodávková družstva. Ta se ucházela o vypsané hromadné/veřejné zakázky na šití oděvů (ve většině případů se jednalo o uniformy a stejnokroje). Tato družstva v sobě sdružovala malé krejčí, kteří by jinak sami na takovéto zakázky neměli šanci dosáhnout. Družstva udržovala přehled o vypsaných zakázkách, připravovala a podávala návrhy (včetně cenových kalkulací), rozdělovala získanou práci, následně hotové zboží vyrovnávala zadavateli dodávky a zisk rozdělovala mezi své členy.

Společenstvo krejčí v Praze se již od svého vzniku (1911) aktivně angažovalo v podpoře krejčovských dodávkových družstev v tom smyslu, že evidovalo a jednalo o vypsaných zakázkách, informovalo o nich v *Krejčovských listech* a intervenovalo u příslušných orgánů státní správy či samosprávy v jejich prospěch. Často tak činilo nejen v zájmu svých pražských členů, ale celého krejčovského stavu. Příkladem může být žádost Výrobního družstva krejčí a kožešníků v Boskovicích, které pražské společenstvo přímo žádalo o větší aktivitu při získávání vojenských dodávek pro krejčí v českých zemích.²⁵¹

V čase první světové války společenstvo svou aktivitu na poli hromadných dodávek ještě zintenzivnilo, neboť získání zakázky představovalo často pro malé krejčí jediný způsob výdělku.²⁵² V roce 1916 samo Společenstvo krejčí v Praze podalo prostřednictvím Obchodní a živnostenské komory v Praze minimálně v jednom případě nabídku na vyhlášenou dodávku.²⁵³ Svůj záběr dokonce rozšířilo. Mimo dodávek na šití oděvů mělo zájem i o zakázky spravování oděvů. V této věci intervenovalo u vojenské správy, aby spravování uniforem a oděvů udělovalo v první řadě Dodávkové ústředně, která by práci rozdělovala mezi společenstva a družstva.²⁵⁴ První světová válka představuje kulminační bod podpory dodávkových družstev ze strany Společenstva krejčí v Praze, což potvrzuje i poskytování ručení za jejich závazky vzniklé za účelem opatření materiálu pro výrobu.²⁵⁵

V meziválečném období role Společenstva krejčí v Praze jako zprostředkovatele hromadných zakázek pro družstva prakticky mizí. Obecně lze říci, že tento druh agendy přešel více do režie samotných družstev v porovnání s praxí před rokem 1920. Společenstvo jako „správce“ ve 20. a 30. letech dohlíželo na fungující síť pražských krejčovských družstev, která dosáhla osamostatnění v jednání a vyřizování státních

²⁵¹ Tamtéž, Kniha zápisů 1911, zápis ze schůze představenstva dne 10. 5. 1911.

²⁵² Tamtéž, Kniha zápisů 1916, zápis ze představenstva dne 20. 1. 1916.

²⁵³ Tamtéž, zápis ze představenstva dne 26. 7. 1916.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Jednalo se např. o ručení za půjčku Odstřížkovému družstvu ve výši 6000,- K, Sdružení samostatných mistrů krejčovských na Smíchově ve výši 1500,- K. Společenstvo mělo jednotná pravidla pro všechna ručení, šlo o 4letou výpovědní lhůtu a 4% úroku. Viz Tamtéž, zápis ze představenstva dne 20. 1. 1916. Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 24. 2. 1916.

zakázek.²⁵⁶ Vzvednutí podpory dodávkových družstev opakovaně přineslo až období hospodářské krize, ale pouze v rovině intervencí.²⁵⁷ V roce 1933 vyplynula na povrch i řevnivost mezi členy a dobrovolnými členy (tj. krejčovskými družstvy) v otázce ochrany a pomoci při přidělování státních zakázek.²⁵⁸ To dokládá problémy a napjaté vztahy v rámci krejčovského řemesla a dosažení autonomie družstev na pražském společenstvu.

Významná participace společenstva pražských krejčí na zajišťování hromadných zakázek svědčí o nedostatečné síti krejčovských dodávkových družstev v českých zemích a její nedostatečné efektivnosti. Společenstvo si tohoto problému bylo vědomo, proto již na konci roku 1911 připravovalo návrh na zřízení nového celopražského dodávkového družstva. Návrh na jeho zřízení byl v roce 1916 c. k. obchodním soudem zamítnut. Zda došlo později k jeho realizaci, se v dokumentech nepodařilo zjistit.²⁵⁹

Družstevní aktivity podporovalo společenstvo i v oblasti společného nákupu materiálu. Při svém založení mělo Společenstvo krejčí v Praze převzít správu družstva tzv. „tržnice pro krejčí“. Zásobní společenstvo krejčí v zemích koruny České se sídlem v Praze vzniklo roku 1898, a jakožto svépomocná organizace mělo podporovat především pražské krejčí formou hromadného nákupu kvalitního materiálu a jeho následného prodeje mezi ně za dostupné ceny.²⁶⁰ Společenstvo krejčí v Praze realizovalo hromadný nákup např. v roce 1920. Jednalo se o nákup nití v celkové hodnotě 142 116,- Kč, které pak odprodávalo členům. Tato základní krejčovská potřeba byla po skončení války nedostatkovým zbožím, a to i mimo krejčovský obor (nedostupnost nití na trhu ovlivnila dokonce i uzenáře a jejich výrobu²⁶¹).

Společenstvo krejčí v Praze ve sledovaném období činilo kroky na poli společné prezentace/propagace zakázkového šití. Cílem bylo oslovit zákazníky a přesvědčit je, že šaty zhotovené krejčím mají svou jedinečnou hodnotu, do které se vyplatí investovat. Pro

²⁵⁶ V takovém smyslu vypovídají i Krejčovské listy z daného období. Viz A. Veverková, *Krejčovské listy 1909–1926*, s. 342.

²⁵⁷ Společenstvo se obrátilo na členy obecního zastupitelstva Hlavního města Prahy z klubu Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské a klubu Národní demokracie ve věci přidělování zakázek na šití obleků. Společenstvo krejčí v Praze žádalo o zastavení poškozování pražského krejčovského stavu přidělováním zakázek na obleky pro sociální ústavy hlavního města konfekčním závodům oproti praxi v minulosti. Kluby byla přislíbena pomoc, bližší podrobnosti však pramen nepřináší. Viz AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1933, zápis ze schůze představenstva dne 7. 12. 1933.

²⁵⁸ Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 23. 3. 1933.

²⁵⁹ C. k. obchodní soud v Praze zamítl žádost o zřízení Dodávkového společenstva krejčů v Praze. Viz Tamtéž, Kniha zápisů 1916, zápis ze představenstva dne 20. 1. 1916.

²⁶⁰ J. V., *Zásobní společenstvo krejčí v zemích koruny České se sídlem v Praze*, in: KL, roč. 2, 1910, č. 7 z 15. 4. 1910, s. 1.

²⁶¹ NA, f. Ministerstvo pro zásobování lidu, Praha (1918–1933), k. č. 154, inv. č. I/26/38, 1919 (3), Společenstvo uzenářů.

zviditelnění členů a krejčovského řemesla se společenstvo zúčastnilo prvního ročníku Pražských vzorkových veletrhů²⁶² konaných v září roku 1920.²⁶³ Uvedeným vystavovatelem bylo samo Společenstvo krejčí v Praze a nebylo jediným živnostenským společenstvem zařazeným v katalogu.²⁶⁴ Tento způsob propagace se pravděpodobně neosvědčil, protože později společenstvo od svých účastí na Pražských vzorkových veletrzích upustilo.²⁶⁵ Pražské vzorkové veletrhy se vyprofilovaly svým určením především pro velkoobchodníky, kdy maloobchodníci se prvních tří ročníků této akce podle Moutvice účastnili „z chyby“ veletržní správy.²⁶⁶

Hospodářská krize 30. let nutila společenstvo věnovat se formám propagace krejčovského řemesla s větší péčí a intenzitou. Takovou byla realizovaná a dle mínění tisku a členů společenstva úspěšná módní přehlídka uspořádaná v roce 1932 v pražské Lucerně. Akce měla ovšem dohru na schůzi představenstva v dubnu roku 1933. Kritika padla především na finanční prodělečnost akce, která se ukázala v účetnictví společenstva pražských krejčích.²⁶⁷ Na konci 30. let se společenstvo rozhodlo pro realizaci ověřené formy propagace, se kterou mělo letitou zkušenost prostřednictvím *Krejčovských listů*. V roce 1937 společenstvo zvolilo jako formu propagace krejčovského řemesla uveřejnění reportáže o zakázkové práci krejčích ve *Večerníku Národních listů*.²⁶⁸ Společenstvo krejčí v Praze mělo zájem o společnou propagaci/prezentaci zakázkového šití oděvů. Podporovalo a zkoušelo ve sledovaném období různé formy (samolepky, letáky, přehlídky, články), jak zákazníky oslovit a přilákat do krejčovských podniků/dílen. Signifikantním problémem se ovšem jeví finance. Společenstvo nedisponovalo dostatečným volným obnosem, kterým by mohlo zafinancovat větší či dokonce masivní kampaň.

Krejčovské řemeslo dlouhodobě „trpělo“ problémem v podobě neplacících zákazníků, což se silně promítalo do platební schopnosti krejčovských podnikatelů a v kontextu velikosti jejich podnikání mohlo narušovat každodenní chod podniků. Investice

²⁶² Pražské vzorkové veletrhy byly pořádány v letech 1920–1951 s přestávkou v čase druhé světové války, a to obvykle v březnu a září. Veletrhy měly sloužit hlavně jednáním na velkoobchodní úrovni a uzavírání obchodů na základě vzorků. Jednou z jejich priorit bylo navazování zahraniční spolupráce. Viz Barbora Štolleová, *Rub a líc hospodářského vývoje dvacátých let*, in: Dagmar Hájková – Pavel Horák (eds.), *Republika československá: 1918–1939*, Praha 2018, s. 408.

²⁶³ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1920, zápisy ze schůzí představenstva duben až září 1920.

²⁶⁴ *Katalog Pražských vzorkových veletrhů*, sv. 1, Praha 1920, s. 137.

²⁶⁵ Společenstvo krejčí v Praze se v roce 1928 neúčastnilo jako vystavovatel sedmnáctého ročníku Pražských vzorkových veletrhů. Viz *Katalog Pražských vzorkových veletrhů*, sv. 17, Praha 1928.

²⁶⁶ Miroslav Moutvic, *Pražské vzorkové veletrhy 1920–1951*, Praha 2000, s. 16.

²⁶⁷ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1933, zápis ze schůze představenstva dne 5. 4. 1933.

²⁶⁸ Z kontextu vyplývá, že tak učinilo minimálně již v roce 1936. Viz Tamtéž, Kniha zápisů 1937, zápis ze schůze představenstva dne 26. 5. 1937.

kapitálu (fyzického i finančního) do vyrobeného oděvu měla zpravidla dlouhou návratnost a mohlo se stát, že se vrátí jen část nebo vůbec ne. Částečně to bylo dáno fungováním procesu řemeslné výroby „na zakázku“. Problém reflektují jak *Krejčovské listy* (již od svého založení 1909), tak i dobová humoristická literatura.²⁶⁹ Představenstvo spolčenstva pražských krejčí se v roce 1911 pokoušelo přijít na funkční řešení neplaticích zákazníků. Projednávalo návrh na zřízení zvláštního spořitelního konta, kam by členové spolčenstva platili příspěvky. Takto naspořené peníze by byly použity na odkoupení účtů dlužících krejčovských zákazníků, kdy by spořitelna „neplatičům“ vystavila účet k eskontování/proplacení.²⁷⁰ Další navrženou možnost řešení spolčenstvo vidělo v nátlaku na zákazníky/přinucení zákazníků platit hotově nebo zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne dodání zakázky.²⁷¹ Do konce roku problém nebyl vyřešen. Prozatím tedy krejčí i nadále „jen“ sdíleli informace o neplaticích zákaznících ve zvláštní rubrice *Krejčovských listů* s názvem „Dotazník“. První světová válka v tomto ohledu pomohla v zaběhnuté praxi, neboť přiměla krejčí změnit formu placení za svou práci, žádat zálohu nebo placení za ušité oděvy hotově.²⁷² V dalších sledovaných letech se problematika platby schopnosti z agendy Spolčenstva krejčí v Praze vytrácí a není řešena ani v čase hospodářské krize. To může svědčit o zlepšení přístupu zákazníků k platbě za zhotovené oděvy. Nakolik došlo na tomto poli k posunu dobové praxe, je otázkou pro další výzkum.

Těžiště problémů krejčí na trhu se v průběhu času stále více posouvalo k problematice vztahu krejčovství/krejčovina a konfekce. Kroky, které Spolčenstvo krejčí v Praze realizovalo vůči svému největšímu konkurentovi na trhu s oděvy, jsou zachyceny ve sledovaném období v letech 1928, 1933 a 1937. V roce 1928 se jednání soustředí z valné části na ochranu krejčovských mistrů pracujících pro konfekční závody. Pouze okrajově je řešeno poškozování pražských krejčí moravskou konfekcí.²⁷³ V roce 1933 nadále přetrvávaly konkurenční problémy s moravskou konfekcí, které v tomto roce dostaly konkrétní podobu ohledně sporu s firmou Rolný.²⁷⁴ Spouštěcím faktorem byl článek o soudním sporu firmy s brněnským spolčenstvem krejčí, načež padl návrh na

²⁶⁹ Např. Hugo Václav Wunsch (ed.), *Encyklopedie humoru a vtipu*, svazek IV. J–K, Praha 1889, s. 331–337.

²⁷⁰ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1911, zápis ze schůze představenstva dne 1. 6. 1911.

²⁷¹ Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 5. 7. 1911.

²⁷² Blíže viz Andrea Veverková, *Krejčovské listy 1909–1926*, s. 345.

²⁷³ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1928, zápis ze schůze konfekční komise ze dne 6. 2. 1928. Tamtéž, zápis ze schůze konfekční komise ze dne 18. 6. 1928.

²⁷⁴ Firma „Rolný, továrna na oděvy“ byla založena roku 1894 Františkem Rolným (1830–1902) v Prostějově a zaměřovala se na konfekční výrobu především pánských a chlapeckých oděvů. V roce 1920 převzal po své matce firmu syn Arnošt Rolný (1887–1950), který podnik v druhé polovině 30. let zmodernizoval. Více viz Ludmila Cvrčková Porkertová, „*Obuv Baťa, oděv Rolný*“, s. 122–133.

vyslání zástupce společenstva do Prostějova na šetření.²⁷⁵ Pokud se mělo jednat o projev solidarity moravské živnostenské korporaci nebo společenstvo získalo potřebnou záminku k zásahu proti konfekčnímu konkurentovi, který významně pronikal i do pražského prostředí, z pramene není možné jednoznačně vyčíst. Druhým problémem, kterým se Společenstvo krejčí v Praze zabývalo, byla praxe pražských konfekčních závodů. Ty se snažily snížit své náklady obcházením společenstevní kolektivní smlouvy ohledně cen práce a zadáváním šití oděvů mistrům za Prahou, kteří pracovali za nižší ceny.²⁷⁶ Tímto krokem byli poškozováni konfekční mistři z řad členů pražského společenstva, kteří v čase krize přicházeli o zakázky a tím pádem i finanční příjem. Aktivity společenstva v oblasti konkurenceschopnosti krejčí v roce 1937 dokládá pokračující soupeření společenstva s pobočkami konfekčních firem Rolný a Nehera,²⁷⁷ ale i např. s obchodem se sportovním oblečením a výbavou založenou a provozovanou Junákem.²⁷⁸ Agenda spojená s konfekcionáři svědčí o eskalaci vzájemné konkurence.

11.4 Boj proti fušerství

Role společenstva pražských krejčí v boji proti „fušerům“ spočívala již od jeho založení (1911) v podávání podnětů Magistrátu hlavního města Prahy na šetření osob poškozujících krejčovské řemeslo. Za fušery společenstvo považovalo ty, kteří šili, přešivali a upravovali oděvy na míru, aniž by disponovali řádným živnostenským oprávněním. Společenstvo se snažilo předcházet/zamezovat zvyšování počtu fušerů.

V roce 1911 představenstvo Společenstva krejčí v Praze kromě jednotlivých ohlášení fušerů projednávalo problém podniků/firem, které neoprávněně braly míry. Původní návrh na svolání protestní veřejné schůze byl zamítnut z důvodu, že by tato mohla působit jako reklama na konfekci. Jako řešení výbor zvolil individuální hlášení případů živnostenskému úřadu.²⁷⁹ V kontextu fušerství byla řešena i otázka nekvalifikovaného šití v trestnicích.²⁸⁰

²⁷⁵ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1933, zápis ze schůze představenstva dne 24. 5. 1933.

²⁷⁶ Tamtéž, zápis z poradní schůze s konfekčními mistry „Vyvážení práce Nymburk“ ze dne 2. 3. 1933.

²⁷⁷ Firma „Jan Nehera, tovární výroba oděvů“ byla založena roku 1927 v Prostějově Janem Neherou (1899–1958) a zaměřovala se na výrobu konfekčních oděvů. Jan Nehera se inspiroval ve vedení svého podniku Tomášem Bařou a jako první zavedl pásovou výrobu oděvů v Českých zemích. Viz Alena Buršíková, „Nehera šije šaty dobře“, s.134–146.

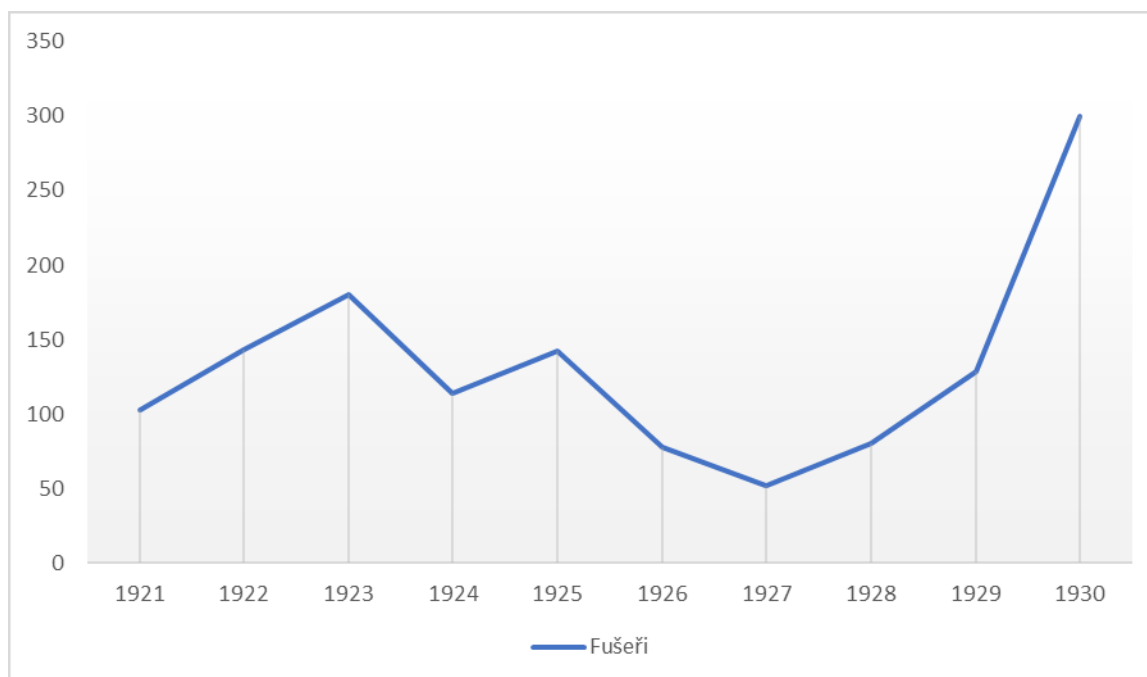
²⁷⁸ Junák – Český skaut byla a stále je česká skautská organizace založená středoškolským profesorem tělocvikem Antonínem Benjaminem Svojsíkem v roce 1914. Svojsík se inspiroval britským skautským hnutím při hledání vedení mládeže v jejím volném čase. Viz Roman Šantora (ed.), *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*, Praha 2012. AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1937, zápis ze schůze představenstva dne 26. 5. 1937.

²⁷⁹ Došlo na řešení problematiky propůjčování oprávnění ke krejčovskému řemeslu mistry konfekčním závodům. Z diskuze vyplynulo, že není třeba vytvořit zákaz pro členy, protože je toto ošetřeno zákonem.

Za první světové války Společenstvo krejčí v Praze ve zvýšené míře řešilo případy „fušerek“ tedy žen, které si za válečné situace snažily vydělat na živobytí zakázkovým šitím bez potřebného oprávnění.

I pro meziválečné období platí, že vědomá či nevědomá produkce fušerů a fušerek v oblasti krejčovského řemesla byla vedením společenstva pražských krejčí sledována a řešena u příslušných úřadů. Ve 20. letech se pohyb ohlášených fušerů pohyboval v řádech desítek až nižších stovek ročně (viz graf č. 9). Pravděpodobně vlivem hospodářské konjunktury počet řešených případů v roce 1927 dosáhl svého minima (50 případů). Naopak fušerství nabylo na palčivosti s příchodem hospodářské krize, kdy v roce 1930 společenstvo pražských krejčí evidovalo oznámení na 300 fušerů. Jednatelské zprávy z 30. let neposkytly explicitní údaje o celkovém počtu nahlášených fušerů, jednoznačně však problém fušerství přetrvával a byl společenstvem řešen až do konce sledovaného období.

Graf č. 9: Přehled počtu řešených případů fušerů Společenstvem krejčí v Praze ve 20. letech 20. století

Problém s tímto případem nekalé soutěže je ten, že se špatně dokazoval. Viz Tamtéž, Kniha zápisů 1911, zápis ze schůze představenstva dne 2. 8. 1911.

²⁸⁰ V roce 1911 představenstvo přistoupilo k oslovení poslanců, aby se zasadili o zákaz zhotovování jakékoliv části oděvu v trestnicích. Viz Tamtéž.

Pozn.: Údaje pro období 1911 až 1920 se bohužel nepodařilo dohledat. Způsob zápisu problematiky fušerů se v jednatelských zprávách od roku 1931 změnil na tolik, že není možné jasně identifikovat počet řešených případů fušerů ve 30. letech.

Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1921 až 1930, Jednatelské zprávy za roky 1921 až 1930.

11.5 Krejčovští učni a živnostenské pokračovací školy

Příprava na výkon krejčovského řemesla probíhala formou učebního poměru spojeného s absolvováním výuky na pokračovací živnostenské škole. Učební doba se pohybovala v rozmezí dvou až čtyř let. Učeň měl svého učebního mistra, který ho vedl a dohlížel na jeho průpravu pro řemeslo. Stanovy Společenstva krejčí v Praze (1937) ve shodě s živnostenským řádem upravují problematiku role a péče společenstva o učně především v tom smyslu, že společenstvo stanovuje, kdo může mít učně, vede jejich přehledy a realizuje potřebné zkoušky (tovaryšské) včetně vydávání vysvědčení/osvědčení (výuční list, tovaryšský list).

Oproti tomu vztah společenstva k pokračovacím živnostenským školám vymezují stanovy velmi obecně. Společenstvo takové instituce mohlo zakládat a finančně podporovat.²⁸¹ Pokračovací živnostenské školy byly specializovanými institucemi určenými pro vzdělání budoucích živnostníků a řemeslníků, které fungovaly při jiném školním ústavu (obecné škole, měšťanské škole, střední škole). Z jedné třetiny pokračovací školy financoval stát, zbývající dvě třetiny financí ležely na zemské a obecní správě, obchodních a živnostenských komorách a popřípadě dalších subjektech ze soukromé sféry (např. profesní spolky, městské spořitelny).²⁸² Jejich organizované zakládání můžeme sledovat od 80. let 19. století. Pokračovací živnostenské školy se rozdělovaly na dva druhy dle svého zaměření na všeobecné nebo odborně zaměřené. Docházka do nich nebyla ani povinná a ani všeobecná a navštěvovali je učni, kteří splnili předchozí základní úroveň vzdělání (ukončení povinné školní docházky). Výuka na těchto školách byla tříletá a zahrnovala přípravný kurz a dva ročníky školní docházky.²⁸³ Vyučování probíhalo

²⁸¹ Problematika odborného vzdělání rezonovala hospodářským prostorem ještě před polovinou 19. století v souvislosti s krizí řemesel v habsburské monarchii. Příprava nových generací řemeslníků pro jejich profesní život hrála důležitou roli v otázce přežití malovýroby, která tvořila pevnou součást trhu. Více k problematice odborného školství do roku 1914. Viz Petr Kadlec, *Vzdělání – společnost – hospodářství: utváření profesně vzdělávací infrastruktury v Předlitavsku od poloviny 19. století do roku 1914 na příkladu rakouského Slezska*, Červený Kostelec 2020.

²⁸² Tamtéž, s. 210.

²⁸³ Zdeněk Černožský, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, s. 32–33.

většinou v neděli nebo všední dny večer (cca 6 hodin týdně), kdy školní rok trval sedm měsíců. Kombinovalo dílenskou praxi s teoretickým základem pro vedení živnosti.

Péče o učně mimo teoretickou a praktickou výuku zahrnovala i zajištění kvalitně stráveného volného času. Byly zakládány tzv. učňovské besídky,²⁸⁴ které dbaly na výchovu řemeslnického dorostu v jeho volném čase, což např. mohlo být formou zajištění svačin, doplnění knihovny, pořádání přednášek, výletů, vycházek.²⁸⁵ Financování těchto institucí se neobešlo bez darů různých mecenášů, na které byly odkázány. Postupný nárůst významu fungování učňovských besídek v první dekádě 20. století dle dobového mínění dokládalo rozšíření okruhu podporovatelů takovýchto ústavů.²⁸⁶

11.5.1 Učni

K základním úkolům zakotveným ve stanovách Společenstva krejčí v Praze ve shodě s živnostenským řádem patřila učňovská agenda. Stěžejní pro společenstvo bylo vedení precizní evidence učňů a zajištění a pořádání tovaryšských zkoušek, a to i z důvodu společenstevních příjmů za přípověď (přijetí učně do učení), za vyučení (úspěšné zakončení učebního poměru a získání výučního listu opravňujícího k výkonu pozice krejčovského pomocníka), za tovaryšskou zkoušku (vyučený učeň po složení zkoušky získal tovaryšský list a status tovaryše). Výše poplatku za přípověď a vyučení je explicitně uvedena ve stanovách. V roce 1937 byl poplatek za přípověď stanoven na 20,- Kč a poplatek za vyučenou na 30,- Kč.²⁸⁷ Mezi válkami (doloženo pro roky 1928, 1933, 1937) učňovské poplatky tvořily 10 až 20 % příjmů společenstva. Ve srovnání s mimopražskými společenstvy byly poplatky v Praze pravděpodobně vyšší. Stanovy společenstva krejčí v Berouně uvádějí částku za přípověď učně ve výši 10,- Kč a za vyučenou pak 20,- Kč.²⁸⁸ Odpouštění poplatků společenstvo provádělo u nemajetných učňů a usneslo se na poloviční taxu za přípověď a za vyučenou pro děti svých členů, kteří se učili krejčovskému řemeslu.²⁸⁹

²⁸⁴ Dobová definice zněla: „V době novější slovem b. [besídka] nazývají se spolky (anglicky club, franc. resource, ital. casino, něm. Verein), střediska poučení a zábavy, jež pečují o vzdělávání a duševní zábavu členů svých jednak hojnými pomůckami literárními (časopisy, slovníky, knihami poučenými i zábavnými), jednak zpěvem, hudbou, deklamacemi, pak přednáškami a častými schůzemi členů v místnostech spolkových, kde členové výměnou myšlének o jednotlivých předmětech vzájemně se poučují nebo přátelským hovorem baví.“ Viz *Ottův slovník naučný*, sv. 3 B-Bianchi, Praha 1890, s. 883.

²⁸⁵ *Desetileté jubileum „Učednické besídky“*, in: KL, roč. 2, 1910, č. 6 z 31. 3. 1910, s. 2–3.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 3.

²⁸⁷ AMP, f. SKP, neuspořádáno, Řády a stanovy 1884–1937, Stanovy, s. 12.

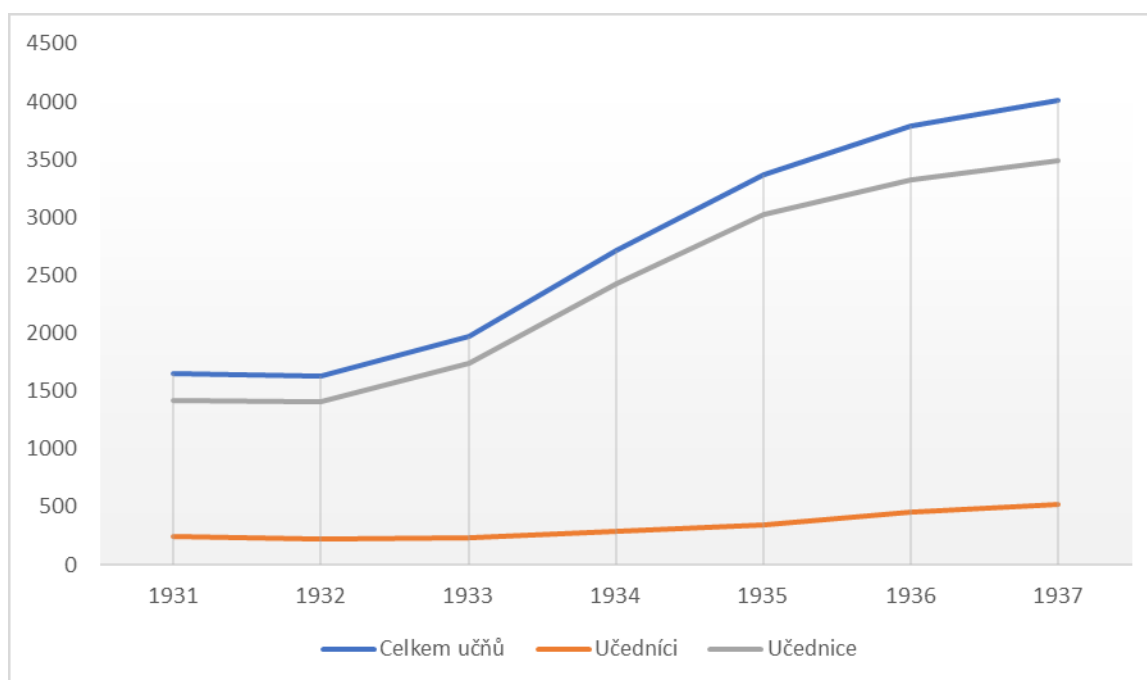
²⁸⁸ SOA Beroun, f. Okresní společenstvo krejčí Beroun (913–1949), Okresní společenstvo krejčí v Berouně Stanovy (1920–1931) inv. č. 1–3, Stanovy společenstva krejčí v Benešově, 1931, s. 6.

²⁸⁹ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1911, zápis ze schůze představenstva dne 5. 7. 1911.

Z hlediska přípovědi řešilo společenstvo pražských krejčí vedle placení poplatků i jistou nedisciplinovanost mistrů. Učební páni nově přijaté učně společenstvu hlásili se zpožděním nebo vůbec. Vedení společenstva v roce 1920 hledalo formu motivace a trestů mistrů, aby učně včas nahlásili. Na jedné straně tak společenstvo „hrozilo hříšníkům“ pokutou²⁹⁰ a na druhé plánovalo prezentovat pozitivní vzor v osobnosti Hany Podolské,²⁹¹ přední pražské dámské krejčové.²⁹²

Sledování vývoje počtu učňů je na základě dochovaných pramenů Společenstva krejčí v Praze problematické. Při sloučení tří pražských krejčovských společenstev na Starém Městě, Novém Městě a Malé Straně v roce 1911 tyto korporace evidovaly celkem 1811 učňů. Potřebné údaje o celkovém počtu učňů evidovaných Společenstvem krejčí v Praze máme následně až pro roky 1931 až 1937. V roce 1931 společenstvo evidovalo celkem 1654 učňů (z toho 239 chlapců, 1415 dívek). Počet učňů soustavně rostl až do roku 1937, kdy dosáhl svého vrcholu, a to 4014 učňů (z toho 523 chlapců, 3491 dívek). Poukázat na poměr mezi chlapci a dívkami. – Charakteristickým trendem je významná převaha dívek mezi učni, a to v poměru 87 % dívek a 13 % chlapců.

Graf č. 10: Vývoj počtu učňů Společenstva krejčí v Praze ve 30. letech 20. století

²⁹⁰ Tamtéž, Kniha zápisů 1920, zápis ze schůze představenstva dne 10. 6. 1920.

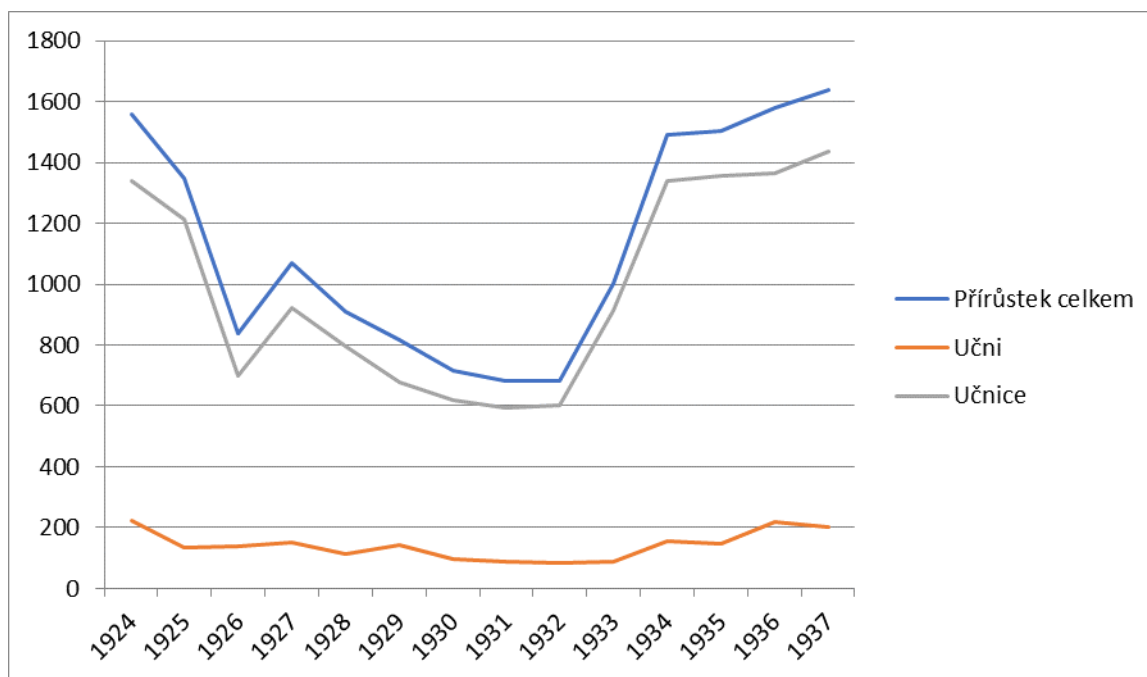
²⁹¹ Hana Podolská (1880–1970) krejčová, majitelka a provozovatelka pražského módního salonu, která v meziválečném období byla řazena mezi krejčovskou elitu. Viz Eva Uchalová, *Hana Podolská: legenda české módy*, Praha 2018.

²⁹² AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1920, zápis ze schůze představenstva dne 13. 10. 1920.

Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1931–1937, Jednatelské zprávy z let 1931–1937.

O vývoji nově přijatých učňů vypovídá graf č. 11. Přírůstek učňů společenstva ve 20. a 30. letech pohyboval mezi sedmi stovkami až šestnácti sty v každém roce. V roce 1924 společenstvo zaevidovalo celkem 1560 nových učňů (z toho 221 chlapců, 1339 dívek), kdy počet přihlášených učňů v jednotlivých letech postupně klesal až na pouhých 715 v roce 1930 (z toho 97 chlapců, 618 dívek). Nastoupený trend se razantně změnil na počátku 30. let, kdy je zřejmý strmý růst mezi lety 1932 (684 nových učňů) až 1934 (1492 nových učňů), tedy o 118 %. Navzdory změně trendu a soustavnému růstu počtu učňů v průběhu 30. let vedení společenstva shledávalo situaci znepokojivou. Nárůst počtu učňů nepovažovalo za dostačující. Do budoucna se tak obávalo nedostatku kvalifikovaných odborných pracovníků v oboru.

Graf č. 11: Vývoj přírůstku učňů Společenstva krejčí v Praze v letech 1924–1937

Zdroj: Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1924–1937, Jednatelské zprávy z let 1924–1937.

Společenstvo krejčí v Praze řešilo také vzdělání učňů. Nejpálčivějším problémem spojeným s touto oblastí, zřejmým i z prostudovaných archivních pramenů, byla liknavá

docházka učňů do pokračovacích škol. Po svém vzniku (1911) společenstvo evidovalo učně řádně nenavštěvující vyučování. V roce 1920 již vedení společenstva apelovalo na členy, aby dohlíželi na řádnou docházku učňů do pokračovacích škol.²⁹³ Situace nedoznala zlepšení ani na konci 30. let. V roce 1937 přetrvávající nedostatečná docházka učňů na vyučování přiměla představenstvo k využití dosud nevyužívané nástroje. Nejvyšším trestem, ke kterému bylo společenstvo oprávněno, bylo odebrání práva vést učně.²⁹⁴ V čase první světové války Společenstvo pražských krejčí v rámci učňovských smluv ošetřilo další nešvar spojený se vzděláváním krejčovského dorostu, a to přebíhání učňů mezi mistry.²⁹⁵ Za války dokonce společenstvo otevřelo otázku zhoršení mravní úrovně učňů. Návrhy řešení byly ovšem odloženy na dobu míru.²⁹⁶

Společenstvo krejčí v Praze během sledovaného období ze svého rozpočtu pravidelně vyčlenilo částku na tzv. „odměny pro pilné žáky“. Každý školní rok byli obdarováni učni a učnice, kteří projevíli značné nadání a plně se věnovali svým povinnostem spojeným se vzděláním na živnostenských pokračovacích školách. Za vyčleněné prostředky ve sledovaných letech společenstvo nakoupilo školní pomůcky a knihy jako odměny. Za touto činností jednoznačně stála snaha společenstva podpořit docházku učňů do škol a motivovat je ke studiu. Částky pro tento účel se do roku 1920 držely v řádech stovek korun ročně (v rozmezí 200 až 500 K). Spočítáme-li procentuální zastoupení odměn pro pilné žáky ve vztahu k celkovým výdajům společenstva pražských krejčí, čísla mluví jasně. Jednalo se o symbolickou částku. V roce 1912 částka na odměny představovala 1,6 % celkových výdajů, v roce 1920 klesla na 0,7 %. I přes navýšení částky v roce 1921 na 2 000,- Kč společenstvo tuto nadále nezvyšovalo, a tak podpora do konce sledovaného období představovala méně než jedno procento celkových výdajů.

Pokud se týče finančního zaopatření učňovských besídek z rozpočtu společenstva pražských krejčí, stálo si velmi podobně jako odměňování učňů. Od vzniku společenstva (1911) do roku 1920 se peněžitá pomoc pohybovala v řádech desítek korun, kdy nepřekročila částku 150,- K, tedy představovala 0,5 % a méně z celkových výdajů. V roce 1928 byla částka navýšena na „závratných“ 3000,- Kč, což ovšem představovalo 0,9 % z celkových výdajů společenstva v daném roce. S příchodem hospodářské krize částka v poměru k výdajům klesla zpátky na méně než 0,5 % (v roce 1931 částka 1200 představovala 0,3 %) a v této hodnotě setrvala až do konce sledovaného období.

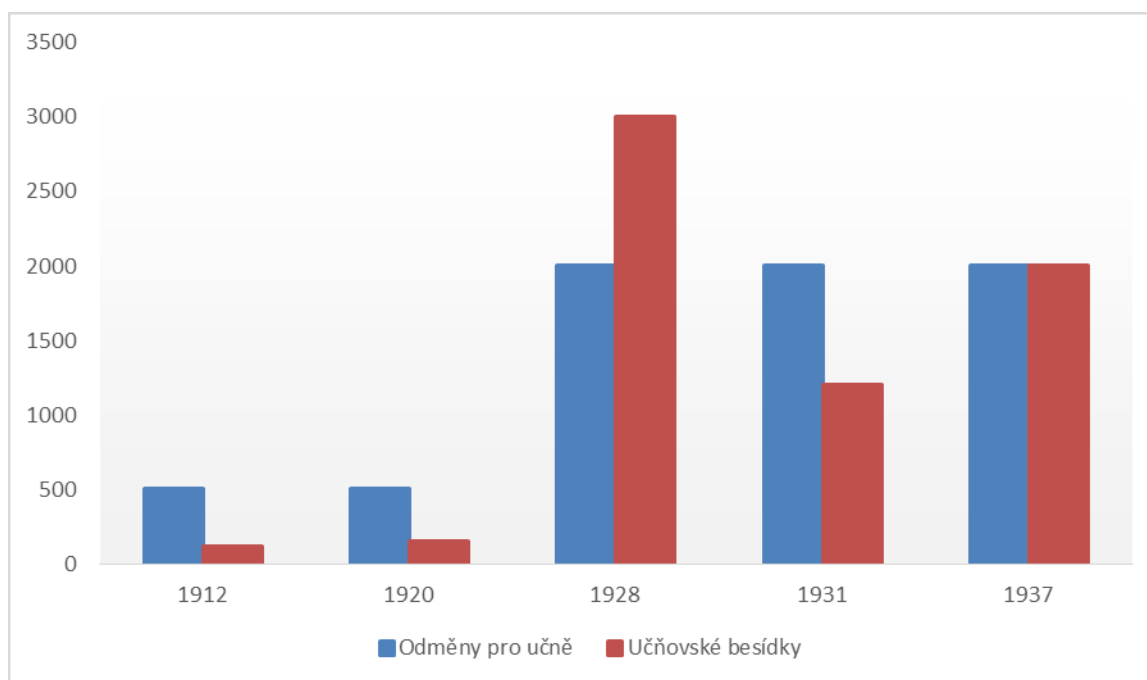
²⁹³ Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 1. 4. 1920.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ Tamtéž, Kniha zápisů 1916, zápis ze schůze představenstva dne 22. 3. 1916.

²⁹⁶ Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 26. 9. 1916.

Graf č. 12: Odměňování učňů a finanční podpora učňovských besídek (K/Kč) Společenstvem krejčí v Praze ve vybraných letech (1912–1937)

Pozn.: Vybrán byl i rok 1912 jakožto první celý účetní rok Společenstva krejčí v Praze. Vzhledem k tomu, že se nepovedlo najít účetní zprávu za rok 1933, byla použita účetní zpráva za rok 1931 jako nejbližší.

Zdroj: *Rozpočet společenstva krejčí v král. hlav. městě Praze na rok 1912 a 1913*, in: KL, roč. 5, 1913, č. 2 z 31. 1. 1913, s. 2. *Společenstvo krejčí v hl. městě Praze předkládajíc výše...*, in: KL, roč. 13, 1921, č. 8 z 1. 4. 1921, s. 3. *Účet ztráty a zisku za rok 1928*, in: KL, roč. 21, 1929, č. 8 z 15. 4. 1929, s. 5 (příloha). *Účetní zpráva za rok 1931*, in: KL, roč. 24, 1932, č. 7 z 1. 4. 1932, s. 2 (příloha). *Účetní zpráva za rok 1937 Společenstva krejčí v hlav. městě Praze*, in: KL, roč. 30, 1938, č. 8 z 15. 4. 1938, s. příloha.

11.5.2 Živnostenské pokračovací školy

Vedle péče o učně jako jednotlivce se Společenstvo krejčí v Praze zabývalo podporou živnostenských pokračovacích škol. Pro zachování úrovně krejčovského řemesla bylo třeba zajistit moderní přípravu učňů, aby získali dostatečné teoretické vědomosti spolu s odpovídajícími praktickými zkušenostmi, které by jim zajistily uplatnění v oboru. Žádoucí byly nejen reformy stávajících učebních osnov, ale rovněž doplnění sítě ústavů pro výuku. V roce 1910, tedy v době kulminujícího procesu přípravy založení společenstva, se základním nedostatům živnostenských pokračovacích škol věnovaly

Krejčovské listy.²⁹⁷ Byly spatřovány hlavně v centralistických snahách Vídně a v nedostatečné finanční podpoře ze státní pokladny. Východisko současníci viděli ve svépomoci.²⁹⁸ Problémy tedy nebyly jen s náplní osnov, sladěním dílenské praxe se školní docházkou a zajištěním dostatku vhodných pedagogů do škol, ale i v otázce právní a finanční. Společenstvo pražských krejčích se zapojovalo do širších zájmových struktur orientovaných na péči o živnostenské pokračovací školy. Své zástupce mělo ve Školním výboru živnostenských pokračovacích škol v Praze.

Společenstvo krejčích v Praze pečovalo o hustotu sítě krejčovských pokračovacích škol ve svém obvodu, snažilo se docílit dostupnosti krejčovského vzdělání v Praze. Po svém vzniku (1911) vedení společenstva projednávalo podnět členů na zřízení pokračovací krejčovské školy pro dívky. Ve vztahu k tomuto projektu představenstvo přislíbilo finanční podporu.²⁹⁹ Největší problémy z hlediska počtu a lokace škol nastaly v souvislosti s hospodářskou krizí 30. let. V důsledku rušení některých škol a přesouvání učňů do škol v jiných částech Prahy³⁰⁰ docházelo k zhoršení dostupnosti krejčovských škol oproti předchozím letům (1933). To mohlo odradit rodiče od zvolení krejčovství/krejčoviny jako budoucího povolání jejich potomků a tím pádem přispět ke snížení odborně vzdělané pracovní síly v oboru. Tato obava se ukázala spíše jako lichá, protože počet nově zapsaných učňů, jak již bylo výše uvedeno, v celých 30. letech kontinuálně rostl.

Stanovy Společenstva krejčích v Praze (1937) udávají, že alespoň polovina příjmů z učňovských poplatků má být investována zpět do této oblasti agendy společenstva. V případě pokračovacích živnostenských škol se jednalo o následující sumy. V roce 1912 subvence 6 220,- Kč pro pokračovací školy činila 19,5 % z celkových výdajů společenstva. Ve 20. a 30. letech částky vyplacené živnostenským školám představovaly z celkových výdajů pouhé jednotky procent, v roce 1920 šlo o 7 250,- Kč (2,7 %), v roce 1928 pak o 17 000,- Kč (5,3 %), v roce 1931 15 500,- Kč (4,3 %) a v roce 1937 13 500,- Kč (2,9 %). V průběhu let tedy podpora živnostenským školám relativně klesala. Společenstvo nebylo schopno zajistit krejčovským školám podporu v míře, v jaké tyto instituce poptávaly, neboť na učňovských poplatcích nevybíralo dostatečné sumy.³⁰¹ Problematika financování škol se tak ze strany společenstva jeví jako nedořešená.

²⁹⁷ *Úprava pokračovacího školství*, in: KL, roč. 2, 1910, č. 5 z 15. 3. 1910, s. 2.

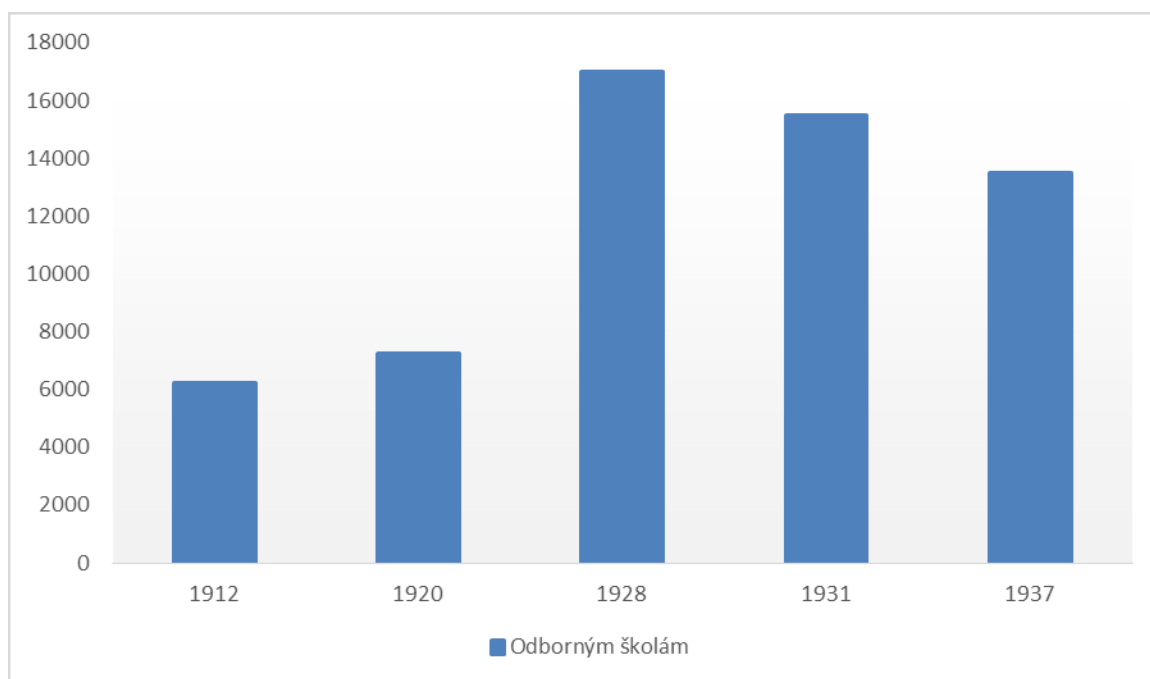
²⁹⁸ Tamtéž, s. 1.

²⁹⁹ *Představenstvo společenstva krejčích v král. hlav. městě Praze...*, in: KL, roč. 3, 1911, č. 17 z 15. 9. 1911, s. 5.

³⁰⁰ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1933, zápis ze schůze představenstva dne 7. 12. 1933.

³⁰¹ Např. k roku 1937. Viz Tamtéž, Kniha zápisů 1937, zápis ze schůze představenstva dne 21. 1. 1937.

Graf č. 13: Výše subvencí (K/Kč) poskytnutých Společenstvem krejčí v Praze živnostenským pokračovacím školám ve svém obvodu ve vybraných letech (1912–1937)

Pozn.: Vybrán byl i rok 1912 jakožto první celý účetní rok Společenstva krejčí v Praze. Vzhledem k tomu, že se nepovedlo najít účetní zprávu za rok 1933, byla použita účetní zpráva za rok 1931 jako nejbližší.

Zdroj: *Rozpočet společenstva krejčí v král. hlav. městě Praze na rok 1912 a 1913*, in: KL, roč. 5, 1913, č. 2 z 31. 1. 1913, s. 2. *Společenstvo krejčí v hl. městě Praze předkládajíc výše...*, in: KL, roč. 13, 1921, č. 8 z 1. 4. 1921, s. 3. *Účet ztráty a zisku za rok 1928*, in: KL, roč. 21, 1929, č. 8 z 15. 4. 1929, s. 5 (příloha). *Účetní zpráva za rok 1931*, in: KL, roč. 24, 1932, č. 7 z 1. 4. 1932, s. 2 (příloha). *Účetní zpráva za rok 1937 Společenstva krejčí v hlav. městě Praze*, in: KL, roč. 30, 1938, č. 8 z 15. 4. 1938, s. příloha.

Společenstvo krejčí v Praze v otázce financování jednalo přímo s ústředními orgány republiky. V roce 1928 byl např. připravován vládou návrh na úpravu využití výtěžku z pokut udělených členům a pomocníkům živnostenských společenstev za přestupky živnostenského řádu. Nově měly připadnout státu, a ne jako dosud fondu pokračovacích škol při ministerstvu školství a národní osvěty³⁰². Společenstvo plánovalo na změnu

³⁰² Pokut do fondu živnostenských škol plynuly od roku 1926 na základě doplňujícího zákona živnostenského řádu č. 141/1926 Sb. Původně (do roku 1926) pokuty byly příjmem nemocenských pokladen.

reagovat protestem přímo u zainteresovaného ministerstva.³⁰³ V roce 1937 společenstvo jednalo s ministerstvem školství a národní osvěty ve věci změny klíče pro rozdělování subvencí pro pokračovací školy. Školy byly finančně podporovány na základě počtu krejčovských učňů, kteří je navštěvovali. Ministerstvo navrhovalo finance rozdělovat podle počtu obyvatel obcí, ve kterých se školy nacházely. Vedení společenstva navrhouvanou změnu razantně odmítlo.³⁰⁴

Součástí agendy Společenstva krejčů v Praze v oblasti pokračovacích živnostenských škol bylo zajištění/zlepšení kvality výuky na školách. Společenstvo řešilo problematiku učebních osnov. Např. v roce 1911 na návrh Jednoty samostatných mistrů krejčovských pro Prahu projednávalo otázku zavedení dílenského vyučování na pokračovacích školách a úpravu vyučovacích hodin.³⁰⁵ Za první světové války vzhledem ke konci platnosti učebních osnov společenstvo připravilo memorandum pro školní výbor obsahující podněty na reformu pokračovacích škol a dosavadních osnov.³⁰⁶ Na počátku 20. let 20. století byly z dlouhodobějších cílů společenstva důležitá dvě témata. V prvním případě se týkalo potřeby z odbornění školství, která zazněla i v souvislosti s pokračujícím slučováním pražských krejčovských společenstev.³⁰⁷ Druhou pak nová učební osnova pro pokračovací školy, kde společenstvo navázalo na jednání započatá již během první světové války. Stále však mezi krejčimi existovaly dva názorové tábory na náplň výuky. Jeden, spíše tradicionalistický, kladl důraz na praktickou stránku řemesla. Druzí viděli potřebu komplexního vzdělání nové generace krejčů, jimž pro úspěšnou živnost nestačí pouze řemeslná zručnost. Proces modernizace odborného školství dovršen ještě v této době rozhodně nebyl. Ve 30. letech se např. jednalo o potřebě nových a jednotných osnov stříhů pánské krejčoviny.³⁰⁸

Klíčový problém v celém sledovaném období představoval nedostatek odborných učitelů, který společenstvo řešilo i za první světové války. To zahrnovalo např. zřízení dílenského vyučování v Praze VII. pro krejčovské učně, poměrné rozdělování žáků odborně zaměřeným učitelům (rozdělení na mužskou a dámskou krejčovinu), jmenování nových odborných učitelů po vyjádření a souhlasu společenstva, pravidelné svolávání

³⁰³ AMP, f. SKP, nezpracováno, zápis ze schůze presidiální komise ze dne 17. 2. 1928.

³⁰⁴ Tamtéž, Kniha zápisů 1937, zápis ze schůze představenstva dne 1. 4. 1937.

³⁰⁵ Zápis ze schůze představenstva dne 18. 10. 1911, in: KL, roč. 3, 1911, č. 20 z 31. 10. 1911, s. 4.

³⁰⁶ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1916, schůze představenstva dne 27. 6. 1916.

³⁰⁷ Tamtéž, Kniha zápisů 1920, zápis ze schůze představenstva dne 3. 11. 1920.

³⁰⁸ Za vzor byla dána osnova stříhů dámské krejčoviny, kterou připravil a zavedl starosta společenstva František Lipka na Odborné škole krejčovské a modistické na Smíchově. Díky její odbornosti a kvalitě se ze Smíchovské školy rozšířila do celého obvodu Prahy. Viz Tamtéž, Kniha zápisů 1933, zápis ze schůze představenstva dne 14. 7. 1933, s. 4–5.

školního výboru k projednávání aktuálních otázek a problémů.³⁰⁹ Společenstvo řešilo přístup učitelů k výuce.³¹⁰ Dvacátá léta jsou dobou, kdy se pozornost společenstva začíná zaměřovat i na organizování odborných učitelů. Příkladem může být reakce na zprávu o stávce učitelů na živnostenských školách v roce 1922.³¹¹ Další společenstvem reflektovanou záležitostí byla otázka příslušnosti učňovského školství pod Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností řešená na konci 20. let.³¹²

11.6 Osvětová a poradenská činnost

Osvětová činnost představovala další rozvíjení a vzdělávání členské základny. Největší význam má v počátcích fungování Společenstva krejčí v Praze vydávání periodika *Krejčovské lity*. Společenstvo krejčí v Praze se podílelo na financování periodika, které se stalo oficiálním orgánem společenstva pravděpodobně od vzniku společenstva pražských krejčí (do názvu se promítlo až 1924), a zajistilo automaticky předplatné pro každého členy. *Krejčovské listy* přinášely nejen zprávy o aktuálním dění v rámci řemesla, ale i právní, daňové a účetní poradenství, odborné texty o oděvu, textiliích a módě. *Krejčovské listy* si své přední místo jako šířitele osvěty udržely až do 30. let. Vedle vydávání vlastního periodika Společenstvo krejčí v Praze reflektovalo i další odbornou krejčovskou literaturu a tisk. V zápisech jsou zmíněna nejen předplacená periodika či zakoupené publikace společenstvem, ale i jaké tisky byly členům doporučovány. Společenstvo odebíralo tisk a knihy již od svého založení,³¹³ dá se tedy předpokládat, že systematicky budovalo svou vlastní knihovnu pro potřeby vedení i členů. Především ve 30. letech se zvyšoval zájem o odborné tiskoviny.

Osvětová činnost společenstva zahrnovala pořádání přednášek a kurzů. Zvláštního významu nabyly uvedené aktivity za první světové války. Představenstvo souhlasilo a přislíbilo spolupráci na kurzu při Technologicko-průmyslovém muzeu pro válečné invalidy

³⁰⁹ Samy odborné učitelky, které byly členkami společenstva pražských krejčí, podaly společenstvu žádost, aby jim v následujícím roce nebyl navyšován počet hodin. AMP, Společenstvo krejčí Praha, nezpracováno, Kniha zápisů 1916, zápis ze schůze představenstva dne 26. 7. 1916.

³¹⁰ V roce 1916 např. odborný učitel v rámci své výuky před učni otevřeně kritizoval fungování pražských dodávkových družstev, což v rámci představenstva vyvolalo značný poprask. Věc byla prošetřena ze strany představenstva, které nakonec navrhlo udělit Josefu Jermáři odbornému učiteli Technologicko-průmyslového musea a pokračovací školy v Praze důtku. Jermář se proti důtce ohradil a požadoval od společenstva omluvu. Vyústění sporu se bohužel v pramenech nepovedlo dohledat, ačkoliv jednání o případu zazněla na třech schůzích. Viz Zápis ze schůze ze dne 22. 3. 1916, 26. 4. 1916, 18. 5. 1916.

³¹¹ -ajbš., *Nutnost organisace odborných učitelů*, in: KL, roč. 14, 1922, č. 16 z 15. 8. 1922, s. 2–3.

³¹² AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1928, zápis ze schůze představenstva ze dne 10. 11. 1928.

³¹³ Již na schůzi představenstva v květnu roku 1911 bylo projednáno a schváleno předplatné periodického tisku týkajícího se především krejčovského řemesla nebo živnostenské problematiky. Viz Tamtéž, Kniha zápisů 1911, zápis ze schůze představenstva dne 10. 5. 1911.

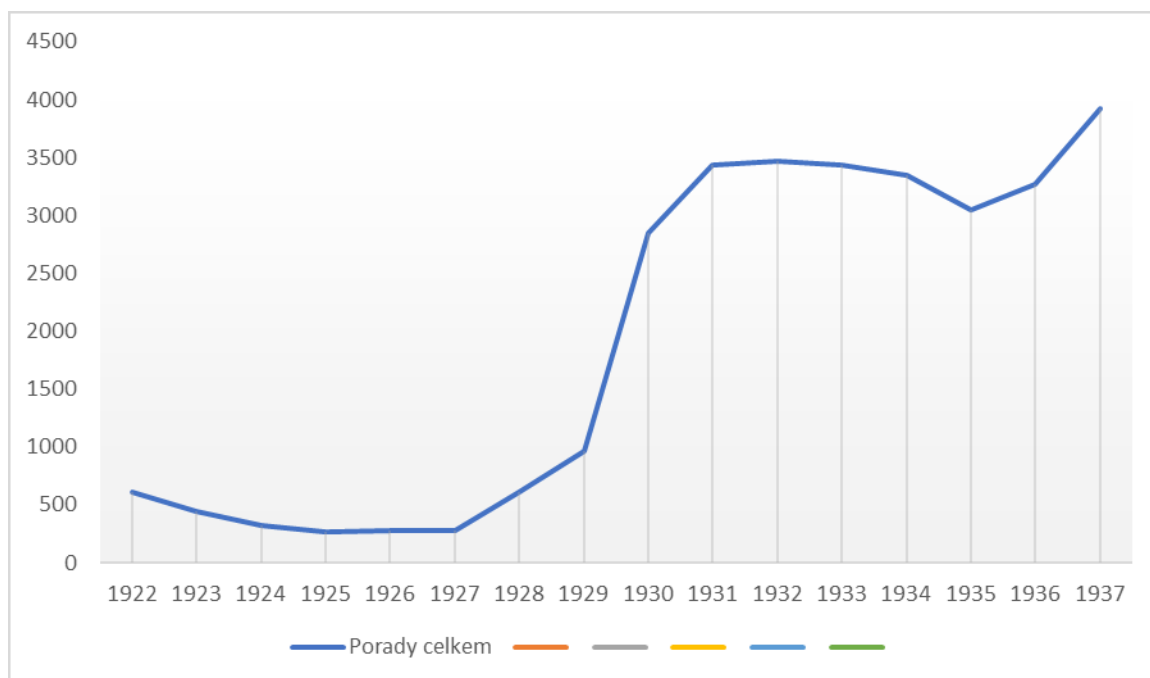
na šití vojenských oděvů, které měly být organizovány za spolupráce s Obchodní a živnostenskou komorou v Praze.³¹⁴ Vzdělávací činnosti v roce 1916 směřovala i na rodinné příslušníky členů povoláné na frontu. Bylo usneseno podat si žádost pro subvenci z fondu pro malé živnosti Zemské správní komise a z těchto prostředků realizovat zvláštní kurzy pro manželky a příbuzné členů společenstva. Náplní se měl kurz zaměřovat celkově na krejčovské řemeslo včetně stříhů a kalkulace ceny výrobků. Žádost měla být odevzdána osobně královskému zemskému sekretáři náměstkem společenstva.³¹⁵ Meziválečné zprávy a dokumenty zachycují přednáškovou činnost společenstva zcela minimálně. Jednatelská zpráva Společenstva krejčí v Praze za rok 1933 uvádí, kteří členové vedení přednášeli v odborných korporacích, ale neobsahuje ani počet realizovaných přednášek a ani korporace, ve kterých byly předneseny. V roce 1937 je přednášková činnost zachycena ve čtyřech zápisech představenstva (z celkového počtu 11 zápisů). Ze zápisů vyplývá praxe, že přednáškovou činnost v tomto roce neiniciovalo společenstvo pražských krejčí, ale další pražská krejčovská zájmová sdružení, kdy přednášející většinou byl členem vedení společenstva.

Jádro osvětové činnosti Společenstva krejčí v Praze spočívalo v poradenské činnosti. Prameny bohužel neuvádějí přesné formy, zda jednalo především o ústní/osobní formu nebo písemnou, ani personální zajištění této činnosti. Na základě dochovaných pramenů rozlišujeme čtyři kategorie poradenské činnosti (problematiku daňovou, živnostensko-právní, účetnicko-kalkulační, opovědí živnosti) a skupinu různé. Ve se 20. letech počet udělených porad pohyboval ve stovkách ročně. Oproti tomu ve 30. letech došlo ve vztahu k hospodářské krizi k markantnímu nárůstu, který během neklesl pod tři tisíce, přičemž nejvíce porad celkem bylo uděleno v roce 1937 ve výši 3924. Pro srovnání v roce 1937 členská základna čítala 6264 členů, kdybychom počítali s jednou poradou na každého člena, tak by 63 % členů v daném roce využilo poradenských služeb společenstva. Po celé sledované období členové společenstva nejvíce využívali daňové poradenství. Zlom v této kategorii přinesla nová daňová legislativa z roku z roku 1927 (zák. č. 76/1927 Sb.). 30. léta ve znamení hospodářské krize přinesly nárůst ve všech kategoriích. Největší dopad je vidět u kategorie živnostensko-právní, kde rozdíl mezi lety 1929 (25 porad) a 1930 (817 porad) činí 792 porad.

³¹⁴ Tamtéž, Kniha zápisů 1916, zápis ze schůze představenstva dne 22. 3. 1916.

³¹⁵ Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 20. 12. 1916.

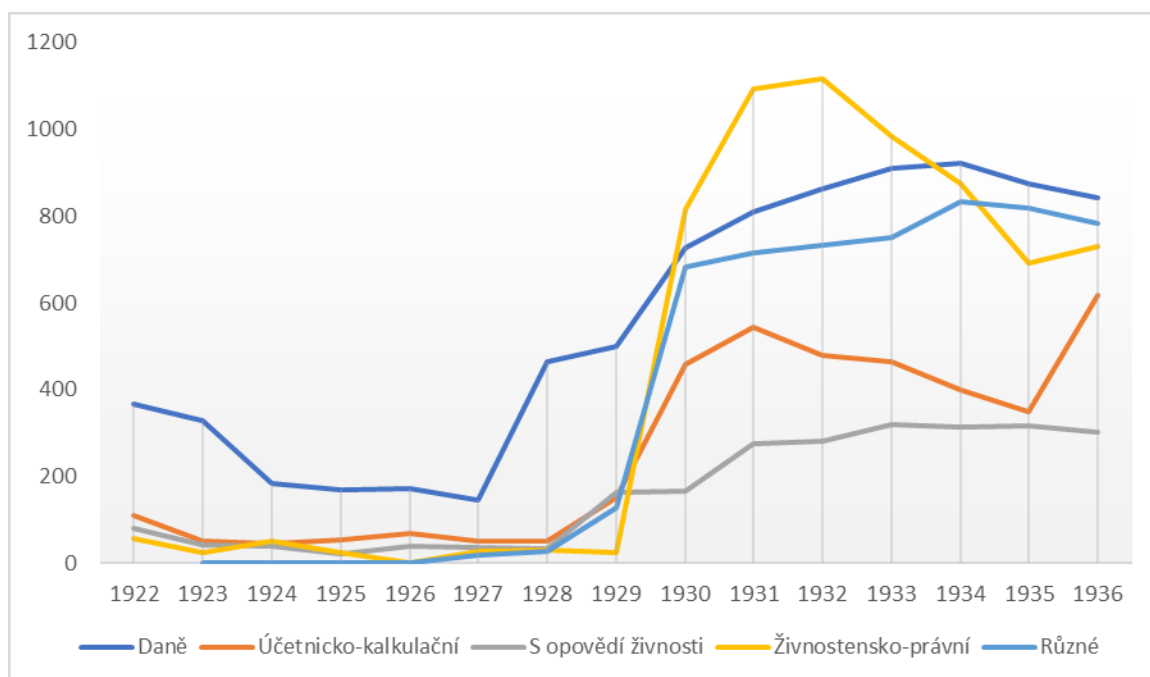
Graf č. 14: Celkem poskytnutých porad členům Společenstvem krejčí v Praze ve 20. a 30. letech 20. století

Pozn.: Údaje o celkem udělených poradách se bohužel nepovedlo dohledat pro roky 1921 a starší.

Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1922–1937, Jednatelské zprávy z let 1922–1937.

Graf č. 15: Poskytnuté porady členům Společenstvem krejčí v Praze dle jednotlivých kategorií ve 20. a 30. letech 20. století

Pozn.: Údaje pro jednotlivé kategorie se bohužel nepovedlo dohledat pro roky 1921 a starší. Jednatelská zpráva z roku 1937 bohužel obsahuje celkový počet realizovaných porad bez poměrů mezi jednotlivými kategoriemi.

Zdroj: AMP, f. SKP, neuspořádáno, Knihy zápisů z let 1922–1936, Jednatelské zprávy z let 1922–1936.

Společenstvo krejčí v Praze investovalo značné personální síly do osvěty své členské základny. Těžiště tohoto segmentu po celé sledované období leželo na Krejčovských listech, které společenstvo nejen finančně podporovalo, ale bylo s ním i v úzkém personálním propojení. Při nadstandardní velikosti členské základny pravděpodobně ve své době nemělo efektivnější nástroj pro šíření informací a osvěty než bylo právě profes periodikum. Současně skrz Krejčovské listy na poli osvěty ovlivňovaly širší vrstvy krejčích v českých zemích. Přednášková činnost na základě prostudovaných materiálů narostla na významu ve 30. letech spolu s hospodářskou krizí. Přednášky často realizovala reprezentace společenstva nebo odborníci na danou problematiku. Zaměřovala se nejčastěji na daňovou a odbornou (stříhovou) problematiku. Poradenská činnost podobně jako přednášky byla mnohem častěji členy vyhledávána/požadována ve 30. letech. Je pravděpodobné, že ji kancelář společenstva provozovala bezplatně (resp. služba předplacená prostřednictvím členského příspěvku). Byla tak dostupná všem bez rozdílu a dosáhli na ni i ti nejpotřebnější.

11.7 Podpora (nejen) členů v nouzi

Společenstvo krejčí v Praze realizovalo rámcově tři formy humanitní podpory svých členů. Ty byly určeny pro krejčí a krejčové, kteří se ocitli v tísnivé životní nebo finanční situaci a popřípadě jim zdravotní stav neumožňoval vykonávat řemeslo a opatřit si tak potřebné finanční prostředky pro živobytí. V první řadě se jednalo o podpůrné fondy/nadace na podporu krejčích jednotlivých společenstev, konkrétně o *Mottlovu nadaci pro schudlé členy a jich vdovy* (založená 1854) a *Nadaci císaře Františka Josefa I. a císařovny Alžběty pražských krejčí* (založená 1854, rovněž označovaná Krachova nadace dle svého zakladatele). Výnosy z úroků ze jmění těchto nadací, které do nich bylo na počátku vloženo a případně časem zvyšováno z rozpočtu společenstva nebo dary, byly každoročně rozdělovány koncem roku potřebným členům, kteří si podali žádost. Představenstvo se v květnu roku 1911 usneslo ohledně Mottlovy nadace, aby nárok na podporu z této nadace měli všichni členové sloučeného společenstva, kdy úroky z nadace měly být rozděleny

mezi žadatele bez ohledu na dřívější příslušnost.³¹⁶ V listopadu 1911 bylo vyhověno 23 žádostem o finanční pomoc a rozděleno 368,- K (každý dostal 16,- Kč).

Dalším podpůrným nástrojem pro členy v nouzi byla tzv. vánoční nadílka. Opět fungovala na principu podávání žádostí jednotlivými členy. Finance pro tuto akci byly získávány vyčleňováním peněz z rozpočtu společenstva, výnosu krejčovského plesu a z případných darů. V roce 1911 (do poloviny prosince) společenstvo pražských krejčí obdrželo celkem 108 žádostí o vánoční podporu. Představenstvo vyčlenilo pro chudé krejčí z vlastního rozpočtu částku 1 200,- K, z té měl každý žadatel či žadatelka obdržet 10,- K podpory s tím, že ještě mohly nějaké žádosti dojít se zpožděním.³¹⁷

V koordinaci s Magistrátem hlavního města Prahy byla udílěna tzv. terna pro chudé krejčovské mistry z nadace podporované z úroků z výkupného za *upuštění od práva nápadu obce pražské k domu čp. 790-II v Praze*.³¹⁸ V roce 1911 bylo mezi tři krejčí rozděleno 233,41 K. Mezi příjemci podpor Společenstva krejčí v Praze byly členové a příslušníci společenstva, a také některé organizace s vazbou na krejčovské řemeslo (např. Spolek pro podporování práce neschopných dělníků krejčovských v Praze),³¹⁹ nebo živnosti obecně (např. Svaz osvětový či Jednota ku povzbuzení průmyslu v Čechách).³²⁰

Zvýšenou pozornost věnovalo Společenstvo krejčí v Praze podporám v době první světové války. Pomoc směřovala především k příslušníkům rodin členů, kteří byli povoláni do armády. Ze speciálně určených a vybraných finančních prostředků bylo pravidelně finančně pomáháno hlavně manželkám odvedených členů. Společenstvo pražských krejčí nově podporovalo drobnými částkami humanitní akce přímo vázané na válku (např. Červený kříž), a to v řádech jednotek korun. Jeden ze členů představenstva přednesl společenstvu svůj návrh na založení vlastní nadace na podporu vdov a sirotků.³²¹ V roce 1916 byla založena Nadace Aloise Náhlovského pro vdovy a sirotky padlých vojáků, případně podporující zchudlé členy.³²² Mottlova nadace rozdělila mezi 20 mistrů 336,81 K, celkem tento rok došlo 52 žádostí o pomoc a představenstvo společenstva vybralo 20 nejchudších žadatelů.³²³ Z úroků výkupného byla pro magistrát navržena tři terna, každé

³¹⁶ Toto mělo začít platit po souhlasu Vendelína Mottla. Viz Tamtéž, Kniha zápisů 1911, zápis ze schůze představenstva dne 10. 5. 1911.

³¹⁷ Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 19. 12. 1911.

³¹⁸ *Nadace z výkupného*, in: KL, roč. 12, 1920, č. 19–20 z 15. 10. 1920, s. 6.

³¹⁹ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1911, zápis ze schůze představenstva dne 2. 8. 1911.

³²⁰ Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 22. 6. 1911.

³²¹ Tamtéž, Kniha zápisů 1916, zápis ze schůze představenstva dne 20. 12. 1916.

³²² SOA Praha, f. Obchodní a živnostenská komora Praha, inv. č. 1577, k.730, V. 4b/K18, Jednací zpráva představenstva Společenstva krejčí v hlavním městě Praze... (1919), s. 9.

³²³ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1916, zápis ze schůze představenstva dne 26. 10. 1916.

obsahovalo tři jména potřebných krejčích.³²⁴ Zanedbatelná se jeví suma udělená v rámci Jirouskovy nadace ve výši 11,19 K jednomu členovi společenstva.³²⁵

Po skončení války došlo k relativnímu útlumu v humanitní činnosti. Zůstalo zachováno tradiční rozdělování výnosů z úroků jmění nadací, to konkrétně Mottlovy, Taubnerovy, Jirouskovy a nadace z výkupného.³²⁶ Rozdělované částky se i nadále pohybovaly maximálně v řádech desítek korun a pomůženo bylo ročně přibližně čtyřem desítkám členů.

Z hlediska organizace humanitní pomoci společenstva krejčí v Praze došlo ve 20. letech k přenesení agendy na tzv. *humanitní komisi*. Ta např. v roce 1928 rozdělila úroky z Mottlovy nadace mezi 61 žadatelů a devět žadatelů bylo navrženo magistrátu na rozdělení výnosů z nadace z výkupného.³²⁷ Vánoční nadílka v tomto roce byla realizována. Společenstvo obdrželo 157 žádostí o podporu a pouze jednu se rozhodlo vyloučit. Mezi ostatní byla rozdělena částka 6 000,- Kč v obnosech od 20,- po 70,- Kč.³²⁸

Humanitní pomoc, tj. finanční podpora členů v nouzi, nabývala vzhledem k nástupu hospodářské krize 30. let na významu. V agendě společenstva narůstaly počty žádostí o prominutí členských příspěvků³²⁹ a ve větší míře byly zachyceny žádosti o podporu v nouzi nebo půjčky. Jednorázové podpory byly většinou uděleny, ale půjčky nikoliv. Jako každý rok byla realizována podpora z úroků nadací a vánoční nadílka. Zvláště ve vztahu k vánoční nadílce se představenstvo snažilo zajistit si pro daný rok dostatečný obnos, neboť předpokládalo vyšší počet žádostí oproti předchozím letům. Nárůst žádostí ve srovnání s rokem 1928 se pohyboval v řádu desítek. Zatímco v roce 1928 humanitní komise společenstva pražských krejčí kladně vyřídila celkem 226 žádostí o podporu,³³⁰ v roce 1933 vyhověla celkem 285 žádostem.³³¹ Rozdíl je však při srovnání uvedených let patrný v rozdělených částkách. V roce 1928 komise podpořila členy celkovou částkou 7 482,90 Kč,³³² přičemž v roce 1933 se jednalo již o částku 15 146,40 Kč.³³³ Společenstvo tedy ve svém rozpočtu více než zdvojnásobilo položku pro účely humanitní komise. Podpora a péče o živnostníky v humanitní oblasti rezonovala i v orgánech státní správy.

³²⁴ Bohužel v zápise není zmíněna rozdělovaná částka. Viz Tamtéž.

³²⁵ Tamtéž.

³²⁶ Tamtéž, Kniha zápisů 1920, zápis ze schůze představenstva dne 2. 11. 1920.

³²⁷ Tamtéž, Kniha zápisů 1928, zápis ze schůze humanitní komise dne 24. 10. 1928.

³²⁸ Tamtéž, zápis ze schůze humanitní komise dne 19. 12. 1928.

³²⁹ Tamtéž, Kniha zápisů 1923, zápis ze schůze představenstva dne 5. 4. 1933.

³³⁰ Tamtéž, Kniha zápisů 1928, zápis ze schůze humanitní komise dne 24. 10. 1928 a dne 19. 12. 1928.

³³¹ Tamtéž, Kniha zápisů 1933, zápis ze schůze humanitní komise dne 26. 10. 1933 a dne 14. 12. 1933.

³³² Tamtéž, Kniha zápisů 1928, zápis ze schůze humanitní komise dne 24. 10. 1928 a dne 19. 12. 1928.

³³³ Tamtéž, Kniha zápisů 1933, zápis ze schůze humanitní komise dne 26. 10. 1933 a dne 14. 12. 1933.

Společenstvo krejčí v Praze v tomto ohledu upozorňovalo, že zvýšení humanitní pomoci by znamenalo nepřípustnou zátěž pro členy. Z toho důvodu ve vztahu k ústředním orgánům požadovalo po zefektivnění ochrany malých živnostníků na trhu.³³⁴

Ještě před státoprávními změnami přetrvávají v humanitní oblasti mechanismy z krizových let. V roce 1937 společenstvo obdrželo celkem 365 žádostí o podporu v nouzi, což je o 80 žádostí více než v krizovém roce 1933. Na průběžných podporách bylo vyplaceno nejvíc ve sledovaných letech (1920, 1928, 1933, 1937), a to rovných 1 000,- Kč.³³⁵ Úroky z nadací byly vyplaceny z Mottlovy a nadace z výkupného. Vánoční nadílka byla realizována a dosáhla nejvyšší částky ve sledovaném období a to 17 536,50 Kč. Celkem bylo mezi členy v nouzi společenstvem pražských krejčí rozděleno 19 759,50 Kč.³³⁶ *Humanitní komise* nově v roce 1937 stanovila věkovou hranici pro žadatele podpor z úroků nadací a vánoční nadílky. Tu v první řadě měli obdržet členové, kteří dosáhli alespoň věku 55 let a ocitli se v nouzi.³³⁷ Komise k takovému kroku přistoupila pravděpodobně na základě množství žádostí, které obdržela, a finančních možností společenstva. Dalším novým prvkem, který v této sféře kniha zápisů roku 1937 zaznamenala, bylo vysílání nemajetných členů na zotavenou do společenstvem pronajatého domu mimo Prahu.³³⁸ Pro tento humanitní účel byl založen i zvláštní Fond ozdravovny.

V roce 1937 bylo na Společenstvo krejčí v Praze navázáno celkem 16 nadací či fondů, které měly za účel podporovat členy společenstva. V první řadě na humanitní účely byly užívány výnosy z nadací Mottla, Kracha, z výkupného, Jirouska, Náhlovského a Taubnera. Rozdělování finančních prostředků z těchto nadací je zachyceno v zápisech ze schůzí orgánů Společenstva krejčí v Praze. Finanční pomoc pětičlenných výborů spravujících původní jmění sloučených společenstev byla v režii těchto fondů a o jejím vnitřním fungování v zápisech společenstva nejsou prakticky zmínky. Cestovní fond Antonína Zikmunda Kříže sloužil k finanční podpoře vybraných členů společenstva za účelem jejich cest do zahraničí. O ostatních nadacích a fondech víme, že existovaly díky soupisu uveřejněnému v Krejčovských listech, ale bližší informace k nim nebylo možné dohledat.

³³⁴ Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 24. 5. 1933.

³³⁵ Tamtéž, Kniha zápisů 1937, zápis ze schůze humanitní komise dne 16. 12. 1937.

³³⁶ U rozdělovaných výnosů z nadace výkupného bohužel není uvedena částka, takže je možné, že společenstvo pro podporu členů v nouzi pokořilo hranici 20 000,- Kč.

³³⁷ AMP, f. SKP, nezpracováno, Kniha zápisů 1937, zápis ze schůze humanitní komise dne 4. 11. 1937.

³³⁸ Dle kontextu jednání tuto akci společenstvo realizovali již v předchozích letech. Představenstvo na schůzi odhlasovalo pronajmutí ozdravovny v Senohrabech na tři měsíce. Viz Tamtéž, zápis ze schůze představenstva dne 26. 5. 1937.

Společenstvo pražských krejčů v první řadě finančně podporovalo své členy, jen okrajově a symbolickými částkami i jiné organizace. Kromě vlastního rozpočtu a úroků ze jmění nadací/fondů tuto sféru pravidelně financovalo z každoročně pořádaného krejčovského plesu, byť zisk tohoto plesu byl rozdělen i mezi další oblasti zájmů společenstva. Důležitým předělem v tomto segmentu byl rok 1928. Představenstvo a později humanitní komise opakovaně řešili otázku způsobilost žadatelů pro podpory, kdy opakovaně byla nastavována pravidla pro finanční podporu. Počet žádostí rovněž postupně narůstal, kdy v roce 1911 jich bylo 134 a v roce 1937 již 365, což je takřka trojnásobek, objem balíku peněz rozdělovaný členům v nouzi zdesetinásobilo.

Tab. č. 11: Přehled fondů a nadací při Společenstvu krejčů v Praze (1911–1938)

Název nadace/fondu	Rok založení
Nadace Vendelína Mottla pro schudlé, bezúhonné, ku práci neschopné mistry krejčovské a jich vdovy	1854
Nadace císaře Františka Josefa I. a císařovny Alžběty pražských krejčů (Krachova nadace)	1854
Pětičlenný výbor Praha I	1911
Pětičlenný výbor Praha II.	1911
Nadace z výkupného za upuštění od práv a nápadu obce pražské k domu čp. 790-II. v Praze	
Nadace Josefa Jirouska	1915
Nadace Náhlavského	1916
Pětičlenný výbor Praha III.	
Cestovní fond A. Z. Kříže	1923
Nadace Taubnerova	
Nadace Zvolského	
Fond Hugo Orlíka	
Stavební fond	
Fond ozdravovny	
Fond Ústředního svazu konfekčních mistrů a mistrových v Praze	
Nadace manželů Jirouskových	

Společenstvo fungovalo v roli organizátora a podporovatele svépomocné činnosti určené členům. Mělo podporovat a vytvářet platformu pro spolupráci a kolektivní řešení problémů. Hospodářská podpora zahrnovala zakládání nejrůznějších družstev za účelem společného nákupu/prodeje/výrobu (např. tržnice surovin, sklady vzorků, výrobní družstva, prodejní družstva) nebo získávání kapitálu (úvěrní družstva). Dalším bodem jeho činnosti bylo identifikování a řešení nepoctivé soutěže mezi členy společenstva a fušerů, kteří neoprávněně vykonávali řemeslo. Vzdělávací agenda byla nejvíce zaměřena na výchovu nové generace živnostníků/řemeslníků. Zabývala se širokou škálou záležitostí od podmínek, za jakých mohli mít členové učně, po učební dobu, zkoušky, dohled nad a subvence živnostenských škol a podpora výstav učednických prací. Osvěta členů či případně příslušníků měla probíhat hlavně formou odborných kurzů/přednášek a poradenské činnosti. Pod pojmem „humanitní“ stanovy společenstva v první řadě rozumí otázku nemocenského a dalšího pojištění členů, příslušníků a učňů společenstva, a to skrz zakládání vlastních ústavů pro takové účely nebo zprostředkováním možnosti přistoupit k již existující korporaci. Nemocenské pojištění nebylo automaticky povinné, ovšem živnostenský řád umožňoval živnostenským společenstvům zavést povinné členství v nemocenské pokladně. Dle stanov společenstvo pražských krejčí mělo možnost zakládat podpůrné pokladny nebo fondy pro své členy a příslušníky, kdy úroky z takové nadace byly užívány na finanční pomoc členům v nouzi.

12 Závěr

Vznik jednotného Společenstva krejčí v Praze, coby samosprávné organizace pražských krejčovských živnostníků sloužící k podpoře členů a zároveň jako poradní korporace pro státní správu a samosprávu, bylo protrahovaným procesem. O slučování již existujících pražských a předměstských krejčovských společenstev se jednalo od 80. let 19. století, nicméně teprve v roce 1911 došlo k ustavení Společenstva krejčí v Praze sdružením tří největších krejčovských společenstev (Staré Město, Nové Město, Malá Strana). Další tlak na změnu obvodu společenstva vyvolala mezi světovými válkami změna územního vymezení hlavního města Prahy (vznik tzv. Velké Prahy), která byla realizována počátkem 20. let. Do Společenstva krejčí v Praze tak v několika fázích vstoupila další krejčovská společenstva obcí připojených k Praze (1921 – Královské Vinohrady, Žižkov, Karlín; 1922 – Břevnov, Nusle, Michle, Záběhlice; 1928 – Vršovice, Vysočany, Dejvice, Košíře, Hlubočepy, Pankrác, Hostivař). V roce 1928 bylo formování celopražského společenstva krejčí ve smyslu teritoriálním završeno a po více jak čtyřiceti letech byly naplněny snahy krejčovských představitelů. Ruku v ruce s rozšiřováním obvodu rostla i členská základna společenstva. Počet členů se ze dvou tisíc v době založení (1911) zvýšil na šest tisíc v roce 1937, čímž se společenstvo pražských krejčí stalo jedním z největších společenstev v Praze, ba v českých zemích.

Vznik Společenstva krejčí v Praze, jakož i jeho další fungování, odráží nejednotnost názorů a diferencovanost zájmů pražských krejčí jako profesní skupiny. Zvláště první rok existence doprovázely napjaté vztahy ohledně jeho reprezentace a dalšího směřování. Jednání ukázala přetrvávající konzervativní až staromilské smýšlení větší části členské základny nově založeného společenstva, která lpěla na tradici a minulosti. To se dostávalo do pnutí s o něco progresivněji uvažující skupinou členů, která si více uvědomovala potřebu změn a stavěla do popředí nutnost modernizace řemesla. Zájmy této skupiny do značné míry vyjadřovaly *Krejčovské listy* jako platforma zaměřená na osvětu krejčovského stavu v českých zemích a později i tiskový orgán společenstva. Vytvoření společenstva pražských krejčí rovněž v jistém smyslu zviditelnilo politické rozpory napříč členskou základnou. V počátcích proti sobě zaznívaly hlasy sociálních demokratů (Sociálně demokratická strana československá) a národních socialistů (Česká strana národně sociální). Ve 20. let získala svůj vliv Živnostensko-obchodnická strana středostavovská, která při společenstvu měla svůj odbor a vydávala vlastní periodikum *Krejčovské zájmy*.

V neposlední řadě dezintegračně uvnitř společenstva působily antagonismy mezi reprezentanty původních krejčovských společenstev, kdy v hranicích jejich původních obvodů byla zakládána sdružení hájící zájmy podle lokální příslušnosti. Rozptyl zájmů uvnitř společenstva představovaly i zájmové krejčovské korporace, které mohly být zaměřeny oborově (např. sdružení mistrů, vojenských krejčích) nebo politicky (zřízeny při konkrétní politické straně). Ač dokumenty naznačují, že v meziválečném období došlo k mírnění sporů uvnitř společenstva a byla i častěji zdůrazňována jeho jednotnost a nadstranickost, partikularita zájmů krejčovského stavu se opakovaně vynořovala při sestavování kandidátních listin a zvláště v průběhu jednání roku 1928 při završování společenstevního slučovacího procesu. Předmětem sporů uvnitř společenstva byla prestiž (post starosty), majetek (vyrovnávání majetkových záležitostí původních společenstev), otázka priorit z hlediska směřování společenstva i volby forem a míry podpory napříč krejčovským oborem.

Společenstvo pražských krejčích si dokázalo v rámci krejčovských zájmových struktur vybudovat významnou pozici. Uzurpovalo si pozici zastřešující organizace krejčovského stavu v českých zemích, což činilo s ohledem na neexistenci sdružující organizace (tj. zemské jednoty) v době jeho vzniku (1911) a na vázanost na Prahu. Po ustavení Zemské jednoty společenstev krejčích v Čechách (1913) se společenstvo pražských krejčích stalo jejím členem a současně v ní uplatnilo svůj vliv. Uvedené živnostenské korporace byly v personální rovině oboustranně propojeny. Starostové zemské jednoty souběžně působili jako členové výboru představenstva Společenstva krejčích v Praze, a naopak představitelé vedení společenstva byli často zvoleni i do užšího vedení zemské jednoty. Na základě dochovaných archivních pramenů je možné konstatovat, že Společenstvo krejčích v Praze a Zemská jednota společenstev krejčích v Čechách kooperovaly, v prosazování zájmů krejčích postupovaly ve společné interakci a navzájem se podporovaly, čímž v podstatě multiplikovaly svůj vliv. Společenstvo krejčích v Praze jako z hlediska členské základny nejpočetnější krejčovské živnostenské společenstvo vstupovalo i do jednání se zástupci pražské samosprávy (živnostenský referát Magistrátu hlavního města Prahy) a s poslaneckou sněmovnou (učinilo tak např. v letech 1911, 1920 a 1928). Záběr činnosti a dosah společenstva krejčích v Praze je s jinými obdobně profilovanými živnostenskými společenstvy v Čechách (např. Okresní společenstvo krejčích v Berouně a Společenstvo krejčích a oděvních živností v Benešově) nesrovnatelný.

Živnostenská společenstva byla zřizována na základě živnostenského řádu (1859). Pozdější novely zaměření, podobu i funkci společenstev dále rozvíjely a precizovaly,

přičemž poslední významná úprava byla přijata v roce 1907. První Československá republika nevnese do právního rámce společenstev žádnou zásadní změnu. Z hlediska fungování se společenstvo pražských krejčí postupně proměnilo v organizaci s rozvinutou sítí orgánů. Ve stanovách (1937) byly po vzoru živnostenského řádu zakotveny *společenstevní/valná hromada, představenstvo, starosta, důvěrníci a odborové sekce* doplněné *o pomocné orgány*. *Valná hromada* měla po většinu sledovaného období převážně formálně schvalovací charakter. Výkonným orgánem bylo *představenstvo*. *Starostu* je možné na základě prostudovaných archivních pramenů označit jako „prvního“ muže Společenstva krejčí v Praze. Ve 20. letech 20. století, v kontextu proměn uspořádání hlavního města Prahy a na to navazujícím procesem slučování a tedy i zvětšování společenstva pražských krejčí, vznikla široká paleta pomocných orgánů zabývajících se detailní agendou. Jednalo se především o tzv. *zvláštní komise*. K ustálení jejich struktury došlo teprve na přelomu 20. a 30. let 20. století. V rámci komisí lze z hlediska jejich dopadu na krejčovský stav vyzdvihnout činnost tzv. *živnostenské komise* a *humanitní komise* a na základě zmínek v zápisech *představenstva* lze předpokládat i značný význam *kulturní komise* (zaměřené na odborné školství a osvětu členů), jejíž zápisy se však dochovaly torzovitě. Ve 20. letech v rámci struktury měla zvláštní význam tzv. *presidiální komise*, která byla fakticky užším *představenstvem*. Rostoucí podíl pomocných orgánů (komisí) umožňoval vedení společenstva zpracovávat objemnou agendu a také pružněji reagovat na aktuální potřeby. Pod zorným úhlem organizační struktury se Společenstvo krejčí v Praze jeví jako neustále se vyvíjející, živý organismus.

Reprezentace Společenstva krejčí v Praze se generovala výhradně zevnitř řemesla, tzn. z řad krejčích. Předpokladem pro obsazení místa ve vedení společenstva byly odbornost, zkušenost, nadstandardní vzdělání a silné stavovské cítění. Představitelé společenstva v drtivé většině pocházeli z živnostenských rodin a spíše se jednalo o nižší sociální vrstvy, tedy se sami díky svému nadání vypracovali do vyšších „pater“ krejčovského stavu. Často pracovali ve prospěch krejčích až do vysokého věku, ba do smrti. Za nejvýraznější tváře společenstva ve sledovaném období můžeme pokládat tři starosty. Jejich společným rysem byla schopnost stmelit, tedy udržení kompaktnosti společenstva v prvních letech společenstva a světové války (Matyáš Novák, 1913–1919), slučovacího procesu 20. let (Karel Pecháč, 1919–1921, 1924–1929) a hospodářské krize 30. let (František Lipka, 1929–1941). Vrcholní představitelé společenstva vykonávali zároveň řadu dalších funkcí v rámci struktur krejčovských organizací (Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách, Jednota samostatných mistrů krejčovských pro Prahu a

okolí, Sdružení vojenských krejčí v Praze, Odborové sdružení krejčovských mistrů a mistrových v Československé republice v Praze a dalších), v menší míře pak obsazovali místa ve státní správě a samosprávě. Reprezentace společenstva pražských krejčí pouze ve výjimečných případech překročila hranice vlastního stavu, čímž byl jejich dopad do širšího veřejného prostoru limitován.

Agenda Společenstva krejčí v Praze vlivem slučovacího procesu a rozšiřování územní působnosti v čase narůstala. Její objem v roce 1937 oproti roku 1912 vzrostl 25krát na téměř třicet tisíc zaevidovaných čísel jednacích. Mohutnění agendy kladlo na společenstevní kancelář značné nároky. Klíčovým problémem společenstva v celém sledovaném období byly finance. Společenstvo bylo závislé na příjmech od svých členů (inkorporační taxa neboli vstupní poplatek, každoroční členské příspěvky). Ačkoliv se jeho rozpočet rozrostl z cca 20 000 K v době vzniku na takřka půl milionu Kč v roce 1937, příjmy nestačily pokrýt ambiciózní plány. Náklady na provoz byly rozděleny do kategorií – osobní (odměny předsednictvu, mzda úředníků a zřízců společenstva), věcné (společenstevní kancelář společenstva, předplatné periodik, Krejčovské listy), účelové (účasti na sjezdech a schůzích, revisoři účtů), pro pomocníky (hromadě pomocnické zřízení při společenstvu) a pro učně (subvence živnostenským pokračovacím školám, učňovským besídkám, zkušební komisi, odměny pro pilné žáky), přičemž procentuálně nejsilnější byly náklady na zajištění chodu společenstva. Osobní náklady tvořily 30 až 40 % celkových výdajů a věcné okolo 30 % celkových výdajů.

Živnostenský řád a následně stanovy rámcově vymezovaly široké pole působnosti Společenstva krejčí v Praze, a to v rovině humanitní, hospodářské a vzdělávací. Společenstvo naplňovalo svůj účel v tom smyslu, že do všech těchto polí skutečně vstupovalo, nicméně reálný význam jednotlivých agend se velmi lišil. Za stěžejní, ba páteř činnosti společenstva, lze z prostudovaných archivních materiálů označit jednání o kolektivní smlouvě a mzdových cenících práce, která se pravidelně uzavírala mezi Společenstvem krejčí v Praze a jeho hromadou pomocnickou. Tento segment činnosti zaměstnával intenzivně vedení společenstva ve většině let, do kterých byla provedena sonda (1916, 1920, 1928, 1937), dále pro ni byla zřízena zvláštní komise a současně se jeví jako fungující nástroj pro konsolidaci poměrů uvnitř řemesla. Agenda spojená s výkonem krejčovské živnosti, především potom vyřizování tzv. opovědí, představovalo nástroj, kterým společenstvo mohlo účinně ovlivňovat počty krejčovských živnostníků v Praze s ohledem na možnosti uplatnění na trhu. Zatímco v některých letech byl přístup společenstva pražských krejčí vůči ohlášení nových živností vstřícný, ve vypjatých

obdobích, jakými byla např. první světová válka nebo období hospodářské krize, se společenstvo aktivně bránilo zvyšování počtů členů.

Jako nejvýznamnější nástroj osvětové činnosti se na základě dochovaných pramenů jeví vydávání společenstevního tiskového orgánu *Krejčovské listy*, které mj. nabízely přehled o aktuálním dění v rámci krejčovského stavu napříč českými zeměmi, texty zabývající se oděvy, technologiemi, pracovními postupy, historií krejčovství/krejčoviny a nabízely také právní poradnu. Vycházely po celou dobu existence Společenstva krejčí v Praze a byly úzce propojené v personální oblasti s jeho vedením. Dalším nástrojem byla poradenská činnost poskytovaná kanceláří společenstva, která markantně narostla především ve 30. letech 20. století v kontextu hospodářské krize. V oblasti vzdělávací věnovalo Společenstvo krejčí v Praze značnou pozornost problematice učňů, vedlo jejich evidenci a řešilo problematiku docházky. Ve 30. letech se podařilo zvrátit negativní trend ve vývoji počtu učňů, kdy se jejich počet zvýšil na více než dvojnásobek. Společenstvo pravděpodobně participovalo i na zkvalitňování úrovně krejčovského pokračovacího školství, tato oblast však v dochovaných dokumentech není dostatečně zachycena. Doložit lze iniciativy ve smyslu návrhů změn učebních osnov či zvyšování kvalifikace odborných učitelů. Finanční podpora škol ze strany společenstva byla relativně nízká.

V oblasti hospodářské se společenstvo činilo na poli společné výroby a prodeje (péče o síť dodávkových družstev), nákupu (krejčovské tržnice) a prezentace/propagace krejčovské zakázkové práce. Paleta iniciativ byla široká, nejednalo se však vždy o podporu systematickou, která by měla odpovídající dopad na trhu. K významným nástrojům podpory krejčích na trhu zůstával po celou dobu existence administrativní boj proti tzv. nekalé soutěži spolu s fušerstvím. Společenstvo hlásilo případy fušerství Magistrátu hlavního města Prahy, počet oznámení se obvykle pohyboval v řádu nižších stovek ročně. Zvláštní pozornost věnovalo společenstvo konfekci, a to ochraně narůstajícího počtu členů pracujících pro konfekční podniky (především ve mzdové oblasti) a vystupovalo proti otevírání prodejen s konfekčními oděvy v pražském obvodu.

Humanitní agenda byla v živnostenském řádu novelizovaném roku 1907 uvedena na prvním místě a měla tvořit významnou oblast činnosti společenstva. Společenstvo krejčí v Praze v rámci humanitní činnosti všechny sledované roky finančně podporovalo z vlastních zdrojů a zdrojů nejrůznějších přidružených nadací své nejhudší členy. Finanční podpora byla přidělována ve dvou vlnách. Nejprve na podzim z úroků z nadací a fondů a pak v prosinci byla rozdělována tzv. vánoční nadílka. Minimálně ve třicátých letech začalo rovněž své chudé a nemocné členy vysílat na ozdravné pobyty mimo Prahu

na vlastní náklady. Obdobně jako ve výše uvedených oblastech byl dosah relativně limitovaný, neboť rozdělovaná finanční pomoc se pohybovala v desítkách korun na jednoho žadatele.

Krejčovství/krejčovina procházelo od druhé poloviny 19. století zásadní proměnou. Tradiční obor se vlivem ekonomických změn (živnostenský řád, rozšíření konfekce), ale také v souvislosti s vývojem společnosti v kulturní a sociální sféře jen zvolna uzpůsobil novým podmínkám. Společenstvo krejčů v Praze směřovalo od svého založení ke konsolidaci, stabilizaci krejčovského řemesla v Praze a v širším rámci i v českých zemích. Tomu odpovídají klíčové aktivity společenstva v oblasti agendy, které směřovaly hlavně dovnitř řemesla. Množství a charakter agendy, jež se neustále rozvíjely, naznačují, že v živnostenském prostředí mělo společenstvo svou nespornou funkci a obhájilo svou potřebnost. Úspěšní a etablovaní živnostenská podnikatelé těžili z činnosti uvedené korporace spíše omezeně. Největší přínos je možno spatřovat v pomoci, která byla poskytována menším a slabším krejčovským podnikatelům. Pro ty nejslabší mělo společenstvo fungovat jako záchranná síť, i když její „síla“, jakož i reálný manévrovací prostor společenstva, měly své limity při zajišťování financí.

Seznam pramenů a literatury

Prameny archivní

Archiv hlavního města Prahy

Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva (1830–1910) dostupné online z <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/>

Společenstvo krejčí Praha (1862–1949)

Národní archiv

Ministerstvo obchodu Vídeň (1888–1918)

Ministerstvo pro zásobování lidu (1918–1933)

Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností (1918–1942)

Státní oblastní archiv v Praze

Obchodní a živnostenská komora Praha (1850–1949)

Státní okresní archiv Benešov

Společenstvo krejčích a oděvních živností Benešov (1862–1949)

Státní okresní archiv Beroun

Okresní společenstvo krejčí Beroun (1913–1949)

Prameny tištěné

Arnulf Fuchs, Josef M., *Dnešní stav živnostenských společenstev v Rakousku a instruktoři společenstev*, Praha 1904.

Gruber, Josef, *O vývoji živnostenského zákonodárství v Rakousku a o cílech reformy živnostenské: dle přednášky na informačním kursu pro funkcionáře živnostenských společenstev v Praze 1904*, Praha 1904.

Katalog Pražských vzorkových veletrhů, sv. 1, Praha 1920.

Katalog Pražských vzorkových veletrhů, sv. 17, Praha 1928.

Krajča, Vladimír (ed.), *Organisace, působnost a správa živnostenských společenstev v republice Československé: příručka k vedení společenstev a jich jednot*, Praha 1926.

Kříž, Václav, *Praktický krejčí. Technologie řemesla krejčovského. Rádce správného šití a střihu k praktické potřebě pro odbornou školu i dílnu*, Choceň 1920.

Kříž, Václav, *Mušský krejčí*, Praha 1921.

Mendl, Vladimír Ladislav (ed.), *Živnostenská společenstva: výklad předpisů hlavy VII. živnostenského řádu s nástinem pojmů a historického vývoje živností a živnostenských zřízení (soustavy cechovní, koncesní a živnostenské svobody)*, Moravská Ostrava 1926.

Ottis, Adolf, *O svazku osob v živnostenských společenstvech*, Praha 1910.

Ottis, Adolf, *Živnostenské právo v Československé republice: živnostenský řád pro zemi Českou a zemi Moravskoslezskou: živnostenský zákon pro územie Slovenska a Podkarpatskej Rusi*, Praha 1938.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, Praha 1888–1909, 28 sv.

Pazourek, Josef (ed.) *Ottův obchodní slovník*, Praha 1914-1924, 3 sv.

Rebec, Tomáš, *Úplný řád živnostenský: komentář pro potřebu praktickou se zvláštním zřetelem na judikaturu, sněmovní materiálie a původní předpisy*, Praha 1911, 2. vyd.

Rieger, František Ladislav – Malý, Jakub (eds.), *Slovník naučný*, Nové vydání, díl, IV. I-Lžidimitrij, Praha 1886.

Statistická příruční knížka královského hlavního města Prahy za rok 1911, České vyd., roč. 31 nové řady, Praha 1913.

Statistická příručka království Českého – sestavila Zemská statistická kancelář království Českého, Praha 1909.

Veselý, František Xaver, *Všeobecný slovník právní: příruční sborník práva soukromého i veřejného zemí na radě říšské zastoupených: se zvláštním zřetelem na nejnovější zákonodárství a poměry právní zemí koruny české*, díl druhý Kabel-Otcovství, Praha 1897.

Periodický tisk

Český oděvník: orgán českého svazu krejčí a příbuzných odvětví v Rakousku, Praha 1910–1918.

Krejčovské listy: věstník zájmových odborů a společenstev krejčovských při Zemské jednotě v král. Českém, na Moravě, ve Slezsku a všech českých krejčovských organizací v Rakousku, Praha 1909–1948.

Krejčovské zájmy: list věnovaný odborným, kulturním a živnostensko-právním otázkám oděvních živností v Československé republice, Praha 1923–1939.

Oděvník: orgán dělníků a dělnic organizace obuvníků, krejčí, kloboučníků a příbuzných odvětví v průmysl odevní spadajících, Praha 1897–1918.

Oděvník: orgán Svazu krejčí, výrobců prádla a příbuzných odborů v Československé republice, Praha 1919–1939.

Textil v muzeu = Textile in museum: soubor statí k problematice ... , Brno 2006–2022.

Prameny normativní povahy

227 Císařský patent, dne 20. prosince 1859, jímž se vydává a od 1. května 1860 počínajíc v působnost uvádí řád živnostenský pro celý rozsah říše (kromě správního obvodu benátského a Vojenské hranice.) ve znění zákonů č. 39/1883 ř.z., č. 22/1885 ř.z., č. 21/1895 ř.z., č. 63/1897 ř.z., č. 49/1902 ř.z., č. 155/1902 ř.z., č. 125/1905 ř.z. a č. 26/1907 ř.z.

Zákon č. 217/1923 Sb. ze dne 3. července 1923, jímž se upravuje způsob provádění voleb v živnostenských společenstvech a společenstevních jednotách (svazech).

Zákon č. 141/1926 Sb. ze dne 1. července 1926, jímž se pokuty, ukládané za přestupky živnostenského řádu, po příp. živnostenského zákona pro území Slovenska a Podkarpatské Rusi, přikazují pro účely živnostenských škol pokračovacích (škol učňovských).

Seznam použité literatury

Buršíková, Alena, „*Nehera šije šaty dobře*“ *Jan Nehera (1899–1958)*, in: Jančík, Drahomír – Štolleová, Barbora (eds.), *Pivo, zbraně i tvarůžky: Podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí*, Praha 2014, s. 134–146.

Cvrčková Porkertová, Ludmila, „*Obuv Baťa, oděv Rolný*“ *Arnošt Rolný (1887–1950)*, in: Jančík, Drahomír – Štolleová, Barbora (eds.), *Pivo, zbraně i tvarůžky: Podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí*, Praha 2014, s. 112–133.

Cvrčková Porkertová, Ludmila, *Od živnostenského podnikání k průmyslové velkovýrobě. Historie rodinné firmy Rolných 1862–1939*, 2009, Diplomová práce, Univerzita Karlova,

Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Vedoucí práce Kubů, Eduard.
Dostupné online z <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/19023>.

Černohorský, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973.

Československý živnostník: Zábavný kalendář středostavovské rodiny.

Damová, Zora, „Společenstvo krejčí v Praze“ 1910–1950, in: Uchalová, Eva a kol., *Pražské módní salony 1900–1948 = Prague fashion houses 1900–1948*, 2. vyd., Praha 2018, s. 34–45.

Doležalová, Lucie, *Československá konfekční výroba ve 30. letech 20. století*, in: *České, slovenské a československé dějiny II.*, Ústí nad Orlicí 2007, s. 29–33.

Doležalová, Lucie, *Významná osmička československé konfekční výroby 1928*, in: *České, slovenské a československé dějiny III.*, Ústí nad Orlicí 2008, s. 99–104.

Epstein, Helen, *Nalezená minulost*, Praha 2000.

Štolleová, Barbora, *Rub a líc hospodářského vývoje dvacátých let*, in: Hájková, Dagmar – Horák, Pavel (eds.), *Republika československá: 1918–1939*, Praha 2018.

Havlíčková, Michala, *Koželužské organizace v Čechách do roku 1918*, Pardubice 2009 [cit. 2022-09-07]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/tga6c6/>. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. Vedoucí práce doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

Herrmann, Ignát, *Kterak pan Vilibald Vonásek dobyl svobody*, in: Herrmann, Ignát, *Z pražských zákoutí: humoristické a rázové kresby ze života*, Praha 2017, s. 93–101.
Dostupné online z <https://search.mlp.cz/cz/titul/z-prazskych-zakouti/4315541/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:177240871-amp:key-eq:4315541>.

Herrmann, Ignát, *Vdavky Nanyňky Kulichovy: a co se kolem nich sběhlo*; Praha 2017.
Dostupné online z <https://search.mlp.cz/cz/titul/vdavky-nanyňky-kulichovy/4325451/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:177240871-amp:key-eq:4325451>.

Herrmann, Ignát, *Vdavky Nanyňky Kulichovy: a co se kolem nich sběhlo*; II., Praha 2017.
Dostupné online z <https://search.mlp.cz/cz/titul/vdavky-nanyňky-kulichovy/4325452/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:177240871-amp:key-eq:4325452>.

Herrmann, Ignát, *Roznašeč novin*, in: Herrmann, Ignát, *Bodří Pražané, Postavičky z pražských zdí a ulic*, e-kniha, Městská knihovna v Praze, 2017. Dostupné online z

<https://search.mlp.cz/cz/titul/bodri-prazane/4315528/#!/getPodobneTituly=deskripty-eq:177240871-amp:key-eq:4315528>, s. 127–131.

Hlavačka, Milan a kol., *Rodinné podnikání v moderní době*, Praha 2018.

Hrtus, Martin Dominik, *Zájmové spoločenstvo a jeho vplyv na vývoj podnikateľského prostredia regiónu na príklade Okresného živnostenského spoločenstva v Čadci*, in: Kubů, Eduard – Štolleová, Barbora (eds.), *Dějiny podnikání ve střední Evropě devatenáctého a dvacátého století (Tematický soubor studií)*, *Hospodářské dějiny = Economic history*, roč. 35, sv. 3, Praha 2020, s. 349–355.

Kadlec, Petr, *Vzdělání – společnost – hospodářství: utváření profesně vzdělávací infrastruktury v Předlitavsku od poloviny 19. století do roku 1914 na příkladu rakouského Slezska*, Červený Kostelec 2020.

Katalog Pedagogické knihovny J. A. Komenského. Dostupné online z: <https://katalog.npmk.cz/records/70d6e1a3-a195-4d82-825b-11cab1043ed1>.

Kubů, Eduard – Štolleová, Barbora (eds.), *Dějiny podnikání ve střední Evropě devatenáctého a dvacátého století (Tematický soubor studií)*, *Hospodářské dějiny = Economic history*, roč. 35, sv. 1–3, Praha 2020.

Machek, Václav, *Etymologický slovník jazyka českého*, Fotoreprint 3. vyd. z roku 1971, Praha 1997.

Málková, Květoslava, *Vývoj živnostenské otázky v rakouském Slezsku 1859–1914*, Bruntál 2010.

Machačová, Jana, *Prostředí drobného řemeslnictva v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, in: Kárník, Zdeněk (ed.), *K novověkým sociálním dějinám českých zemí. II., Z dob rakouských a předlitavských (1848–1918)*, Praha 1998, s. 101–114.

Machačová, Jana – Matějček, Jiří, *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*, Vyd. 2., Praha 2010.

Marek, Pavel, *České živnostnictvo 1945–1960: likvidace živnostníků, řemeslníků a obchodníků v českých zemích*, Brno 2006.

Marek, Pavel, *Živnostenská strana*, in: Marek, Pavel a kol., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*, Rosice u Brna 2000, s. 185–197.

Matějček, Jiří, *Živnostník. Příklad Antonína Vodsed'álka, Jana Vognara, Aloise Beera a Václava Medka*, in: Fasora, Lukáš – Hanuš, Jiří – Malíř, Jiří (eds.), *Člověk na Moravě 19. století*, Brno 2004, s. 373–384.

Moutvic, Miroslav, *Pražské vzorkové veletrhy 1920–1951*, Praha 2000.

Neruda, Jan, *Povídky Malostranské*, Praha 2020. Dostupné online z <https://search.mlp.cz/cz/titul/povidky-malostranske/4535508/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:177240871-amp:key-eq:4535508>.

Fr. Páta, J. Veselý, J. Voborník, Č. Zibrt, V. Kříž ed., *Krejčí dělá píchy, píchy, každý musí puknout smíchy: sborník humoru, vtipů i zkušeností ze života krejčovského*, Praha 1928.

Pátrová, Karin, *Živnostenská společenstva bývalého okresu Jilové*, in: *Studie a zprávy: Historický sborník pražského okolí*, roč. 8, č. 2, Zdíby 2020, 9–46.

Pešek, Jiří, *Od aglomerace k velkoměstu: Praha a středoevropské metropole 1850–1920*, Praha 1999.

Sekanina, František (ed.), *Album representantů všech oborů veřejného života československého*, Praha 1927.

Smrž, Jiří, *Cechy v pražských městech: Od prvních zpráv ve 13. století až do jejich zrušení v roce 1860*, Praha 2019.

Smrž, Jiří – Vlasák, Jiří, *Organizace pražských kameníků, zedníků a stavitelů v 18. a 19. století*, in: Hojda, Zdeněk – Kahuda, Jan – Kokošková, Zdeňka (eds.), *Z archivu ke studentům a zase zpět*, Praha 2021, s. 173–182.

Sommer, Karel – Gímeš, Emil, *K dějinám oděvního průmyslu na Prostějovsku*, Prostějov 1970.

Štřechová, Lucie, *Konfekce naším sportovcům! Československý sportovní oděv 30. let 20. století*, in: Blümllová, Dagmar a kol., *Čas zdravého ducha v zdravém těle: Kapitoly z kulturních dějin přelomu 19. a 20. století*, České Budějovice 2009, s. 485–491.

Šantora, Roman (ed.), *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*, Praha 2012.

Štemberk, Jan, *K vývoji a činnosti společenstva pražských autodrožkářů*, in: *Hospodářské dějiny = Economic History*, roč. 24, č. 2, Praha 2009, s. 135–147.

Trousilová, Jana, *Živnostenské podnikání v Rakovníku v první polovině 20. století na příkladu krejčovských a oděvních živností*, Dizertační práce (Ph.D.)--Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, Praha 2012. Dostupné online z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/44236>.

Trousilová, Jana, *Živnost krejčovská a příbuzné živnosti ovlivněné módními trendy v Rakovníku v 1. pol. 20. st. s odkazem na historický vývoj*, Rakovník [2005?].

Uchalová, Eva, *Česká móda 1870–1918: Od valčíku po tango*, Praha 1997.

Uchalová, Eva, *Česká móda 1918–1939: Elegance 1. republiky*, Praha 1996.

Uchalová, Eva, *Hana Podolská: Legenda české módy*, Praha 2018.

Uchalová, Eva, *Modelový dům Arnoštka Roubíčková Praha 1909–1943*, Praha 2016.

Uchalová, Eva – Kurtz, Howard Vincent, *Oldřich Rosenbaum, Oldřic Royce: Život s módou v Praze a New Yorku*, Řevnice 2017.

Uchalová, Eva a kol., *Pražské módní salony 1900–1948 = Prague fashion houses 1900–1948*, Upravené 2. vydání, Praze 2018.

Veverková, Andrea, *Krejčovské listy 1909–1926: periodikum jako pramen poznání živnostenského podnikání*, in: Kubů, Eduard – Štolleová, Barbora (eds.), *Dějiny podnikání ve střední Evropě devatenáctého a dvacátého století (Tematický soubor studií), Hospodářské dějiny = Economic history*, roč. 35, sv. 3, Praha 2020, s. 331–347.

Veverková, Andrea, *Zápisy ze schůzí Společenstva krejčí v Praze jako pramen poznání vnitřní struktury a fungování živnostenského společenstva v meziválečném období*, in: *Hospodářské dějiny = Economic history*, roč. 36, č. 1, Praha 2021, v tisku.

Vlasák, Jiří, *Společenstvo stavitelů v Praze a jeho podíl na výstavbě hlavního města v meziválečném období*, in: *Documetan Pragensia, Praha v obnoveném státě: Zemská metropole hlavním městem nové republiky*, roč. 39, Praha 2020, s. 89–104.

Vošahlíková, Pavla, *Řemeslo a řemeslníci v rytmu všedního dne ve 2. polovině 19. století*, in: Macháčová, Jana – Matějček, Jiří (eds.), *Studie k sociálním dějinám 19. století = Studien zur Sozialgeschichte des 19. Jahrhunderts*, sv. 6, Opava 1996, s. 47–62.

Výzkumný ústav bavlnářský, *Setkání historiků textilního a oděvního průmyslu a Rohlena, Václav, ed., 1. setkání historiků textilního a oděvního průmyslu: protokol jednání v Mostku ve dnech 23. -24. května 1985*, Ústí nad Orlicí 1985.

Výzkumný ústav bavlnářský, *Setkání historiků textilního a oděvního průmyslu. 2. setkání historiků textilního a oděvního průmyslu: Česká Skalice 14.-16. září 1987*, Výzk. ústav bavlnářský: Protokol jednání, Ústí nad Orlicí 1989.

Wagenknecht, Josef, *Dějiny krejčí malostranských a hradčanských*, Praha 1931.

Wagenknecht, Josef, *Krejčí v Praze od založení města až po dnešní doby*, Část 1, Praha 1932.

Wagenknecht, Josef, *Krejčí v Praze od založení města až po dnešní doby*, Část 2 a 3, Praha 1933.

Wagenknecht, Josef, *Krejčovské korporace v Praze*, Praha 1935.

Z dějin textilu: studie a materiály, sborník příspěvků k dějinám textilní a oděvní výroby v ČSSR, Ústí nad Orlicí: Výzkumný ústav bavlnářský, 1982–1988.

Weignerův Kalendář českých řemeslníků a živnostníků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na rok ..., Praha 1903–1921.

Wunsch, Hugon Václav (ed.), *Veselý anekdotář: encyklopedie humoru a vtipu*, Praha 1888–1891, 10 sv.

Seznam obrázků:

Obr. č. 1

Starosta Společenstva krejčí v Praze Matyáš Novák (1913). Zdroj: *A nyní klidně do práce*, in: KL, roč. 5, 1913, č. 4 z 28. 2. 1913, s. 1.

Obr. č. 2

Starosta Společenstva krejčí v Praze Matyáš Novák (1931). Zdroj: *Významné jubileum*, in: KL, roč. 23, 1931, č. 19 z 15. 10. 1931, s. 3.

Obr. č. 3

Starosta Společenstva krejčí v Praze Karel Pecháč jako I. náměstek starosty (1913). Zdroj: *A nyní klidně do práce*, in: KL, roč. 5, 1913, č. 4 z 28. 2. 1913, s. 1.

Obr. č. 4:

Starosta Společenstva krejčí v Praze Karel Pecháč (1932). Zdroj: *Karel Pecháč šedesátníkem*, in: KL, roč. 24, 1932, č. 15–16 ze dne 15. 8. 1932, s. 3

Obr. č. 5

Starosta Společenstva krejčí v Praze František Lipka (1931). Zdroj: *František Lipka, starosta Společenstva krejčí v hlav. městě Praze, padesátníkem*, in: KL, roč. 23, 1931, č. 11 ze dne 1. 6. 1931, s. 2.

Seznam zkratek:

AMP Archiv hlavního města Prahy

apod. a podobně

č. číslo

ČŽOSS Československá živnostenko-obchodnická strana středostavovská

(ed.)/(eds.) editor/editoři

inv. č. číslo inventární

f. fond

K koruna rakousko-uherská

ka karton

Kč koruna československá

KL Krejčovské listy

kol. kolektiv

NA Národní archiv České republiky

NL Národní listy

obr. obrázek

s. strana

Sb. Sběrka zákonů

Sb. z. a n. Sběrka zákonů a nařízení

SKP Společenstvo krejčí Praha

SOA Beroun/Benešov Státní okresní archiv Beroun/Benešov

SOA Praha Státní oblastní archiv Praha

sv. svazek

roč. ročník

ř. z. Říšský zákoník

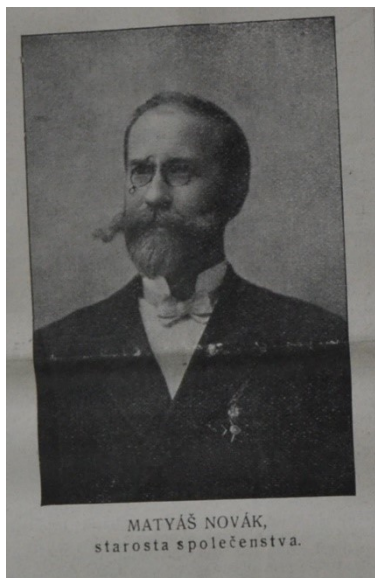
tj. to jest

tzn. to znamená

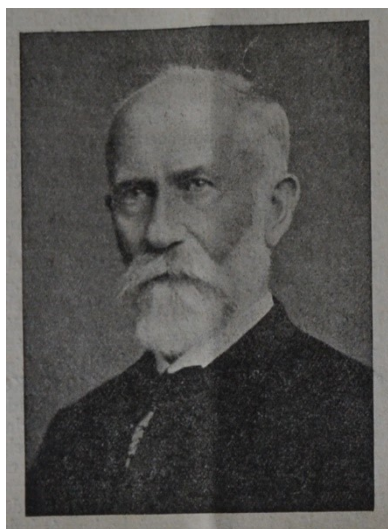
tzv. takzvaně

Přílohy

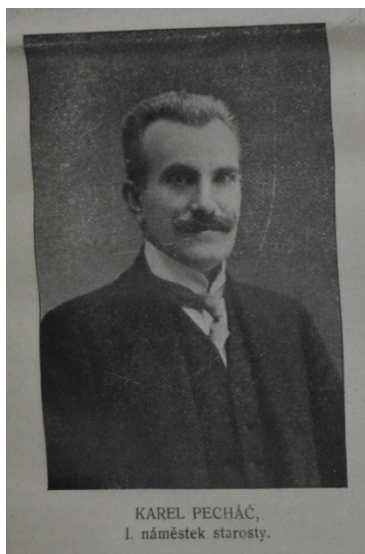
Obr. č. 1

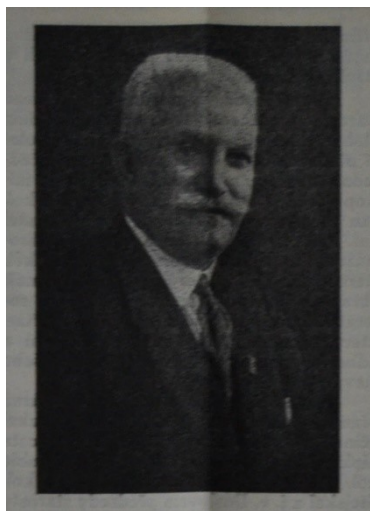
Obr. č. 2

Obr. č. 3

Obr. č. 4

Obr. č. 5

Tab. č. 1: Personální výstavba vedení (představenstvo a starostové) Společenstva krejčí v Praze (1911–1938)

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společens tva krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdviho van é charakterové vlastnosti³³⁹
Beneš Alois J.	* 27.3.1882 Slaný	Otec krejčovský mistr	Vyučený krejčí (u otce) Tovaryš v Německu Střihač	1910 (28 letech) Praha	Výbor představe nstva	Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Krejčovské listy Krejčovské zájmy Pražská móda Ústřední odbor mistrů krejčovských a mistrových při ČŽOSS	Poslanec Národního shromáždění (1925-1939)	ČŽOSS		pilný poslanec přímá a milá povaha ryzí charakter
Beránek Jakub	* 30.6.1882 Obora u Prachatic		Vyučený krejčí Tovaryš v Linci, Vídni, Dražďanech	1912 (30 letech) Praha	Výbor představe nstva	Krejčovské listy Dodávkové družstvo na Smíchově			ano	skromný, ušlechtilý

³³⁹ Jedná se o charakteristiky vyňaté z dobového tisku.

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti ³³⁹
Burget Gabriel	* 27.10.1871 Chrudim		Vyučený krejčí Tovaryš ve Vídni, Praze	1895 (24 letech) Vinohrady	Výbor představenstva Plesový výbor	Společenstvo krejčí novoměstských Zásobní společenstvo krejčí Odstřížkové družstvo Oděvní družstvo Zásobní společenstvo Jednota samostatných mistrů krejčovských pro Prahu a okolí				přesný, stoprocentní docházka, obětavý
Dědic Karel	* 1862 Vsetín † 5.7.1928	Chudá rodina	Vyučený krejčí Střihač	ano	Výbor představenstva	Krejčovské listy	člen Revolučního Národního shromáždění Senátor (1920)	Sociálně demokratická strana	ano	dobromyslný, poctivý, milý
Deport František J.	* 8.8.1862 Malé Horoušany u Českého Brodu		Vyučený krejčí (u otce) Tovaryš v Praze a cizině	1888 (26 letech) Karlín	Výbor představenstva Náměstek starosty	Společenstvo krejčí Karlín Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách	Obecní zastupitelstvo Karlína (1906) Městská rada (1909-1920)	Národní strana svobodomyšlných		vlastenec
Jakubka Václav	* 29.9.1875 Všetaty		Vyučený krejčí v Praze	1889 (24 letech) Vinohrady	Výbor představenstva	Společenstvo krejčí Královské Vinohrady Krejčovská tržnice na Královských Vinohradech		ČŽOSS	ano	houževnatý selfmademan ryzí charakter nadšení

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společens tva krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihovan é charakterové vlastnosti³³⁹
Jeřábek Václav	* 26.5.1896 Lnáře u Blatné	Otec čalouník	Vyučený krejčí ve Vídni Tovaryš v Plzni, Vídni Doplnění vzdělání a střihačský kurz ve Vídni	1920 (24 letech) Praha	Výbor představe nstva				ano	
Jirousek Antonín	* 29.11.1879 Klomín u Mělníka † 20.5.1932 Praha		Vyučený krejčí Sebevzděláva ní	1909 (30 letech) Praha, Staré Město	Výbor představe nstva Náměstek starosty		Člen Obchodní a živnotenské komory Člen kuratoria Ústav pro zvelebování živností		ano	obětavý, pracovitý, odborník, kniha střižů, přednášel

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti ³³⁹
Jirousek Josef	*26.11.1845 Klomín u Mělníka † února 1917 Praha		Vyučený krejčí	1873 (23 letech) Praha, Nové Město	Starosta	Společenstvo krejčí novoměstských	Řemeslnicko živnostenská beseda Obecní starší Městská rada druhý náměstek starosty města Prahy Zemská jednota řemeslných a živnotenských společenstev Obchodní a živnostenská komora v Praze Poslanec sněmu Království Českého Výbor pokračovacích živnostenských škol v Praze	Česká strana národně sociální		
Jirovský Josef	* 2.6.1887 Nová Ves u Kouřimi	Stará krejčovská rodina (od praděda)	Vyučený krejčí v Kouřimídva Tovaryš Praze, Drážďanech, Berlíně, Belgii, Londýně, Paříži	1913 (26 letech) Praha I.	Výbor představenstva Komise pro zkoušky tovaryšské	Oděvní družstvo Odstřížkové družstvo Krachova nadace	Všeobecná záložna v Praze (člen správní rady) komerční rada, laik u krajského soudu, soudní znalec			

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti ³³⁹
Kadera Rudolf	* 24.3.1885 Praha		Vyučený krejčí v Ústí nad Labem Tovaryš ve Vídni	1912 (27 letech)	Výbor představenstva Náměstek starosty	Ústřední svaz krejčovských mistrů v ČSR	Sociální péče o mládež Praha II. A Praha VI. Ústřední komise pro domácí práci při ministerstvu sociální péče			
Kaňák Jan	* 30.1.1867 Poleň u Klatov † 30.9.1916 Praha		Vyučený krejčí		Výbor představenstva Náměstek starosty Výbor živnostenských škol	Sdružení samostatných mistrů krejčovských v Praze VII. Dodávkové družstvo Prahy VII. Krejčovské odštrízkové družstvo v Praze Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Krejčovské listy Dodávková ústředna společenstva krejčí v království Českém v Praze Krachova nadace				poctivý, nezištný, nebyl řečník, svědomitý pracovník, spolehlivý, dochvilný

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti³³⁹
Kareš Václav	* 1857 † 6.12.1920		Vyučený krejčí Sebevzdělávání		Výbor představenstva Komise pro zkoušky tovaryšské	Krejčovské listy Zemská jednota řemeslných a živnostenských společenstev Povinná nemocenská mistrovská pokladna při Společenstvu krejčí v Praze				spolková činnost
Kašparovský Josef	* 1872	Nemajetní rodiče	Vyučený venkovský krejčí		Výbor představenstva	Řemeslnicko-živnostenská beseda na Královských Vinohradech Odbor krejčích na Královských Vinohradech		ČŽOSS		odhodlaný
Kompert Gustav	* 9.1.1873 Mladá Boleslav		Vyučený krejčí Továř/praxe v Mnichově, Drážďanech, Berlíně	1896 (23 letech) Praha	Výbor představenstva					kamarádská povaha, renomovaný závod, odborník

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská činnost v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti³³⁹
Kratina Václav	* 25.3.1868 † 1.12.1927		Vyučený krejčí		Výbor představenstva Komise pro zkoušky tovaryšské	Povinná mistrovská nemocenská pokladna při Společenstvu krejčí v Praze Módní listy	Soudní znalec		ano Ředitel krejčovské školy	milá a boдрá povaha
Kraus Josef	* 17.9.1868 † 22.8.1936		Vyučený krejčí		Výbor představenstva	Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Povinná mistrovská nemocenská pokladna při Společenstvu krejčí v Praze Krejčovské listy	Berní správa			nekompromisní, spravedlivý, svědomitý, nezištný, sebevědomý, odborník, skromný
Kříž Antonín Zikmund	* 8.3.1870 † 11.9.1923	Otec krejčovský mistr	Vyučený krejčí Tovařš Vídeň, Budapešť, Stolní Bělehrad, Maribor, Solnohrady Střihač	1900 (30 letech) Praha	Výbor představenstva Starosta	Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Krejčovské listy	Obchodní a živnostenská komora v Praze Svaz nákupních prodejných družstev Výbor pokračovacích živnostenských škol v Praze	ČŽOSS		

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská činnost v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti³³⁹
Kříž-Malostranský Václav	* 27.2.1871 Praha (Malá Strana)	Krejčovská rodina	Vyučený krejčí Tovaryš/Praxe v Německu, Belgii, Francii, Anglii, Švýcarsku Specializace technologie řemesla	1898 (26 letech)	Výbor představenstva Náměstek starosty	Krejčovská revue			ano	mravní výše, síla ducha, umělec, přednášky, odborné publikace
Lansinger Bohuslav	* 27.4.1895 Žižkov	Otec krejčovský mistr	Vyučený krejčí Žižkov (u otce) Tovaryš Žižkov (u otce)	po válce (1918)	Výbor představenstva Pokladník					
Lipka František	* 9.6.1881 Kosova Hora u Sedlčan		Vyučený krejčí Tovaryš v Praze a zahraničí Stříhač Samovzdělávání Učitelský kurz	1909 (27 letech) Praha	Výbor představenstva Náměstek starosty Starosta		Zastupitelstvo města Smíchov Ústřední zastupitelstvo pražské Výbor živnostenských škol pokračovacích v Praze		ano	

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti³³⁹
Majer Antonín	* 12.6.1891 Kyšle u Kladna		Vyučený krejčí v Kladně Tovaryš v Praze, Litoměřicích, Bavorsku, Vídni kurzy, reálné gymnázium	1919 (28 letech) Praha	Výbor představenstva	Krejčovské listy Sdružení vojenských krejčí v Praze				literárně činný
Matějovský František X.	* 30.11.1868 Městečko u Vlašimi † 1943	Otec chalupník	Vyučený krejčí ve Vídni Doučil se v Benešově Tovaryš v Praze, Vídni, Berlíně, Paříži	1898 (24 letech) Praha I.	Výbor představenstva					

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská činnost v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti ³³⁹
Nosek František	* 2.6.1871 Bystřice u Libáně		Vyučený krejčí v rodišti	1903 (32 letech) Praha	Výbor představenstva Komise pro zkoušky tovaryšské	Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Povinná nemocenská pokladna mistrovská při Společenstvu krejčí v Praze Krejčovské listy Krejčovské zájmy Ústřední odbor mistrů krejčovských a krejčovských v Praze II. Podpůrný spolek krejčovských mistrů v Žižkově Dodávkové družstvo krejčovských mistrů v Žižkově Sdružení krejčovských mistrů v Žižkově	Městská rada v Žižkově Místní zastupitelstvo		ano	ochotný nezištný

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská tvář krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti ³³⁹
Nosek František	* 17.1.1862 Bukovice ?		Vyučený krejčí Tovaryš v Liberci, Žitavě, Dolní Rakousku	1891 (31 letech) Žižkov nebo taky až 1894 samostatný mistr	Výbor představenstva Komise pro zkoušky tovaryšské	Dodávkové družstvo krejčovských mistrů v Žižkově Sdružení krejčovských mistrů v Žižkově Krejčovské listy Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Společenstvo krejčí žižkovských Povinná mistrovská nemocenská pokladna při Společenstvu krejčí v Praze	Městská rada Žižkova Místní zastupitelstvo Žižkov	Česká strana národně sociální		nejpilnější pracovník bystrý bojovník za spravedlnost debatér řečník inteligentní skromný
Novák Matyáš	*24.10.1846 Pravy v Čechách † červen 1936 Praha		Vyučený krejčí	1870 (24 letech) Praha	Starosta Pětičlenný výbor staroměstských krejčí při Společens tvu krejčí v Praze	Společenstvo krejčí staroměstských Krachova nadace Školní výbor pokračovacích škol v Praze Jednota samostatných mistrů krejčovských pro Prahu a okolí Krejčovské listy	Městské zastupitelstvo Jednota k povzbuzení průmyslu v Čechách			

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společens tva krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdviho van é charakterové vlastnosti ³³⁹
Novák Tomáš	* 19.10.1848 Měcholupy	Otec krejčí a hospodský (živnostník)	Vyučený krejčí v Měcholupech (u otce) Tovarýš v Praze	před rokem 1878 Praha	Výbor představe nstva	Společenstvo krejčí novoměstských Krachova nadace Zásobní společenstvo krejčí Nemocenská pokladna novoměstských krejčí Nadace Laubského Podpůrný fond krejčí novoměstských				svědomitý, hlavně spolková činnost, čestný
Pecháč Karel	* 12.8.1872 Prčice		Vyučený krejčí	1901 (29 letech) Praha, Staré Město	Výbor představe nstva Náměstek starosty Starosta	Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Sdružení krejčovských mistrů v ČSR Krejčovské listy	Řemeslnicko-živnostenská beseda Sbor obecních starších města Prahy Zastupitelstvo hl. m. Prahy			
Petera Jan	* 17.3.1866 † 1.11.1935		Vyučený krejčí		Výbor představe nstva	Povinná mistrovská nemocenská pokladny při Společenstvu krejčí v Praze Sdružení krejčovských mistrů Žižkov			ano	

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společens tva krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdviho vané charakterové vlastnosti³³⁹
Přeučil František	* 25.4.1876 Ondřejov	Kupecká rodina	Vyučený krejčí Tovaryš v cizině	1906 (30 letech) Praha	Výbor představenstva					
Ryšavý Jan	*8.2.1862 † 29.4.1922		Vyučený krejčí		Výbor představenstva	Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Zásobní společenstvo krejčí Jednota samostatných mistrů krejčovských pro Prahu a okolí Výbor živnostenských škol v Praze Inspektor krejčovských škol				

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti ³³⁹
Sisel Václav	* 17.1.1875 Velké Nehvizdy		Vyučený krejčí se v Praze Tovaryš v Praze a zahraničí	1900 (25 letech)	Výbor představenstva Náměstek starosty	Společenstvo krejčí Malá Strana Místní sdružení samostatných mistrů krejčí a krejčovských na Malé Straně Podpůrný fond Sislův Zkušební komisař Inspektor živnostenských škol Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Povinná nemocenská mistrovská pokladna při Společenstvu krejčí v Praze Krejčovské listy	Berní správa	Mladočech	spravedlivý, nezištný, zanicený, průbojný	
Šeps František	* 25.6.1858 Pec pod Sněžkou † 15.2.1934	Otec hostinský (živnostník)	Vyučený krejčí Tovaryš v Poděbradech, Praze, Drážďanech	1894 (36 letech) Praha	Výbor představenstva	Sdružení samostatných mistrů krejčovských v Praze VII. Společenstvo krejčí malostranských Krejčovské	Vzájemně se podporující spolek živnostníků z Holešovic (předseda) Odbor krejčí při ŽOSS v Praze II.	ČŽOSS	poctivá, přímá, milá povaha	

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti ³³⁹
						<p>dodávkové družstvo</p>				
Tomášek Jan	* 13.5.1868 Ostrov u Hořic † 6.1.1936	Otec venkovský krejčí	Vyučený krejčí Tovaryš v Praze, Karlovy Vary, Norimberk	1893 (25 letech)	Starosta Výbor představenstva Daňová komise	<p>Jednota samostatných mistrů krejčovských pro Prahu a okolí Zásobní společenstvo krejčí Beseda mistrů krejčovských v Praze Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách družstvo Harris</p>				
Týbl František	* 1859 † 19.11.1931		Vyučený krejčí		Výbor představenstva	<p>Společenstvo krejčí Žižkov Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Povinná mistrovská nemocenská pokladna při Společenstvu krejčí v Praze</p>	<p>Městská rada Žižkova Náměstek starosty Žižkova</p>	Československá národní demokracie		

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská činnost v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti ³³⁹
Veit Karel	* 28.1.1880 Malo-Újezd u Zbirova		Vyučený krejčí v Kladně (u strýce) Tovaryš v cizině	1908 (28 letech)	Výbor představenstva Náměstek starosty	Národní sdružení krejčovských dělníků Nemocenská pojišťovna učňů Oděvní družstvo Krachova a Laubeho nadace Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Krejčovské listy	Obchodní a živnostenská komora v Praze Pražské zastupitelstvo (1919) Kandidát do senátu (1925) Zemská i Státní živnostenská rada			organizační vlastnosti, řečník
Vokurka František	* 28.3.1871 Budňany		Vyučený krejčí Tovaryš v Praze Učitelství kurz Sebevzdělávání	1896 (25 letech) Praha, Staré Město	Výbor představenstva Výbor živnostenských škol	Společenstvo krejčí staroměstských Zásobní společenstvo krejčí v Praze Odstřižkové družstvo v Praze Oděvní družstvo v Praze Krachovy nadace Zemská jednota společenstev krejčí v Čechách Inspektor živnostenských škol	Soudní znalec		ano	zasadil se zlepšení organizace živno škol - konec funkce inspektora skromný, náročný pracovník

Příjmení a jméno	Narození a úmrtí	Původ	Vzdělání	Samostatné provozování živnosti	Společenská krejčí v Praze	Krejčovské korporace	Funkce ve státní správě, samosprávě, soudnictví	Politická příslušnost	Odborný učitel	Dobově vyzdvihované charakterové vlastnosti³³⁹
Vykydal Rudolf	* 16.11.1880 Moravěnka (Veselí u Zábřehu)		Vyučený krejčí v Liebiwi Továř v Praze	1909 (29 letech) Praha VII.	Výbor představenstva	Sdružení mistrů krejčovských v Praze VII. Krejčovské dodávkové družstvo Praha VII. Nemocenská pokladna Krejčovské zájmy Pražská móda		ČŽOSS		svědomitý
Zeithaml Karel	* 28.10.1862 Chříč (okres Kralovice) † 17.7.1935 Praha		Vyučený krejčí Továř v Praze Střihač	1885 (23 letech) Královské Vinohrady	Výbor představenstva Náměstek starosty	Společenstvo různých živností Královské Vinohrady Společenstvo krejčí Královské Vinohrady Podpůrný fond pro zestárlé mistry Královské Vinohrady Sdružení samostatných mistrů krejčí a krejčovských na Královských Vinohradech	1898 Městské zastupitelstvo (1898-1923)			vlastenec, kolegiální, upřímný, dochvilný, přesný